

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

9-10 вересня 2024 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

**XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

9-10 вересня 2024 року

**Львів
2024**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 вересня 2024 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2024. – 85 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XII Міжнародної науково-практичної конференції «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються актуальні проблеми сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

Львівський науковий форум, 2024

ЗМІСТ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ.....5

Левкун Т.В., Лис А.Б., Гамалюк Б.М. СУБ'ЄКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ 5

Любиченко О.О. ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СФЕРІ ВІДНОВЛЕННЯ МЕДІА В УКРАЇНІ 10

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ.....13

Гончар С., Ханик В. УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ ЗАКЛАДІВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....13

Хусайнов Р.В., Шишак Л.В. ЗНАЧЕННЯ СУІБ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ МУЗИЧНОГО ФЕСТИВАЛЮ 16

Шатарський А. ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТІВ ЛОГІСТИЧНОГО ДІЯЛЬНОСТІ: БЕЗПЕКОЗНАВЧІ КОНТЕКСТИ.....18

ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....20

Гадинко О. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ МІСТА СТОРОЖИНЕЦЬ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1918-1940РР.) ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІВИХ ПОЛІТИЧНИХ ТЕЧІЙ 20

Сороківська-Обіход А. КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ У ТАБОРАХ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ У 1945-1947.....37

МЕДИЧНІ НАУКИ.....43

Русин А.В., Луць Б.В., Павук Ф.М., Бедей Н.В. ЯКІСТЬ ЖИТТЯ У ХВОРИХ НА МІСЦЕВО РОЗПОВСЮДЖЕНИЙ РАК ПРЯМОЇ КИШКИ ДО ТА ПІСЛЯ КОМБІНОВАНОГО ЛІКУВАННЯ.....43

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА 46

Загурський О.Б., Мельничук В.І. ОПТИМІЗАЦІЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 46

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....49

Вознюк О., Сердюк С. ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ 49

<i>Слюсаренко Н.В.</i> ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	51
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	53
<i>Бунько Н.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРНИХ ШАБЛОНІВ В C# ДЛЯ ІТ ПРОЄКТІВ	53
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	57
<i>Каменєва Ю.В.</i> АЛГЕБРАІЧНИЙ МЕТОД ДЛЯ КРИПТОГРАФІЇ З ВІДКРИТИМ КЛЮЧЕМ	57
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	60
<i>Кондратюк Ю.Р.</i> ОБРАЗ ГЕНРІХА VIII У РОМАНІ МАРГАРЕТ ДЖОРДЖ «THE AUTOBIOGRAPHY OF HENRY VIII: WITH NOTES BY HIS FOOL, WILL SOMERS»: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ	60
<i>Харко Б.Ю., Свиріпа Л.К.</i> РОБОТА НАД РОЗВИТКОМ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ.....	63
ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ.....	68
<i>Штурмак О.О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ФЕНОМЕНУ ЛІДЕРСТВА В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ	68
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	71
<i>Дроб'язко В., Троцька В.</i> ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ	71
<i>Кисіль В.В.</i> САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ: ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ТА НЕДОПУЩЕННЯ.....	75
<i>Ковач Я.В.</i> ВИДИМЕ РОЗМІЩЕННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ НА ТОРГОВОМУ ОБЛАДНАННІ: ВПЛИВ НА ПРОДАЖ ТА СПОЖИВАННЯ.....	77
<i>Посацький Ю.М.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНІЗАЦІЇ АБО ПРОВЕДЕННЯ АЗАРТНИХ ІГОР, ЛОТЕРЕЙ.....	79
<i>Рошко В.М.</i> ЗАПОБІГАННЯ СХИЛЯННЮ ДО ВЖИВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ В УКРАЇНІ	81
<i>Рошко Т.М.</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ПОРУШЕНЬ ЧИННИХ НА ТРАНСПОРТІ ПРАВИЛ.....	83

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Левкун Тетяна Василівна,
*адвокат, кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,*

Лис Андрій Богданович,
*кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри права та публічного управління, ЗВО
«Університет Короля Данила»,*

Гамалюк Богдан Михайлович,
*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

СУБ'ЄКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Одним із ключових завдань Стратегії реформування державного управління України є утворення ефективних і дієвих служб управління персоналом у кожному державному органі, зокрема, шляхом посилення їх спроможності з метою розвитку сучасного управління людськими ресурсами з координацією діяльності Національної агенції державної служби (далі- НАДС).

Враховуючи, що успіх реалізації управлінських функцій значною мірою залежить від якості управління людськими ресурсами в державних органах, питання діяльності структурних підрозділів з управління персоналом (далі-HR-підрозділів) є одним із пріоритетів реформування державної служби та управління людськими ресурсами в державних органах.

Науково-практичні дослідження визначення спроможності, оцінки якості та ефективності роботи HR-підрозділів провели науковці: В. Городнов, С. Зелінський, М. Коваленко, В. Кириленко, А. Кулабєкова, Ю. Омельченко, В. Польова, Ю. Репило, О. Сурков. Ключові питання управління персоналом опрацьовано в аналітичних матеріалах міжнародних організацій (зокрема, International Public Management Association for Human Resources, Victorian Public Sector Commission / VPSC) [1].

Управління персоналом на державній службі – це складний і багатогранний процес. Від того, наскільки ефективно впроваджуються та працюють технології управління персоналом, залежить ефективність та результативність працівників органів державної влади та місцевого самоврядування.

Забезпечення формування державної політики, здійснення моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної політики у сфері управління персоналом на державній службі, розроблення пропозицій щодо її продовження або коригування; забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері управління персоналом на

державній службі – усі ці завдання належать до компетенції **Генерального департаменту з питань управління персоналом на державній службі та в органах місцевого самоврядування** [2].

Рада управління людськими ресурсами при НАДС – постійний консультативно-дорадчий орган, до складу якого увійшли представники HR-департаментів усіх центральних органів виконавчої влади. Вона є важливим органом координації політики, що стосується управління людськими ресурсами в державних органах та органах місцевого самоврядування [3].

Головою Ради є директор Генерального департаменту НАДС, що забезпечує формування державної політики у сфері управління персоналом на державній службі та в органах місцевого самоврядування (за посадою). Членами Ради є уповноважені представники: служб управління персоналом центральних органів виконавчої влади, а також апаратів (секретаріатів) Верховної Ради України, допоміжних органів, утворених Президентом України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Ради національної безпеки і оборони України, Рахункової палати, інших державних колегіальних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України; структурних підрозділів з питань персоналу або спеціалістів з питань персоналу органів місцевого самоврядування [3].

Завданням Ради визначені на рис. 1.

Завданнями Ради управління людськими ресурсами

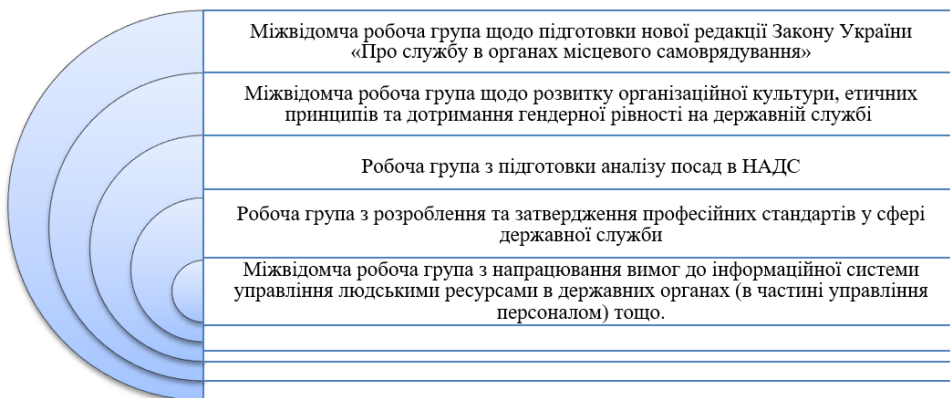
- формування пропозицій щодо розвитку сучасного управління людськими ресурсами на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування, зокрема, шляхом підготовки пропозицій до методичних рекомендацій та законодавства з питань управління персоналом;
- участь у визначенні пріоритетів та механізму інституційного, інформаційного та іншого забезпечення реалізації державної політики щодо управління людськими ресурсами на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування;
- аналіз діяльності та підвищення ефективності роботи служб управління персоналом державних органів та структурних підрозділів з питань персоналу (спеціалістів з питань персоналу) органів місцевого самоврядування;
- сприяння обміну досвідом та інформацією щодо управління людськими ресурсами на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування.
- формування пропозицій щодо адаптації та практичного застосування міжнародного досвіду з управління людськими ресурсами на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування.
- підготовка пропозицій до роботи IT-систем з питань управління персоналом, зокрема Єдиного порталу вакансій державної служби, інформаційної системи управління людськими ресурсами в державних органах, вебпорталу управління знаннями у сфері професійного навчання;
- узагальнення практики управління людськими ресурсами на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування та інші, визначені Положенням [3].

Рис.1 Завдання Ради управління людськими ресурсами НАДС

Організаційне та інформаційне забезпечення діяльності Ради здійснює Генеральний департамент НАДС, що забезпечує формування державної політики у сфері управління персоналом на державній службі та в органах місцевого самоврядування.

При НАДС створюються та функціонують **міжвідомчі робочі групи**[4], рис.2.

Служба управління персоналом – структурний підрозділ у складі апарату державного органу (сектор, відділ, управління, чи департамент з питань управління персоналом чи з питань персоналу тощо) або окрема посада спеціаліста з питань персоналу. Основні завдання, функції та права служби управління персоналом визначені у Типовому положенні про службу управління персоналом державного органу, затвердженому наказом НАДС від 3 березня 2016 року №47 [5].

Рис2.Міжвідомчі робочі групи при НАДС

Відповідно до статті 18 Закону України «Про державну службу» служба управління персоналом (підрозділ чи окрема посада), що забезпечує здійснення керівником державної служби своїх повноважень, відповідає за реалізацію державної політики з питань управління персоналом у державному органі, добір персоналу, планування та організацію заходів з питань підвищення рівня професійної компетентності державних службовців, документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення, а також виконує інші функції, передбачені законодавством [6].

Щоб ефективно виконувати покладені на службу управління персоналом завдання, вона має впроваджувати у свою роботу сучасні методи та інструменти управління персоналом на державній службі, а отже приділити свій час:розробці HR-стратегії державного органу, колективного договору, що гарантують працівникам можливість долучитися до прийняття важливих рішень в державному органі;підвищенню мотивації і прихильності персоналу;підвищенню професійної компетентності державних службовців, розширення бази умінь та навичок, складанню індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця та визначення вимог до рівня його професійної компетентності;впровадженню процесів управління ефективністю та оцінювання результатів службової діяльності;системі заохочення.

Законодавством низки європейських держав передбачається утворення також різного роду колегіальних органів, наділених повноваженнями відносно державних службовців, щодо управління персоналом. На відміну від українського законодавчого регулювання,

системи управління державною службою в європейських країнах не підлягають імперативному регулюванню правом ЄС, але формувалися і продовжують розвиватися з урахуванням європейських норм «м'якого» права. Наведемо деякі приклади.

Систему управління державною службою у Франції очолює Міністр з питань державної реформи, децентралізації та державної служби [7].

Загальне керівництво державною службою Литовської Республіки спільно здійснюють Уряд і міністр внутрішніх справ. Уряд визначає політику державної служби і здійснює інші загальні функції управління державною службою, а міністр внутрішніх справ формує державну політику у сфері управління державною службою, довірену міністру, та подає на розгляд Уряду проекти нормативно-правових актів з питань державної служби [8].

У Чеській Республіці управління державною службою здійснюється Радою державної служби. Цей суб'єкт не є незалежним і самостійним, а підпорядковується відповідному міністерству [9].

У Польській Республіці також функціонує Рада з питань цивільної служби, яка є консультативно-дорадчим органом [10].

У Федеративній Республіці Німеччина діє Федеральний комітет з особового складу державних службовців, який складається із 8 дійсних членів та 8 членів-заступників. Постійним дійсним членом є Президент Федеральної рахункової палати як голова та керівник управління у справах персоналу. Федеральний комітет з особового складу державних службовців забезпечує однакове застосування виняткових положень законодавства про державну службу. Федеральний комітет з особового складу державних службовців здійснює свою діяльність незалежно та під свою відповідальність [11].

Повертаючись до національного правового регулювання, слід зазначити, що питання управління персоналом на державній службі в окремих системах органів безпосередньо регулюються і правовими актами міністерств, центральних органів виконавчої влади та ін. Наприклад, наказом Державної аудиторської служби України від 05.01.2021 р. визначені заходи з підвищення ефективності управління кадрами в органах ДАС, зміцнення їх професійного потенціалу; наказом Державної митної служби України від 26.08.2021 р. затверджена Стратегія управління персоналом ДМС на 2021–2024 роки; наказом Державної податкової Служби України від 22.11.2021 р. затверджено Стратегічний план ДПС на 2022–2024 роки, одна з місій якого «Формування кваліфікованої, ефективної та мотивованої команди» безпосередньо стосується питання управління персоналом в системі податкових органів тощо. Тобто правове регулювання питань управління персоналом на державній службі охоплене нормами великої кількості актів – різних за юридичною силою, суб'єктом прийняття та сферою дії, що вказує на розширення та розвиток законодавства із вказаного питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Методологія визначення спроможності служб управління персоналом державних органів. 2019. Київ. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/UPRAVLINJA%20PERSONALOM/Analitika%20ta%20doslidgenja/metodologia.pdf>.

2. Управління персоналом на державній службі / Національне агентство з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/upravlinnya-personalom-na-derzhavnij-sluzhbi> (дата звернення: 27.08.2024).

3. Положення про Раду управління Олюдськими ресурсами при Національному агентстві України з питань державної служби: Наказ НАДС від 15.02.2018 №47 (в редакції наказу НАДС від 24.02.2022 № 7-22) / База даних «Ліга.Закон». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN041098>.

4. Робочі групи Генерального департаменту з питань управління персоналом на державній службі та в органах місцевого самоврядування. 2024 / Національне агентство з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/upravlinnya-personalom-na-derzhavnij-sluzhbi/robochi-grupi-generalnogo-departamentu-z-pitan-upravlinnya-personalom> (дата звернення: 27.08.2024).

5. Про затвердження Типового положення про службу управління персоналом державного органу: наказ НАДС від 3 березня 2016 року №47. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-16#Text> (дата звернення: 27.08.2024).

6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 №889_19. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 27.08.2024).

7. Система суб'єктів управління персоналом на державній службі: законодавче регулювання у державах-членах Європейського Союзу / Публічне право № 4 (48) (2022) <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/48/10.pdf>

8. Про публічну службу : Закон Литовської Республіки від 29.06.2018 р. № XIII-1370. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cad5a783834211e89188e16a6495e98c/asr> (дата звернення: 27.08.2024)

9. Про державну службу : Закон Чеської Республіки від 01.10.2014 р. URL: <https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=AZ&CP=2014s234-2021s261> (дата звернення: 27.08.2024).

10. Про цивільну службу : Закон Польщі від 21.11.2008 р. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220001691> (дата звернення: 27.08.2024).

11. Про статус чиновників : Федеральний закон Федеративної Республіки Німеччина від 05.02.2009 р. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bbg_2009/BJNR016010009.html#BJNR016010009BJNG001500000 (дата звернення: 27.08.2024).

Любиченко Олена Олексіївна
*аспірантка кафедри глобальної та національної безпеки
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СФЕРІ ВІДНОВЛЕННЯ МЕДІА В УКРАЇНІ

Гібридна війна, що триває в Україні, створює безпрецедентні виклики для інформаційної безпеки та незалежності медіа. Відновлення медіа стало критично важливим завданням не тільки для забезпечення свободи слова, але й для підтримки інформаційної безпеки держави. Важливу роль у цьому процесі відіграють державні інституції, такі як Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП), а також організації громадянського суспільства.

Основою для вдосконалення взаємодії між державними та недержавними суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки у сфері відновлення медіа є законодавчі ініціативи, розроблені з урахуванням гібридної війни та міжнародних стандартів. Серед них варто виділити законопроект, зареєстрований у Верховній Раді України: №11153 “Про внесення змін до Статті 15 Закону України Про державну підтримку медіа”. Цей законопроект посилює гарантії діяльності медіа, а саме передбачає, що журналісти та інші працівники на період їх відрядження в райони ведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окуповані території України підлягають обов'язковому страхуванню за рахунок роботодавця або будь-яких інших не заборонених законом джерел на випадок заподіяння шкоди їхньому життю та/або здоров'ю під час виконання професійних обов'язків, а також адаптацію законодавства до сучасних викликів. [1]

У червні 2024 року МКІП затвердило Проект Дорожньої карти для підтримки відновлення плюралістичного, прозорого та незалежного післявоєнного медіа-простору після припинення чи скасування воєнного стану (Дорожня карта), очікуваними результатами якої буде “запровадження умов та правил для відновлення плюралістичного, прозорого та незалежного післявоєнного медіапростору”. [2]

Цього планується досягнути через [2]:

комплексне оновлення та адаптацію законодавства України у медійній сфері до положень права ЄС;

дотримання гарантій фінансування суспільного мовника в повному обсязі;

створення сприятливого середовища для інвестицій у розвиток культурних аудіовізуальних продуктів;

розбудову спроможності медіарегулятора забезпечити ефективні засоби боротьби з монополізацією та приховуванням реальних власників медіа;

ефективний захист медіаринку від недобросовісного впливу та протидії дезінформації;

широку інтеграцію медіаграмотності в комунікаційні та освітні програми; реформу професійної освіти журналістів.

Таким чином, реалізація Дорожньої карти МКІП, допомагатиме медіа подолати виклики війни та забезпечити їхню довгострокову життєздатність

Державна фінансова підтримка відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку незалежних медіа, особливо на регіональному рівні. Міністерство культури та інформаційної політики ініціювало включення питань фінансування медіа до бюджетної декларації на 2025 рік, що передбачає створення спеціальних бюджетних програм для адресної підтримки медіа. Крім того, міжнародні партнери, такі як ЮНЕСКО [3] та Уряд Японії, надають фінансову підтримку для реалізації програм відновлення медіа в рамках Офісу підтримки відновлення при МКІП. [4]

Відновлення українських медіа, що зазнали впливу війни, є складним процесом, який вимагає активної, як внутрішньої, так і міжнародної співпраці. Одним із ключових досягнень у цьому напрямі стало створення медіамережі “Вікно Відновлення” (The Recovery Window Media Network), яка покликана об'єднати редакції та журналістів, що висвітлюють питання відновлення. Мережа не лише надає платформу для взаємодії між різними суб'єктами медіаринку, але й активно сприяє реалізації проєктів, спрямованих на відновлення та зміцнення незалежності українських медіа. [5]

Медіамережа на сьогодні об'єднує понад 90 організацій, серед яких незалежні медіа та громадські організації. Завдяки спільній платформі редакції та журналісти мають можливість працювати над спільними матеріалами, публікувати власні проєкти, що розширює їхню аудиторію та підвищує ефективність їхньої роботи. Мережа орієнтована на дві основні аудиторії: внутрішню українську аудиторію, зокрема жителів прифронтових та інших постраждалих від російської агресії регіонів, а також українців, які виїхали за кордон або стали внутрішньо переміщеними особами через війну. Одна з ключових цілей мережі — підтримка конструктивної журналістики та журналістики рішень, що розглядається як критичний інструмент у відновленні після травматичних подій.

Крім того, мережа створює умови для скоординованих досліджень, обміну даними та навчання, що підвищує спроможність учасників мережі ефективно реалізовувати свої проєкти. Важливо зазначити, що фонд “Демократичні ініціативи” виступає співзасновником мережі, що підкреслює її значимість для розвитку демократичних процесів та підтримки незалежності медіа в Україні.

Для подальшого вдосконалення взаємодії між державними та недержавними суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки в контексті відновлення медіа в умовах гібридної війни в Україні, необхідно:

1. Активізувати роботу над ухваленням відповідних законодавчих ініціатив.
2. Забезпечити стабільне фінансування незалежних медіа, особливо на регіональному рівні.
3. Посилити міжнародну співпрацю у сфері відновлення медіа.
4. Сприяти розвитку саморегулювання медіа як гарантії якості та незалежності контенту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Верховна Рада України прийняла за основу законопроект щодо страхування життя, здоров'я і працездатності журналістів URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/251758.html>
2. Міністерство культури та інформаційної політики України. Проект Дорожньої карти для підтримки відновлення плюралістичного, прозорого та незалежного післявоєнного медіа-простору після припинення чи скасування воєнного стану URL: https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/1.proekt_karty.docx.pdf
3. ЮНЕСКО посилює підтримку України. URL: <https://mcip.gov.ua/news/yunesko-posylylo-pidtrymku-ukrayiny/>
4. Японія продовжуватиме всебічну підтримку України, зокрема в сфері культури та медіа. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yaponiia-prodovzhuvatyme-vsebichnu-pidtrymku-ukrainy-zokrema-v-sferi-kultury-ta-media>
5. Мережа “Вікно відновлення” URL: <https://recovery.win/>

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Гончар Світлана

доктор філософії з економіки

ст. викладач ЗВО кафедри менеджменту персоналу та

адміністрування

Ханик Віктор

аспірант, спеціальність 073 «Менеджмент»

Національний університет «Львівська політехніка» (Україна)

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ ЗАКЛАДІВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність теми управління кредитно-інвестиційною політикою закладів сфери охорони здоров'я в умовах євроінтеграції обумовлена кількома ключовими факторами. По-перше, євроінтеграція створює нові можливості для розвитку закладів охорони здоров'я через доступ до європейських фінансових інструментів, інвестиційних фондів і технологій, що відкриває шлях до модернізації медичних установ, впровадження нових технологій і покращення якості медичних послуг. Однак, для ефективного використання цих можливостей, необхідно розробити та впровадити ефективну кредитно-інвестиційну політику, що враховує як національні, так і європейські вимоги. По-друге, в умовах євроінтеграції зростають вимоги до фінансового управління та прозорості в управлінні ресурсами. Саме це створює потребу в адаптації українського законодавства і практики управління фінансами у сфері охорони здоров'я до європейських стандартів. Відповідно, розробка ефективних стратегій кредитування та інвестування стає критично важливою для забезпечення відповідності та конкурентоспроможності на європейському ринку. По-третє, ефективне управління кредитно-інвестиційною політикою дозволяє зменшити ризики фінансових втрат і забезпечити стійкість закладів охорони здоров'я в умовах економічних та політичних змін, що можуть супроводжувати процес євроінтеграції.

Мета даного дослідження полягає у виявленні основних аспектів і викликів, з якими стикаються заклади охорони здоров'я при впровадженні кредитно-інвестиційної політики в умовах євроінтеграції, включаючи аналіз існуючих фінансових інструментів та стратегій, оцінювання впливу європейських стандартів на національну практику, а також розробку рекомендацій щодо оптимізації кредитно-інвестиційної політики для підвищення ефективності та стійкості закладів у сфері охорони здоров'я.

Євроінтеграція суттєво вплинула на нормативно-правову базу в Україні, особливо у сфері фінансового управління у охороні здоров'я. Відповідно до європейських стандартів, Україні потрібно адаптувати свої закони та регуляторні документи для відповідності високим вимогам прозорості, звітності та аудиту, що є характерними для країн Європейського Союзу. Однією з ключових змін стане гармонізація національного законодавства з європейськими директивами, що означатиме перегляд існуючих законів

та запровадження нових регуляцій, які забезпечать відповідність українського законодавства європейським стандартам. Наприклад, законодавчі ініціативи можуть включати впровадження механізмів для регулярного моніторингу та аудиту фінансової діяльності у сфері охорони здоров'я, що стане обов'язковим для забезпечення публічної прозорості та запобігання корупційним ризикам. Фінансова прозорість також стане одним із пріоритетів. В умовах євроінтеграції українські заклади охорони здоров'я повинні будуть адаптувати свої фінансові звіти до європейських стандартів, що передбачають відкритий доступ до фінансової інформації для громадськості і проведення регулярних незалежних аудитів, що дозволить покращити контроль за використанням бюджетних коштів і забезпечити вищий рівень довіри з боку населення та міжнародних партнерів. Зміни в фінансовому управлінні включатимуть також адаптацію до нових стандартів звітності та регулювання фінансових потоків, що відповідають європейським практикам. В Україні будуть впроваджені нові правила щодо ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що дозволить більш ефективно управляти ресурсами в сфері охорони здоров'я.

Інтеграція України в європейські структури відкриває нові можливості для фінансування та кредитування підприємств у сфері охорони здоров'я. Завдяки цьому процесу українські медичні установи отримують доступ до різноманітних європейських фінансових інструментів, які можуть суттєво поліпшити їх фінансову ситуацію та сприяти розвитку інфраструктури.

Однією з головних можливостей є доступ до європейських інвестиційних фондів. Наприклад, Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР, англ. European Regional Development Fund, ERDF) [1] та Європейський соціальний фонд + (ЄСФ+, англ. European Social Fund Plus, ESF+) [2] надають гранти та інші фінансові інструменти, що підтримують проекти, пов'язані з модернізацією медичних установ, впровадженням нових технологій і покращенням якості медичних послуг. Зазначені фонди дозволяють покривати частину витрат на інвестиції в нове обладнання, реконструкцію лікарень та поліклінік, а також на навчання медичного персоналу.

Крім того, європейські структури пропонують гранти та субсидії, які можуть бути спрямовані на реалізацію проектів, що відповідають пріоритетам ЄС у сфері охорони здоров'я. Такі гранти часто використовуються для фінансування наукових досліджень, інновацій у лікуванні та профілактиці захворювань, а також для підтримки здорового способу життя та превентивних заходів [3]. Фінансові установи ЄС також пропонують доступ до кредитних ліній, які можуть бути використані для покриття витрат на розширення або модернізацію медичних закладів; кредити часто мають пільгові умови, включаючи знижені процентні ставки та подовжені терміни погашення, що робить їх привабливими для закладів охорони здоров'я, які шукають способи покращення своїх фінансових умов.

В умовах євроінтеграції досвід успішного управління кредитно-інвестиційною політикою в інших європейських країнах може стати корисним для України. Наприклад, у Великій Британії Національна служба охорони здоров'я (NHS) реалізує програму фінансування інфраструктурних проектів через Фонд інвестицій в медичні установи. Ця програма забезпечує довгострокові кредити для реконструкції лікарень і закупівлі нового обладнання. Вона також включає технічну допомогу для розробки проектів та впровадження інноваційних рішень, що допомагає підвищити ефективність використання коштів [4].

На сьогоднішній день можемо стверджувати, що Україна вибрала британську модель для реформи своєї системи охорони здоров'я, спираючись на кілька ключових принципів. Перший принцип – реалізовується концепція "універсального базового покриття", яка не залежить від фінансового становища пацієнтів. Людям не потрібно звертатися за страхівкою, все покриття є автоматичним. Другий принцип – в Україні була створена Національна служба здоров'я, що є аналогом британського NHS. Ця служба функціонує як головний замовник медичних послуг, забезпечуючи фінансування лікарень відповідно до визначених тарифів без участі додаткових посередників. Третій – основним джерелом фінансування є загальні податки: кожен платить стільки, скільки може, а медичні послуги надаються всім однаково. Для тих, хто бажає отримувати додаткові послуги, існує можливість добровільного медичного страхування. Ринок таких послуг швидко розвивається, оскільки медичні заклади працюють за принципом "оплата за послугу". Запровадження подібних підходів може допомогти в ефективному управлінні кредитно-інвестиційною політикою, модернізації медичних установ і підвищенні якості медичних послуг в країні [4].

У результаті дослідження управління кредитно-інвестиційною політикою в умовах євроінтеграції стає очевидним, що Україні слід активно використовувати європейські фінансові інструменти, такі як інвестиційні фонди, гранти та пільгові кредити для модернізації медичних установ. Порівняння з досвідом інших європейських країн показує ефективність комбінованих стратегій фінансування, включаючи державні інвестиції та приватні внески. Адаптація цих підходів до українських реалій може суттєво підвищити ефективність фінансового управління в сфері охорони здоров'я. Зокрема, важливо орієнтуватися на прозорість та конкурентоспроможність, що сприятиме загальному розвитку галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. European Regional Development Fund. URL: https://ec.europa.eu/regional-policy/funding/erdf_en
2. European Social Fund Plus. URL: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en>
3. Огляд програм Європейського Союзу, доступних для заявників з України. Посібник. Фонд Східна Європа. URL: <https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Posibnyk-Oglyad-program-YES-dostupnyh-dlya-zavavnykiv-z-Ukrai-ny.pdf>
4. Як працює система охорони здоров'я Англії. URL: <https://moz.gov.ua/uk/jak-pracjue-sistema-ohoroni-zdorovja-anglii>

Хусаїнов Р.В.,
завідувач сектору захисту інформаційних ресурсів
Агентство відновлення та розвитку інфраструктури України
Шишак Л.В.,
аспірант
ПВНЗ «Київський університет культури»

ЗНАЧЕННЯ СУІБ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ МУЗИЧНОГО ФЕСТИВАЛЮ

Організація будь якого масового заходу, особливо якщо в ньому присутня значна інтерактивна складова, як в музичних фестивалях, потребує системної уваги з боку організаторів до системи інформаційної безпеки і вимагає її побудови на принципах максимальної захищеності та цілісності. Саме з цією метою організатори подібних масових заходів вважають за необхідне розбудовувати власну систему управління інформаційною безпекою (далі – СУІБ), яка є частиною більш широкого функціоналу бізнес-процесів організації. Важливість ефективно функціонуючої СУІБ зокрема пояснюється тим, що руйнування інформаційного ресурсу (компоненту), його тимчасова недоступність або несанкціоноване використання можуть завдати організації значних матеріальних та репутаційних збитків.

В умовах сьогодення, при значній кількості кібератак та несанкціонованого доступу, організаціям необхідно дотримуватися основних принципів захисту інформації (див. рис. 1).

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ	ЦІЛІСНІСТЬ	ДОСТУПНІСТЬ
•Конфіденційність є перепорою розкриттю інформації неавторизованим (стороннім) особам, ресурсам або процесам. Методи, які використовуються для забезпечення конфіденційності, містять зокрема: шифрування даних, ідентифікацію особи і двофакторну автентифікацію (наприклад ПК + смартфон).	•Цілісність системи забезпечує надійний захист системної інформації або процесів від навмисних або випадкових змін.	•Доступність означає, що авторизовані користувачі системи можуть отримати доступ до неї та необхіднихданих саме в той час, коли це потрібно.

Рис. 1. Принципи захисту інформації

Джерело: Складено авторами

Дотримання даних простих принципів дозволить убезпечити організацію та її інформаційну структуру.

В даному контексті важливим елементом функціонування СУІБ є обізнаність персоналу організації з основними принципами роботи з програмних забезпеченням,

використання месенджерів в професійній діяльності, безпечне користування мережею Інтернет. Саме тому організаціям необхідно на системній основі проводити навчання з основ інформаційної безпеки/кібербезпеки (дотримання правил кібергігієни) та безпечності інформаційного середовища. В даному контексті доцільно використовувати напрацювання як державних, так і приватних структур. На нашу думку, корисними є рекомендації Урядової команди реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA, яка розробила інструкцію щодо встановлення двоетапної автентифікації (скорочено "2FA") для деяких месенджерів та інформаційних систем, зокрема:

- Telegram
- Signal
- WhatsApp
- Viber
- Ukrnet (необхідно встановити додаток-автентифікатор)
- Google (необхідно встановити додаток-автентифікатор)
- Facebook (необхідно встановити додаток-автентифікатор) [1].

Також радимо використовувати поради спеціалістів компанії ESET [2], які підготували ряд рекомендацій, що допоможуть зменшити кіберризики, пов'язані з використанням особистих пристроїв у корпоративних мережах.

Дані поради надзвичайно актуальні для організацій, що займаються проведенням музичних фестивалів. Адже їх проведення потребує значного компоненту інформаційної присутності у інтернет просторі, а також їх інформаційні ресурси (сайт, групи в соціальних мережах, інтернет трафік) використовуватиме значна кількість сторонніх осіб (підрядні організації, співвиконавці, учасники, гості фестивалю). Все це потребуватиме від організацій застосування багатьох сучасних захисних механізмів в рамках СУІБ та підвищення уваги до неї.

Резюмуючи, ми дійшли до висновку, що для підвищення ефективності СУІБ організаціям необхідно інтегрувати до своїх реалій кращі практики та методики управління інформаційною безпекою з урахуванням наданих авторами рекомендацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Фактор кібербезпеки. URL: <https://cert.gov.ua/article/6278274> (дата звернення: 04.09.2024).
2. Небезпека особистих пристроїв в корпоративних мережах – як зменшити ризики. URL: <https://www.eset.com/ua/about/newsroom/blog/business-security/nebezpeka-osobystykh-prystroyiv-v-korporatyvnykh-merezhakh-yak-zmenshyty-ryzyky/> (дата звернення: 04.09.2024).

Артур ШАТАРСЬКИЙ
доктор філософії з економіки

Західноукраїнський національний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТІВ ЛОГІСТИЧНОГО ДІЯЛЬНОСТІ: БЕЗПЕКОЗНАВЧІ КОНТЕКСТИ

Слід відзначити, що в сучасних умовах функціонування суб'єктів логістичної діяльності без ризику – неіснує. Слід відзначити, що ризик обов'язково має бути розрахований до максимально допустимої межі. З практичної точки зору ринкові оцінки ризику є різноманітними. Так, важливо господарюючим суб'єктам не боятися будь-яких помилок у своїй ринковій діяльності, оскільки від них ніхто не застрахований, а головне – варто постійно коригувати систему дій із позиції удосконалення логістичної системи.

На основі проведених досліджень встановлено, що головною метою безпекового управління суб'єктів логістичної діяльності – можливості для послаблення різких коливань функціонування суб'єктів логістичної діяльності, тому особливу увагу необхідно приділяти постійному вдосконаленню діяльності з управління ризиком. Управління ризиком в контексті функціонування суб'єктів логістичної діяльності – це процес прийняття рішень та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення мінімально можливого ризику [1, с. 88].

На нашу думку, ризик безпекового управління суб'єктів логістичної діяльності, варто розуміти сукупність економічних, організаційних і технічних дій, спрямованих на встановлення видів, факторів та джерел ризику, оцінку величини ризику, розроблення й реалізацію заходів щодо зниження його рівня й запобігання можливим негативним наслідкам і враховує фактори впливу зовнішнього середовища – конкурентів, постачальників, урядових рішень, суспільної думки, кон'юнктури, недостачі повноцінної релевантної інформації тощо.

Так, встановлено, що функція ризику – стимулювання пошуку шляхів нетрадиційного вирішення проблем, що виникають перед суб'єктами логістичної діяльності. Більшість суб'єктів логістичної діяльності досягають економічної результативності, стають конкурентоспроможними на базі інноваційної діяльності, пов'язаної з ризиком. Дана модель чітко відображає основну мету безпекового управління суб'єктів логістичної діяльності – їх мінімізація з метою уникнення або часткового зменшення можливих фінансових, матеріальних та інших втрат від дії ризиків [2].

Досліджено, що в наукових джерелах виділяють такі функції ризику, як: інноваційна, регулятивна, захисна, компенсаційна, соціально-економічна й аналітична. Інноваційна функція ризику – стимулювання пошуку шляхів нетрадиційного розв'язання проблем, що виникають перед суб'єктами логістичної діяльності. Так, суб'єкти логістичної діяльності досягають успіху, стають конкурентоспроможними на основі інноваційної діяльності, пов'язаної з ризиком.

Обов'язкова умова дієвої логістичної системи безпекового управління – дотримання певних принципів, основними з яких є: усвідомлення прийняття ризиків; чітке

формулювання мети безпекового управління суб'єктів логістичної діяльності та можливість впливу на ті характеристики ризиків, які сприяють досягненню цілі; об'єктивність, достовірність, повнота і надійність інформації; охоплення управлінням ризиком усіх горизонтальних і вертикальних ієрархічних рівнів суб'єктів логістичної діяльності, органічний зв'язок усіх управлінських елементів підприємницького ризику (системний підхід); незалежність безпекового управління суб'єктів логістичної діяльності окремими ризиками; мінімізація спектру можливих ризиків та ступінь їхнього впливу; швидка реакція суб'єктів логістичної діяльності на внутрішні та зовнішні зміни, що полегшують реалізацію ризику; врахування фактора часу в безпековому управлінні суб'єктів логістичної діяльності ризиками; мінімізація витрат на організацію та безпекового управління суб'єктів логістичної діяльності ризиками; інноваційний підхід до безпекового управління суб'єктів логістичної діяльності ризиками [3, с. 90].

Вибір методів та інструментів регулювання ступеню ризику суб'єктів логістичної діяльності – важливий етап процесу безпекового управління. Основними напрямками впливу та методами регулювання ступеню ризику є суб'єктів логістичної діяльності: уникнення ризику (відмова від ненадійних партнерів, постачальників; відмова від прийняття ризикованих проєктів, рішень); компенсація ризику (стратегічне планування діяльності; прогнозування зовнішньої економічної ситуації; моніторинг економічного і правового середовища; активний цілеспрямований маркетинг); збереження ризику (відмова від будь-яких дій, спрямованих на компенсацію збитку); створення спеціальних резервних фондів у натуральній або грошовій формі (фондів самострахування або фондів ризику); залучення зовнішніх джерел (отримання кредитів та позик, державних дотацій для компенсації збитків та відновлення виробництва); передача ризику (страхування; передача ризиків через укладання договорів факторингу; передача ризику шляхом укладання біржових угод (хеджування); зниження ризику (диверсифікація; здобуття додаткової інформації; лімітування) [2].

Прорезюмувавши вище описане, слід відзначити, що метою зниження ризиків безпекового управління суб'єктів логістичної діяльності можна вважати комплексну протидію потенційним та реальним загрозам, усунення та мінімізація яких гарантують суб'єкту господарювання стає та максимально ефективно функціонування у мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовищ на даний момент часу, а також забезпечення високого потенціалу розвитку суб'єктів логістичної діяльності у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Вівчар О. І. Формування логістичної стратегії системи економічної безпеки підприємств із застосуванням апарату економіко-математичного моделювання. Review of transport economics and management. Дніпро: Дніпровський національний університет залізничного транспорту ім. ак. В. Лазаряна. 2019. Вип. 1(17). С. 89–95.

2. Гришко В. В. Системний аналіз ризиків у логістичній діяльності промислового підприємства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 17. С. 54–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_17_13

3. Яременко О. Ф., Матюх С. А. Ризики логістичних систем. Вісник Хмельницького національного університету. 2019. № 6. Том 1. С. 231–236.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

*Гадинко Олександр,
магістр історії, учитель історії Сторожинецької гімназії
м.Сторожинець,
Чернівецька область, Україна
alexandrugadinco555@gmail.com
ORCID: 0009-0005-3111-0872*

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ МІСТА СТОРОЖИНЕЦЬ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1918-1940РР.) ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІВИХ ПОЛІТИЧНИХ ТЕЧІЙ

Кінець Першої світової війни (1914-1918рр.), повоєнна криза, економічна розруха і погане матеріальне становище населення було сприятливим ґрунтом для зародження і поширення в місті різних соціальних течій лівого спрямування. Радянська історіографія підкреслювала його класовий, робітничо-селянський, інтернаціональний характер, Активно наголошувалось «на постійній боротьбі робітників і селян за соціальне й національне визволення», «економічний колоніальний гніт боярської Румунії», підкреслювалась «революційність», «політична активність та ідейна свідомість трудящих мас».

Комуністичний рух зароджувався починаючи вже з кінця 1918р., коли «група молоді лівої орієнтації», члени буковинської соціал-демократії, «перейшовши всі злигодні кривавої примари світової війни, переживши на своїм власнім досвіді всі її» біди, сприймали «Жовтневу революцію» як «живий зразок дійсної соціалістичної лінії в класовій боротьбі робітників та селян проти своїх гнобителів». «Гасла, програма, тези про демократію» були «тією правдою», що не вистачало слів «її висловити». «Кожне слово, що доходило в цей європейський закуток, було... новим відкриттям, кожний крок знаходив... живий відгук, а кожна перемога викликала... живу радість» [12, с.300-303].

В документах румунської жандармерії, в першому відділі небезпечних для держави політичних екстремістських рухів значився саме комуністичний рух [1, арк.63]. Комуністична організація на Буковині виникла з середовища лівих соціал-демократів і була відгомном подій, які сталися у жовтні 1917 р. Вже з 1919 р. ця організація намагалась приєднатись до III Інтернаціоналу, який мав свій вплив на діяльність комуністичних осередків в Буковині та Румунії. Питання участі у III Інтернаціоналі стало причиною розколу Інтернаціональної соціал-демократичної партії Буковини та виступів лідера її партії Я.Пістенера проти такої діяльності. Зрештою, 2 лютого 1921 р. відбувся розкол серед лівих депутатів парламенту Старого королівства, які перейшли до комуністичного клубу. Розкол остаточно поглибився після установчого з'їзду Соціалістично-комуністичної партії у Бухаресті.

Комуністи оформились в окрему Комуністичну партію Буковини, що вважалась складовою частиною Комуністичної партії більшовиків України. За таких обставин комуністи Буковини ставали окремою політичною групою, яка відчувала відчутний

закордонний вплив Країни Рад. Для контролю було створено Закордонний комітет КПБ. Діяльність організації зводилась до встановлення диктатури пролетаріату і возз'єднання з Радянською Україною. На той час після V конгресу III Інтернаціоналу українське питання набувало політичної ваги. Загалом, ставилось питання ведення ідеологічної пропаганди за возз'єднання Буковини з УСРР. Соціалістичні ідеї та комуністична пропаганда поширювались країнами Центрально-Східної Європи з метою експорту революції, докладалося чимало зусиль через відповідні політико-пропагандистські структури агентурного призначення [9, с.238-239].

«Революційна активність робітників» одразу ж проявилася в 1919р. Організований страйк проводили працівники шкіряного заводу міста Сторожинець [12, с.300-303]. У зв'язку з подіями збройного повстання у січні 1919р. у Хотині «населення Сторожинця...відмовлялося сплачувати податки, виступало проти властей». Пізніше, у вересні 1919 р. для ведення агітаційної передвибірної роботи у місто було направлено 7 комуністів. В липні 1920р. відбулися перші сутички робітників з поліцією і жандармами. Підставою, вважається, була проведена у краї аграрна реформа. Першого Травня 1922р. робітники міста провели чергову демонстрацію. Протестуючі висували політичні вимоги: «Пролетарі, всіх країн єднайтеся!», «Геть війну!», «Геть мілітаризм!», економічні: «8-годинний робочий день!» та інші. Одночасно проходила велика демонстрація у Чернівцях з подібними ж закликами: «Геть війну!», «8-годинний робочий день!». Тут також були присутні активісти зі Сторожинця. Цього дня не працювали підприємства, магазини, рух трамваю було зупинено. У зв'язку з цим в квітні 1923р. міністерство внутрішніх справ королівської Румунії видало наказ в якому йшлося наступне: «вжити всіх заходів ні в якому разі не допускати вдень Першого Травня вуличних демонстрацій, проходження вулицями міста колон чи окремих груп з соціалістичними гаслами, плакатами або червоними прапорами, а також відправлення груп до місць майвок» [2, арк.1-10], [5, с.242-245], [13, с.72-73, 76-77, 85-86].

Першого Травня 1923р у місті Сторожинець знову відбувся мітинг. У демонстрантів майоріли червоні прапори. Невиключно, що в першій половині 1920-х рр. у Сторожинці була присутня якась комуністична організація. Відомо, що вже у 1925-1926рр. та 1925(26)-1927рр. тут активно діяли дві найбільші підпільні організації – партійна та комсомольська [13, с.65]. Дійсно, у 1926 р. крайовий комітет КПБ створив у Сторожинці повітовий партійний комітет, який об'єднував комуністів міста і навколишніх сіл. Сторожинецька партійна організація, знаходячись у підпіллі, «повсякденно підтримувала тісний зв'язок з масами через профспілки, комсомол та організації МОДРу. Комуністи вели серед трудящих широку агітаційну роботу, займалися пропагандою марксизму, розповсюджували революційну літературу, «...виховували трудящих у дусі солідарності з пролетаріатом Країни Рад». Недарма анонімне повідомлення поліції повідомляло, що в Сторожинці велась активна комуністична пропаганда [11, с.549], [18, с.36-38], [19, с.2], [20, с.3].

В 1926р. КПБ була реорганізована у крайову організацію Комуністичної Партії Румунії. Керівництво розташовувалося за межами румунської держави. У березні 1928р. у Харкові було створено Закордонне бюро ЦК КІПР, яке й керувало комуністами краю. Комуністи здебільшого діяли у підпіллі, хоча намагалися працювати цілком легально. Такими легальними структурами були секції Міжнародної організації допомоги борцям революції (МОДР), профспілки, комсомол, а також Робітничо-селянський блок, який розпочав свою діяльність у 1925р. Останній був першою легальною організацією, через

яку комуністи виставляли власних кандидатів на виборах до парламенту, повітових та громадських рад. В травні 1926р. Робітничо-селянський блок містив таку суспільно-політичну та економічну платформу, яку одразу ж тоді прийняли у Чернівцях від представників «трудівників» міста Сторожинця та повіту. Тут же були також присутні представники від Чернівців та повіту. Делегати вимагали політичної лібералізації, скасування земельної реформи та прийняття іншої, прийняття закону про охорону прав квартирнаймачів та державну допомогу всім безробітним, встановлення 8-годинного робочого дня, проведення боротьби з дорожнеченою, зменшення податків, право на навчання в школах рідною мовою. Одночасно Робітничо-селянський блок закликав «проти фашизму!», «проти кривавого терору!», «за фабричні та сільські комітети!», «за революційні робітничо-селянські комітети!», «за робітничо-селянську владу!».

Свій вплив комуністи поширювали і на молодь. У травні 1919р. у Чернівцях виникла спілка інтернаціональної робітничої молоді. Аналогічна організація виникла у Сторожинці. Діяла як масова молодіжна інтернаціональна організація учнівської молоді під назвою «Червоний школяр». Водночас, з 1929р. у місті діяла організація революційної молоді. У повідомленнях повітової поліції початку і середини 1930-х рр. мова йшла про активну комсомольську пропаганду, задіяну у місті [9, с.239], [10, с.42, 49, 128-129], [12, с.264, 275-276, 280-281], [13, с.65, 71, 73, 76-77].

Одним з лідерів місцевого комуністичного руху був адвокат Сидір Юрійович Лопуляк – людина, яка назавжди залишилася у світлій пам'яті старшого покоління городян, рекомендована і призначена керівництвом крайового комітету КПБ головою повітового партійного комітету в 1926р. Виходець з Глибокої навчався в Чернівецькій гімназії, в жовтні 1916р. мобілізується в армію, де направляється в 12-ий гірський стрілецький батальйон. Відбувши військову службу, у жовтні 1918р. вступив на юридичний факультет Чернівецького університету. Закінчивши навчання і пройшовши дворічне стажування, влітку 1926р. розпочав у Сторожинці самостійну адвокатську практику. За невеликі гроші зняв приміщення на вулиці Янку Фльондора (сьогодні – вулиця ім. Ольги Кобилянської). На цей час у місті вже працювало три адвокати: українець Георгій Мартинюк, румун Йон Божеску та євреї Береш Мозес. Нотаріусом був поляк Гоян [14, с.4-8].

Першою справою молодого адвоката був розгляд конфлікту який стався між шанованим паном Янку Фльондором і селянами. Ця подія набула такого розголосу, що чернівецька газета «Glasul Bukovinei» писала про це 5 травня 1923р. з великою неймовірністю: «Повідомляємо наших читачів про майже неймовірний, але дійсний випадок, який мав місце цими днями в м.Сторожинці. Ось що відбулося: в неділю, 30 квітня 1923р., кілька селян з'явилось до примаря зі скаргою на сторожинецького поміщика Янку Флондора. Останній закрив дорогу через ріллю, позбавивши селян можливості напувати худобу в річці Сірет, таким чином, порушивши їх права, якими вони користувались на протязі багатьох років. Селяни, які скаржилися на це беззаконня, просили у примаря дозволу зняти тин і загородження, поставлені поміщиком Янку Флондором. Примар заспокоїв їх, пообіцявши, що він постарается розібратися, чи є вчинки поміщика Янку Фльондора законними, чи ні [8, с.226-227], [11, с.549], [19, с.2].

Разом з скаржниками він відправився до інженера Юпітера, який роз'яснив їм, що дії поміщика Янку Фльондора являють собою порушення закону. Тоді селяни попрямували до місця, де була закрита дорога, і розібрали частокіл та огорожу, які перегороджували

дорогу. Нагадаємо також, що своїми самовільними діями поміщик Янку Флондор захопив у той же час значну частину землі, що належить дітям-сиротам, батько яких – Василь Петря Штирбу – загинув на війні, а мати померла в 1922р.

Але ось наступного дня, в понеділок, поміщик Янку Флондор викликає до себе сторожинецького примаря Іона (Йон) Заня. Примар разом з селянами Миколою Іон Шарага, Іліє Шарага, Теодором Шарага і Георга Шарага з'явилися у маєток поміщика Янку Флондора о 6 годині вечора. Тут поміщик зустрів їх на подвір'ї і почав якусь проповідь про те, що мов, всі ми люди рівні, що нехай селяни не звертають уваги на те, що він (поміщик Янку Флондор) носить німецький піджак, що коли поміщик Янку Флондор зніме свій піджак, а селяни – свої сіряки і сорочки, то всі вони однаково залишаться такими, якими їх Бог створив, нічим не відрізняючись один від одного. І багато ще таких спокусливих слів говорив поміщик Янку Флондор селянам, які зібралися. Почувши від пана такі слова, селянин Георгі Василе Шарага, що був опікуном дітей-сиріт, про яких ми вже згадували, взяв на себе сміливість звернутися до високоосвіченого пана з такими словами: «Пан, батько мій позичив перед війною грошей в банку Зільцера й заплатив за дорогу, про яку ми сперечаємось зараз. Багато разів майно мого батька продавалось з молотка за невиплату боргу, і він і понині платив по ньому внески. Я, пан не відступлюсь від старої дороги, хоч би ви і голову відрубали».

У відповідь на ці спокійні слова селянина поміщик Янку Флондора почав на нього кричати: «Виходить не відступиш, більшовик ти такий!?» – і, накинувшись на чоловіка, почав бити його по обличчю й з такою люттю бив його, що, здавалось, він втратив розум. Селянин, який був викликаний на панський двір і раптом попав під град ударів, нанесених йому паном, який сам же запросив його до себе, спочатку було розсердився, а потім, чудово оволодівши собою, залишивши поміщика Янку Флондора, щоб той показав своє справжнє обличчя. Поміщик Янку Флондор нагородив селянина незліченною кількістю ляпасів, схопив його за плечі, повернув і, давши йому стусана в спину, погнав його геть з подвір'я.

Селяни, які прийшли разом з Георгі Василе Шарагою, ніяк не могли опам'ятатися, вражені неймовірним «людинолюбством» поміщика Янку Флондора, в їх серця глибоко проникла проповідь пана про те, що всі люди однакові й рівні. Всюди, де довідаються про цю знущальну і нахабну вихватку дідича, люди будуть мати уявлення про те, як у поміщика Янку Флондора слова погоджуються з ділами. Нехай люди оцінять по заслугі цей вчинок поміщика Янку Флондора» – підсумовувалося в кінці.

Крім згаданих селян, при цій події були присутні також бухгалтер Ісидор Шпербер, службовець з контори поміщика пані Бондарюк, слюсар Роберт Кучера та інші. Кореспонденція газети одразу ж окреслила сторожинецького землевласника Янку Флондора «поміщиком-демократом, який б'є селян». Сам Янку Флондор час-від-часу полюблив складати проповіді з основ християнської моралі. Дуже любив роль проповідника, поважно розмовляв з людьми, театральню жестикулював.

Тяганина цієї справи тривала ще по смерті старого Флондора в 1924р. Новий власник Сторожинця Шербан Флондор намагався докласти чимало зусиль для залагодження цієї справи. Проте, молодий адвокат Сидір Лопуляк юридично оформив скаргу і позов на Шербана Флондора. Всі документи, а саме: квитанції, векселі, акти, розписки за сплату боргів були передані судді Збирі. Кінцевим етапом цієї довготривалої справи став судовий процес, який завершився цілковитою перемогою адвоката. Це одразу ж

посприяло піднесенню авторитету молодого юриста, до якого з тамтешніх громад почали надходити люди зі своїми скаргами [8, с.226-227], [11, с.549], [19, с.2].

Певна річ, складне питання землі нова влада змушено була терміново вирішувати. Єдиним засобом порятунку краю від економічної стагнації було негайне проведення запланованої аграрної реформи, яка повинна б була частково вирішити гострі соціальні питання. У відозві 1919р. до всіх буковинських селян йшлося про актуальне для всіх одне: ви (селяни) «не повинні брати приклад з подій у Росії щодо захоплення земель», адже, закликалось, «добру справу можна зробити лише через законність, порядок і обміркованість». 7 вересня 1919р. в «Monitorul Oficial» за №113 було здійснено публікацію «Decret-Lege relativ la exproprierea pentru cauza de utilitate nationala in Bucovina» від 6 вересня 1919р. Пізніше до закону аграрної реформи був опублікований спеціальний «Regulamentul», опублікований в «Monitorul Oficial» під №192 від 26 лютого 1921р. Остаточне врегулювання земельних відносин враховував ще один закон по аграрній реформі («Legea pentru Reforma Agrara din Bucovina»), опублікований «Monitorul Oficial» за №193 від 30 липня 1921р. і змінений окремим законом від 24 січня 1924р. [9, с.233-234], [15, с.131-134].

За реформою селянам належало володіти до 4 га. землі на кожного. Як наслідок, реформа була здійснена задля забезпечення переселення румунських колоністів в Буковину, яким і надавалися кращі землі, і, до того ж, на пільгових умовах. Другий шлях колонізації краю здійснювався через наділення землею румунських цивільних та військових чиновників. Аграрна реформа в північній частині Буковини лише загострила соціальні відносини, адже румунський етнічний елемент отримав дві третини земель. Третя частина була розділена між українцями німцями та євреями. Українці отримували максимум до ½ га. кожен. Загальна кількість експропрійованих земель становила 11.440 га. Культивовані землі, як залишок, склали 62.000 га. і становили «земельний резерв», яким розпоряджалося управління Міністерства сільського господарства, певна кількість службовців та агрономів з метою подальшого поступового заселення української частини Буковини румунським етнічним елементом. Ідея націонал-ліберальних урядів першої половини 1920-х рр. румунізувати українців в північній Буковині шляхом переселення колоністів не дійшла до свого логічного завершення, оскільки частина румунських поселенців сама частково українізувалася. Інші, не сподобавши цей край, продавали землю, отримані матеріали і поверталися до попереднього місця проживання. Станом на 1 жовтня 1925р. у двох дідичів зі Сторожинця було взято 236 га. з 1680 га. та 521га. з 2826 га. Поряд з присутніми великими поміщицькими маєтками виникли добре влаштовані фермерства [13, с.21].

«Переведення реформи сталося завдяки королеві й теперішньому урядові (лібералів). Своєю працею й добрим прикладом селяни мусять навчити селян Північної Буковини румунської мови й зробити їх добрими патріотами. Бо задовгий час чужоземного панування селяни Північної Буковини забули свою матерну мову» – наголошував у своїй промові від імені уряду пан Ністор.

Очолюючи і керуючи підпільним повітовим комітетом С.Лопуляк активно займався пропагандою марксизму, розповсюджував нелегальну літературу, виховуючи своїх прибічників у дусі солідарності зі «світовим пролетаріатом». Ватажок комуністів багато читав зарубіжної революційної літератури, наприклад, Коста Флору «З камери тортур», Анрі Барбюса «Вогонь», «Кати», Шолохова «Тихий Дон», Леніна «Пролетарська

революція і ренегат Каутський» та інші. Був особисто знайомий з одним організаторів КПБ в листопаді 1918р. і першим секретарем її ЦК С.І.Канюком, керівником підпільного комсомолу Буковини, а в 1938-1939рр. секретарем підпільного Буковинського обкому КПП Бернардом Кацом, керівником революційних профспілок Карлом Терлецьким, представником підпільного обкому КПП і секретарем ЦК «Визволення» Семеном Галицьким [12, с.306-307], [14, с.34].

Партійний повітовий комітет підтримував також дружні стосунки з комуністами Глибоки: Нестором Ткачуком, Михайлом Зеленком, Андронем Тоненчуком, Артемом Лютиком, Василем Равлюком, Антоном Бочаром, Іларіоном Батушанським, Василем Стрільчуком; з керівником берегометського осередку Дмитром Грабовським, ватажком тамтешніх комсомольців Михайлом Паламарюком. Членами підпільної комуністичної організації в Берегометі були брати Іван і Дмитро Думитро, Іван Бужора, Дмитро Шутак. Активісти відзначали традиційні свята: День трьох «Л» – День пам'яті Володимира Ілліча, Карла Лібкнехта та Розі Люксембург, жовтневі свята, Перше Травня, Паризьку комуну. Партійний комітет міста підтримував також зв'язки з іншими партійними організаціями Бухареста і Галаца в Румунії [3, арк.10-18].

Активна діяльність підпільників, зрозуміло, все ширше впадала в коло зору сторожницької поліції. Наприкінці 1926р. їм вдалося заарештувати ватажка місцевих комуністів Сидора Лопуляка. Керуючи політично небезпечним, нелегітимним червоним осередком, систематично порушуючи державний порядок Румунського королівства, опинився за ґратами терміном в п'ять місяців і п'ять тисяч лей штрафу [13, с.105-107], [18, с.37-42], [19, с.2].

В 1928р. у місті знову відбувся мітинг. Страйкували робітники лісозаводу. Одразу ж був створений страйковий комітет, на чолі якого стояв комуніст. Мітингуючі вимагали 8-годинного робочого дня, підвищення заробітної плати, виплати 30% надбавки за надурочні роботи, справедливий розподіл земельних латифундій, державну допомогу для безробітних і «перестарілих», засуджували Румунію у підготовці до «імперіалістичної війни проти Радянського Союзу». На першотравневому мітингу виступав лідер комуністичного руху, секретар підпільного крайкому КПП С.Галицький. Рішення про створення легальної масової організації «трудівників» Північної Буковини «Визволення» (повна назва «Партія українських працюючих «Визволення») було прийнято на її установчій конференції, яка відбулася 17 лютого 1929р. в Чернівцях. Було затверджено програму і статут, обрано центральний комітет цієї організації. До складу ЦК «Визволення» входили Микола Ковальчук, Євстафій Соростей, Микола Павлюк, Іван Гельмич, Іван Гелич, Сидір Лопуляк та інші, – всього 21 чоловік. Редактором її центрального робочого друкованого органу – газети «Борець» було призначено відомого учасника «революційного руху» Івана Стасюка. У своєму виступі наголошував на необхідності створення легальної газети. На конференції виступали також К.Терлецький, М.Ковальчук, Л.Гольденберг. Вони вимагали припинення «політики національного гноблення і підготовки до війни». Присутніми були С.Лопуляк та керівник революційних профспілок Карл Терлецький. Секретарем ЦК «Визволення» став С.Галицький, питання листівок вирішували Антон Бочар та Дмитро Грабовський [12, с.305-307], [13, с.107-108].

У маніфесті, надрукованому в першому номері газети «Борець», зазначалося: «Це не є нова партія. Це – стара партія, що має вже більш як чверть століття. То тільки назва нова... Партія «Визволення» вийшла з Української соціал-демократичної партії, що

повстала перед вибухом російської революції 1905 року і працювала на бувшій австрійській Україні...». Це була інтернаціональна ліворадикальна організація, основою програми якої було «національне і соціальне покращення умов життя деяких категорій суспільства в Королівській Румунії». У статті «Визволення» зазначалося, що членами «партії не можуть бути нетрудові елементи, визискувачі чужої праці, наприклад, піп жандарм, шинкар, дідич, фабрикант, банкір, куркуль і т. п.». Саме «Визволення» представляла інтернаціональний комунізм, який відстоював полегшення праці в умовах капіталу, націоналізацію промислових підприємств і банків, 8-год. робочий день. Особливо нереальними були вимоги щодо конфіскації всіх державних, поміщицьких і церковних земель та їх перерозподіл між селянами, анулювання всіх селянських боргів та ін.

Партія «Визволення» не називалась комуністичною. Щодо цього газета «Борець» писала наступне: «В Румунії є своя Комуністична партія Румунії вже з 1920р. «Визволення» не є комуністичною партією, бо в країні може бути лише одна комуністична партія. Центральний Комітет КПП оголосив у бухарестській робітничо-селянській газеті «Інаїнте» за 24 березня 1929р. наступне: «Нашій партії (тобто, КПП) треба звернути велику увагу на нову партію на Буковині «Визволення», котра недавно повстала з тої части, яка відорвалася від соціал-демократичної партії по закінченню спільного фронту соціал-демократів з націонал-цараністами, і котра то партія (тобто, «Визволення») має в основі своїй програму економічно-соціального визволення українських працюючих з ярма румунських боярів». З цього приводу виступав й секретар обкому С.Галицький. Він підкреслював, що створили «хоч і легальну, але марксистську, революційну».

Газета «Борець» містила «підірвні відомості» про події, що відбувалися в Радянській Україні, пропагувала досвід соціалістичного будівництва, ідею єднання бідного і середнього селянства з пролетаріатом як в країні Рад, закликала разом з унітарними профспілками та Робітничо-селянським блоком партії «Визволення» «виступати за робітничо-селянську владу, проти підготовки імперіалістичної війни з СРСР, проти фашизму, кривавого терору, за революційні робітничі і селянські організації, за створення робітничо-селянського уряду», переконувала робітників у тому, що між шовінізмом, націоналізмом, сіонізмом і фашизмом немає жодної різниці. Лідери «Визволення» вели передвиборну боротьбу з націоналістами-патріотами, націонал-цараністами, соціал-демократами, сіоністами, викриваючи сутність нової суспільно-політичної течії – соціал-фашизму. У спільній програмі лівих містилася вимога створення «комітетів самооборони по фабриках і по селах для оборони проти фашистських нападів». В іншому номері цієї газети гостро критикувалися видання українських національних часописів «Час», «Рідний край», «Хліборобська праця» за те, що йшли «за тим, хто коли краще заплатить». Це була «одна з революційних газет Буковини», яка відверто окреслювала широкий спектр політичних комбінацій партій Румунії на час передвиборчих кампаній [12, с.306-307], [14, с.18-24].

В квітні 1929р. окремі номери газети «Борець» були конфісковані. У них були опубліковані статті І Стасюка та сторожинецького адвоката С.Лопуляка. Публікація таких листів та статей значно активізувала діяльність осередків партії «Визволення». Того ж місяця Сторожинецька й інші жандармські роти повідомляли крайове управління про страйки лісорубів і робітників лісопильних заводів фірми «Аурора», сіл Луковець, Плоска. Страйкарі вимагали підвищення зарплати і скорочення робочого дня до 8 годин. В травні проходив всезагальний страйк лісорубів краю. Протестуючі домоглися

скорочення робочого дня з 11 до 8 годин, підвищення заробітної плати на 14%, понаднормові години – 25%. Але обіцяне не було виконане. В червні пройшла нова хвиля страйків лісорубів Буковини. Соціальні події вимагали частих зустрічей та нарад лідерів комуністичного підпілля: у Сторожинці (євреї з торгівельної палати Мойс Курцман), в Глибоці (В.Стрильчук), у Берегометі (І.Ткачук). Завданням партії «Визволення» було створення на селі низових осередків, поширення комуністичних ідей та нелегальної літератури. Активістами «Визволення» у Сторожинецькому повіті були В.Стрильчук, Т.Григоряк, Ю.Колотило, Д.Гоян. Збори політичної партії «Визволення» були присвячені виступу на Перше Травня. Того дня вони виступали ще в Чернівцях і в Банилові-на-Сереті. На конференції в Чернівцях однопартійці «Визволення» заявили про створення однопартійного політичного руху, партії [13, с.105-107], [14, с.54-58].

Причиною створення нової партії став вихід в лютому 1929р. з лав соціал-демократичної партії. Розкол в українській соціал-демократичній партії відбувся ще в кінці 1928р. Більшість її членів залишила партію на знак протесту проти того, що керівництво так званої інтернаціональної соціал-демократичної партії Буковини на період виборчої кампанії заблокувалося «з реакційною буржуазно-поміщицькою» націонал-цараністською партією. Лідер соціал-демократів Я.Пістенер агітував за створення виборчого блоку з цараністською партією. Постійно наголошував на тому, що його рух – це «партія закону і порядку». На ґрунті цього і відбувся політичний розкол в середині ІСДПБ Румунії. Лідери двох лівих течій суттєво розходились у своїх політичних поглядах у вирішенні багатьох соціальних, економічних і політичних питань. Остаточна розбіжність поглядів С.Лопуляка і Я.Пістенера відбулася на одній із зустрічей в Робітничому домі у Чернівцях. Соціал-демократи мали власне бачення вирішення багатьох соціальних питань. Більш радикальними і цьому відношенні були комуністи, які вважали за необхідність встановлення, перш за все, диктатури пролетаріату і возз'єднання Буковини з Радянською Україною. Вирішення «українського питання» вони знаходили виключно у політичній площині. На політичних зборах, організованих партією «Визволення» Першого Травня 1929р., йшлося все-таки про звичні проблеми «трудового класу». Мітингуючи, лідери агітували за введення соціального забезпечення, збільшення зарплати для працюючих, скасування податків та ревізії земельної реформи на користь селян, скорочення робочого дня до 8 годин, «проти національного гніту» та інше.

Після першотравневої демонстрації у Сторожинці, в Чернівцях (1929р.) було проведено термінову нараду «Визволення» та Робітничо-селянського блоку. У зв'язку з виборами до парламенту та органів місцевого самоврядування було вирішено створити спеціальні бюро з відділеннями активної пропаганди у Сторожинці, Кіцмані, та Заставні. Одночасно Сторожинецький повітовий комітет КППР С.Лопуляка організовував і розповсюджував листівки крайкому компартії в Берегометі над Серетом, Бобівцях, Вилавчі, Жадові, Замості, Зеленеві, Кабині, Лукавцях, Мигові, Станівцях. У листівках йшлося про причини світової економічної кризи 1929р., безробіття робітників, банкрутство малих і середніх підприємств, крах великих фінансових компаній, регулярні страйки та мітинги «робітничого класу» тощо. «Визволення» досить вдало використовувало трибуну під час передвиборчої кампанії, пропагувало радикальні ліві ідеї, висували своїх кандидатів до органів місцевої влади. Зрозуміло, активна діяльність партії «Визволення» не могла не привернути уваги Сторожинецької повітової влади, поліції та сигуранци. В одному із повідомлень генеральній дирекції поліції та сигуранци

йшлося наступне: «Керівники організації «Визволення», побачивши, що їх пропаганда має вплив не тільки на українців, вирішили залучити до цієї організації через спортивне товариство «Спартак» людей інших національностей...Таким чином, сьогодні вся організація не являє собою української комуністичної організації, а є інтернаціональною комуністичною організацією». Ідейно та організаційно партією «Визволення» керував Буковинський крайовий комітет КПП. Хоча офіційно «Визволення» іменувалося українським, до його складу входили представники різних національностей. Влада одразу ж зрозуміла сутність і призначення «легальної партії» «Визволення». Представникам влади було відомо, що С.Лопуляк – організатор та голова робітничо-селянського спортивного товариства, яке було лише ширмою його політичної діяльності. Водночас, адвокат залучав широкий загаль суспільства до спортивного руху. Про це не раз доповідав в центральне управління один з агентів сигуранци румун з українським прізвищем Купаренко.

Поліцейські донесення в Бухарест рясніють повідомленнями про активну діяльність «визволенив» в Сторожинецькому повіті. Першого січня 1930р. в приміщенні партії «Визволення» відбулися збори робітників і селян, на яких виступив С.Ю.Лопуляк. Він закликав провести демонстрацію протесту проти арешту учасників конференції унітарних профспілок у грудні 1929р. Ця демонстрація була проведена 8 січня, однак до кінця вона не відбулась. Поліція розігнала демонстрантів. Понад 40 її учасників було заарештовано, в тому числі С.Лопуляк, В.Готинчан, І.Стасюк та інші. Проте, не довівши вину королівським комісарам довелося звільнити адвоката.

Через деякий час сторожинецька повітова поліція виявила листівки революційного характеру Робітничого-селянського блоку та партії «Визволення». Поліція отримала чіткий наказ знайти тих осіб, котрі підбурювали людей «проти влади і безпеки держави». В ретельних пошуках поліція знову натрапила на слід сторожинецького адвоката. В ніч з 14 на 15 березня, напередодні виборів до органів місцевого самоврядування, С.Лопуляка було втретє заарештовано за поширення комуністичних листівок. У в'язниці його допитував комісар чернівецької сигуранци Тирон. Запитував про його зв'язки з Бернардом Катцом, Семеном Галицьким, Нестором, Букатаром. В жандармерії містилися численні документи обвинувачельного змісту. До кримінальної відповідальності було притягнуто також Василя Стрельчука, Андрона Тоненчука і Дмитра Ткачука. Цього разу шеф чернівецької сигуранци Тирон характеризував і, водночас, звинувачував С.Лопуляка в наступних пунктах: керівник повітової організації партії «Визволення», керівник підпільної комуністичної організації Сторожинецького повіту, автор листівок, що закликають до повалення існуючого державного ладу, автор ряду статей, що підбурюють суспільство проти короля та держави. Використовував свою адвокатську діяльність як засіб залучення людей до злочинної діяльності, проводив таємні збори, наради, розповсюджував директиви підпільного обкому, підтримував тісний зв'язок з керівниками комуністичного підпілля Буковини, пропагував ідеї марксизму, проводив активну агітаційну роботу серед населення міста та повіту, постійно критикував політику уряду Королівської Румунії, використовував спорт як інструмент донесення класової сутності соціалістичних ідей, неодноразово виступаючи перед своїм електоратом в готелі «Централь». Суд відбувся 20 червня. Заарештованих було засуджено до п'яти місяців тюремного ув'язнення, рахуючи від дня арешту [4, арк.37-42], [13, с.105-108], [21, с.2].

15-20 серпня були знову поширені нові листівки підривного характеру. В них закликалися до активнішої боротьби «трудящого класу» за встановлення диктатури пролетаріату та возз'єднання Північної Буковини з Радянською Україною. Поліція знайшла також листівки з гаслами антивоєнного характеру: «Геть терор!», «Геть війну!» інші. Центром поширення листівок «визволених» була діюча підпільна друкарня в місті, що знаходилась у підвальному приміщенні на вулиці Янку Фльондора. Прямі заклики до порушення територіальної цілісності країни, зрозуміло, активізували пошукові роботи жандармерії та сигуранци. Місцеве управління поліції оперативно склало списки політично «неблагодійних» громадян. Сюди входили І.Танащук, С.Захаріас, Д.Фурманеску, «завзятий футболіст міста» і однопартієць С.Лопуляка Леонід Полянський, а також згаданий вже адвокат. Недарма, крайова газета «Glasul Bucovinei» з жахом повідомляла 1 березня 1930р. про небезпеку поширення та подальшої діяльності комуністичних осередків на Буковині. Ось, що вона писала з цього приводу того числа: «Комуністичні агітатори, користуючись слабкістю і безпорадністю націонал-цараністського уряду, продовжують антидержавну діяльність. Під час виборів у селах...комуністичні агітатори знахабніли до того, що вели більшовицьку пропаганду на самих виборчих дільницях, як це трапилось, наприклад, в селі Кучурул-Мик. Тут один комуніст-шалапут кричав на весь голос: Якщо ми зуміли повалити царизм у Росії, то безумовно зуміємо усунути й існуючий порядок у Румунії, де коло керма знаходяться друзі комунізму.

В неділю, 23 лютого ц. р, в селах Північної Буковини були розповсюджені запальні листівки. Комуністичні покидьки, протеговані безпорадністю і неспроможністю націонал-цараністських правителів, закликають у цих листівках народ взяти в руки дрюки і почати революцію, щоб установити комуністичний режим у Румунії. Крім того, в комуністичних маніфестах говориться: Ми повинні вбивати всіх буржуїв, щоб усунути їх від керівництва державою.

В ніч на 24 лютого ц. р. на ст. Адинката були заарештовані залізничники Тененчук Андрій та Ткачук Сидір, у яких був знайдений цілий мішок революційних листівок. На допиті комуністичні агенти дали сенсаційні свідчення. Вони вказали, що автором комуністичних листівок є адвокат Лупуляк Сидір зі Сторожинця, який має бюро, спільне з адвокатом Н.Русу, депутатом більшості. Розслідування установить, який існує зв'язок між сторожинецьким урядовим депутатом і комуністичним вожаком Лупуляком». Далі кореспонденція однойменної газети здивовано продовжувала: «Якщо в еру «свобод і повної демократії», встановленої в нашій країні націонал-цараністами, зрадники і дезертири стали керівниками суспільного життя, не дивно, що комуністична небезпека набирає загрозливих розмірів. В іншому місці нашої газети говориться про комуністичні результати сільських виборів на Буковині, «яким сприяли невміння і підлість націонал-цараністських правителів». «Державний порядок у небезпеці» – підкреслювала «Glasul Bucovinei». Про безліч червоних осередків, що вели регулярну комуністичну пропаганду в Сторожинецькому повіті газета «Гласул Буковиней» писала також ще 10 та 11 листопада 1931р. Повітова поліція неодноразово відстежувала характер тривожних повідомлень зі Сторожинецького повіту протягом 1929-1933рр. [6, с.97-99], [7, с.364-365, 370-373], [8, с.293, 296, 316-317, 340].

Інша газета «Універсул» 13 січня 1932р. відстежувала наступне: В останній час інспекторат поліції інформував, що українське товариство «Визволення» переіменовано

із національно-українського в українсько-комуністичне. Це товариство веде таку пропаганду, щоб Північна Буковина, починаючи від Старої Жучки, перейшла до Радянської України. На чолі комітету цього товариства стоїть адвокат, ім'я якого не називаємо, щоб не нашкодити слідству...». За декілька днів пізніше, а саме 17 січня т. р. окружний інспекторат Чернівецької поліції надіслав супровідний лист та копію екземпляра листівки Комуністичної партії та Комуністичної Спілки молоді Румунії шефу повітового відділу поліції міста Сторожинця в якому застерігав про таке: «...комуністичні організації мають намір поширити серед рекрутів набору 1932р.» листівки запального характеру і рекомендував «...вжити своєчасних заходів для конфіскації листівок і встановлення та передачі до суду осіб, які їх розповсюджують». Дана вказівка визначалась як терміновий наказ Генеральної дирекції за №1141/932. Закликали молодь не йти на службу до румунської армії. «На випадок війни, – Підкреслювалось в одній із листівок, – необхідно повернути зброю проти ворогів трудящих і знищити капіталістичний лад». З 1933р. КІР повела остаточну боротьбу проти фашизму та загрози нової війни.

24 січня 1932р. по місту та селах повіту комуністами були знову розповсюджені листівки революційного змісту. В них розповідалось про життя та діяльність В.І.Леніна, давалась характеристика суспільно-політичної та економічної кризи капіталістичних країн. Особливо підкреслювалось те, що в країні Рад на 1932р. були повністю відсутні кризи і пов'язані з ними голод та безробіття. Закінчувалися листівки закликами «Геть фашизм!», «Геть війну!», «Хай живе світова революція!», «Хай живе робітничо-селянський лад!», «Хліба й роботи!», «Свободу політв'язням!», критикували профашистську політику націонал-лібералів. У цей день червоні широко відзначали день пам'яті трьох «Л» – В.І.Леніна, К.Лібкнехта та Р.Люксембург [11, с.549], [14, с.9-10], [17, с.8].

В лютому 1932р. сторожинецька поліція зібрала відомості про центри комуністичних організацій, секцій і осередків, їх чисельність. Так, станом на 26 лютого 1932р. повітова комуністична партія у Сторожинці нараховувала у своєму складі 6 комуністичних організацій, 5 секцій і 19 осередків. На 1931р.

кількість членів «Визволення» у Сторожинецькому повіті сягнула близько 3 тисяч чоловік, у тому числі з міста – 39 осіб, в 1932р. – 58 чол. У матеріалах поліції відзначалось також те, що особи, занесені в списки «неблагонадійних», у разі війни з Радянським Союзом, повинні негайно відправлятися у концентраційні табори. Відомі центри комуністичного підпілля одразу ж ліквідовувалися, як от прикордонною службою в українських селах Чернівецького повіту, де була більша частина організацій партії «Визволення». Так, на початку 1930-х рр. поліція вистежила і розгромила комуністичні підпілля у Берегометі та Вижниці, а їх членів заарештувала. Лише за один поліцейський рейд за ґратами опинилися Дмитро Грабовський, Іван та Дмитро Думитро, Юрій Шутак, Іван Бужор, Веніамін Вальд, Михайло та Іван Паламарюки, а також активісти Вижницького підпілля Тодосій Григоряк та Юрій Колотило. Поліція знайшла листівки, шапірограф і відслідкувала збори на яких були присутні підпільники. Слідство тривало 4 місяці. Судовий процес відбувся у Сторожинці. Головував сам президент трибуналу Пілін, його помічником був Грибовський, суддею – Негрій, прокурором – Гасман, адвокатом в'язнів – С.Лопуляк. Підсудні звинувачувалися у підіривній діяльності проти королівського уряду, підбурюванні робітників до страйків, селян – до несплати боргів і податків, розповсюдженні забороненої літератури, веденні антидержавної діяльності.

Рішенням судового органу було вислання арештантів до політичної в'язниці у Дофтоні. У відповідь, на знак протесту, вцілілі підпілляники під керівництвом С.Лопуляка продовжували вести антидержавну діяльність. Листівки друкувалися на запасному шапірографі в одному з підвалів на вулиці Янку Фльондора. Так, 28 березня 1934р. обласний інспекторат жандармерії рапортував генеральному прокуророві «про становище і події в зоні діяльності нашого інспекторату за період від 13 по 28 березня 1934р.» наступне: «15 березня ц. р. Сторожинецька поліція передала трибуналові Ярослава Кобилянського, Іона Тоненчука, обидва з громади Мигучени, Сторожинецького пов., які розповсюджували листівки та брошури підривного змісту». А пізніше, 1 серпня т. р. прихильники лівої течії провели в місті демонстрацію проти фашизму та війни. На багатьох будинках було вивішено червоні прапори. Вулицями міста солідарно проходили кушніри зі Сторожинця, лісоруби з Берегомета, залізничники з Глибоки, а також з Банилова, Луківців, Старої Жадови, Давидівки, Іспаса, Чудея. На транспарантах були зображені традиційні гасла: «Проти війни з Радянським Союзом!», «Геть війну!», «Геть фашизм!», «На оборону Радянського Союзу!», «За звільнення всіх політичних в'язнів!», «За робітничо-селянський уряд!», «Хліба й роботи!» та інші заклики [4, арк.37-42], [11, с.550], [13, с.37-42].

Власне, політичні переслідування та судові процеси над комуністами організовувалися і трактувалися владою як процеси звинувачення в антидержавній зраді. Адже поширення та пропаганда видань комуністичного спрямування, революційного характеру, а також беручи участь у виборах різного рівня, виступаючи, водночас, за радикальні соціальні й політичні перетворення, дотримання прав національних меншин та негайне вирішення «українського питання» у плані політико-територіального відокремлення Північної Буковини від Великої Румунії, та її приєднання до Української РСР, звісно, не могло змусити владу стояти осторонь небезпечних для держави політичних процесів, що відбувалися всередині країни. Окрім того, партія «Визволення» докладала чимало зусиль у плані правильного тлумачення основних положень класової програми КПП. Наприклад, у статті «Зелені гвардії проти комуністів і революційних робітничих організацій» газети «Борець» від 26 січня 1930 р. йшлося про те, що держава переконливо використовує фашистські організації «Войничі», «Зелена гвардія», «Кемаристи» проти лівих.

В 1933р. державна служба безпеки Королівської Румунії – сигуранца мала вже повноцінну інформацію про С.Лопуляка. В заведеній особовій справі він характеризувався наступним чином: «Лопуляк Сидор, адвокат, багато років був членом соціал-демократичної партії, проводив під цією маскою комуністичну пропаганду...У нього широкі зв'язки серед населення. Небезпечний для держави». Уряд та владні силові структури намагалися усіма способами обмежувати діяльність КПП, поза як вона була надзвичайно конфліктною політичною фігурою. Представляючи власні політичні пріоритети через легальний і непопулярний Робітничо-селянський блок, і нелегальну, зате, частково, популярну партію українських працюючих Румунії «Визволення» КПП прощтовхувала власну політичну лінію, продиктовану закордонним бюро ЦК КПП. Соціальна справедливість та, здебільшого, ідея об'єднання буковинських українців з однокровними братами Великої України, що використовувалась партією як політичний козир, була причиною її, тимчасових, виборчих успіхів. Для закріплення останнього ЦК КПП постановило в травні 1933р. перед буковинським крайкомом таке завдання:

«Необхідно надати найактивнішу допомогу для перетворення «Визволення» в дійсно масову організацію українського селянства окупованої Буковини».

В «політичний асортимент» програми «Визволення» входила також «боротьба за створення революційних робітничих і селянських організацій, фабричних і сільських комітетів, за 8-й та згодом 7-й годинний робочий день, за загальну політичну, військову й аграрну амністію, за надання безкоштовної медичної допомоги, відкриття безкоштовних дешевих лазень, освітлення передмість, проведення каналізації, організація водопостачання, зниження цін на проїзд в автобусах і трамваях, надання матеріальної допомоги старим, інвалідам, сиротам, немічним і дітям, спорудження для бідноти помешкань з дешевою квартирною оплатою. Передвиборча програма лівих оголошувала боротьбу з корупцією в усіх органах влади, забороняла спекуляції з житлом і навколо дорожнечі найнеобхідніших продуктів, обіцяла звільнення бідняків від сплати податків, підвищення розмірів податків для багатіїв. Пропонувала замінити поліцію і сигуранцу громадською міліцією, вимагала відкриття шкіл з тією мовою викладання, яку оберуть батьки, виділити кошти для закупівлі одягу, їжі та книжок за рахунок держави для бідних дітей, «встановити робітничий контроль за робітничими домами й карантинами».

«Партія «Визволення» і селянсько-робітничий блок» були «свідомі того, що в громадських радах (місцевих управах) їхні заступники не зможуть ані одної потреби переперти, за які борються трудящі маси, але беруть участь у виборах тому, аби використати цей момент для популяризування своєї програми серед трудящих мас. Буржуазний парламент і громадські ради для працюючих мас є нічого іншого, як тільки пропагандистська трибуна, з якої говориться до широких трудящих мас, вказується на причини біди й нужди, яку терплять трудящі маси, та спосіб, в який буржуазія пригнічує ті маси й научується їх, як вони мають боротися з буржуазією, щоб звільнитися від її кайданів». За програмну й статутну діяльність «Визволення» отримала високу оцінку в резолюції політсекретаріату Виконавчого Комітету Комуністичного Інтернаціоналу від 30 серпня 1930р. Радикальний характер політичних поглядів комуністів призвів до того, що 25 листопада 1934р. ця партія була заборонена розпорядженням командуючого 11-м корпусом 2-ї армії. Всі відомі центри комуністичного підпілля були ліквідовані, а їх члени – здебільшого заарештовані. Проте, поліція й надалі повідомляла, що в Сторожинці на середину 1930-х рр. продовжувалась вестись комуністична пропаганда після того, як було розгромлено головний осередок ультралівової організації. Нелегальні газети «Борець» та «Українська воля» (вийшов лише один її номер) припинили виходити. За таких умов подальше існування «червоних» друкованих органів та осередків стало недоцільним [10, с.42], [13, с.43-47], [18, с.40-43].

Комуністична партія та ідеологія більшовиків в СРСР були основним, панівним і невід'ємним атрибутом суспільно-політичного життя, впливовою політичною структурою, новим соціальним явищем, серйозним політичним гравцем і суб'єктом політичних процесів на міжнародному рівні. Комуністи Буковини, керуючись закордонним бюро ЦК КПР, активно підтримували ліву сторону громадянської війни в Іспанії протягом 1936-1939рр. Наприклад, уродженець міста Сторожинця Костянтин Бодян брав участь у запеклих боях за Мадрид і в листопаді 1936р. загинув, захищаючи прапор Іспанської республіки [17, с.8].

З наступом королівської диктатури на політичне життя країни в кінці 1930-х рр. комуністи змушено пішли в глибоке підпілля. Влада продовжувала застосовувати до

цього «екстреміського руху» політичні репресії. Саме так він класифікувався і характеризувався в першому відділі небезпечних для держави політичних рухів у таємних документах жандармерії і сигуранци. Заснуванню Центральної служби державної безпеки (siguranta) передувало прийняття рішення в грудні 1918р., підтвердженого королівським декретом 29 січня 1919р., яка повинна була займатися питаннями правопорядку та загальної безпеки держави. Окремими напрямками роботи було стеження за порушенням кордону, запобігання української агітації та більшовицької пропаганди. Генеральний субінспекторат розміщувався у Чернівцях. В північній частині краю проводили свою діяльність три підвідділи цієї служби. Один з них розташовувався у Сторожинці. За підривною діяльністю до комуністів, прийнятий «закон Марзеску» в грудні 1924р., карав ув'язненням до 10 років, штрафом від 10 тис. до 100 тис. левів та обмеженням громадянських прав.

У міжвоєнний період обмежені умови для свого розвитку мала також ще одна ліва організація. Вона одразу ж відновила свою діяльність після Першої світової війни (1914-1918рр.). Це була Інтернаціональна соціал-демократична партія Буковини (ІСДПБ). У своєму складі вона, як і раніше, мала 5 національних секцій, керівники яких поширювали свою діяльність на представників кожної з п'яти національностей. Основою діяльності ІСДПБ в національних секціях був класовий чинник. Зокрема, українська секція поширювала соціалістичні ідеї серед робітників-українців, пролетаризованих селян, частини міщанства та інтелігенції. Соціал-демократи намагались згуртувати робітництво в повоєнних умовах, залучаючи всі доступні політичні засоби. Це була участь у страйках, найбільший з яких відбувся в 1920р. і політичні демонстрації, особливо першотравневі, що були виявом класової солідарності та згуртованості робітників для досягнення своїх прагматичних цілей. Останні були традиційними, адже в них брали участь представники різних національних секцій, де в тому числі виступали на різних крайових мовах. Тема виступів теж була різною.

Зрештою, соціал-демократична організація в краї у своїй програмі містила положення про ліквідацію постійної армії, скасування приватної власності на засоби виробництва, землю, транспорт, неодноразово ставилися вимоги надання пільгових кредитів селянам та відновлення навчальних закладів з викладанням рідною мовою. Виступали за охорону прав національних меншин, здобуття соціальної рівності, схвалювали процес, щоправда, тимчасової українізації в УРСР, звинувачували радянське керівництво у відході від марксистської істинної теорії побудови соціалізму. Наприклад, один з лідерів соціал-демократичного руху Г.Грігоровіч у своїх виступах не раз критикував більшовизм як течію, ворожу соціалізму. Сам голова ІСДПБ Я.Пістенер теж постійно наголошував на тому, щоб стояти на позиціях легальної боротьби за права «трудящих». Якщо соціал-демократи впродовж першої половини 1920-х рр. утримували свій вплив серед населення завдяки соціальним гаслам популістського характеру та гострій критиці уряду націонал-ліберальної партії, то з другої половини 1920-х рр.. лідер лівого руху закликав до політичного об'єднання з націонал-цараністською партією. Невипадково, адже остання в 1920-х рр. була «найбільш могутньою політичною опозиційною партією, яка базувалася на широких народних масах». Саме більшовизм як течія став «каменем спотикання» в середовищі ІСДПБ. Якщо ультраліві різко критикували основні принципи близької до себе ідеології «партії закону і порядку» у плані переслідування прав національних культур, особливо, української, соціальну нерівність серед населення та інше, то праві

лідери соціал-демократії одразу ж сходилися з інтересами націонал-цараністів на період тимчасових виборчих кампаній задля виборонення мандатів різного рівня. З іншої сторони буковинські соціал-демократи теж піддавались гострій критиці за, нібито, схилення до троцькізму [9, с.238-239].

Організовані страйки, що відбувалися у місті в 1919-1920рр. проходили саме під керівництвом місцевих соціал-демократів. А на першотравневій демонстрації у Чернівцях присутніми були також делегати соціал-демократичних робітників з «провінції Сторожинець та Серет». На Домініканській височині промови зачитували різними мовами: др.Якоб Пістінер – мовою ідиш, (адвокат, один із лідерів буковинської соціал-демократії, у 1920-1926рр. був обраний до парламенту від соціал-демократів, у 1928-1931рр. обраний по списку НЦП), колишній сенатор Грігоре Грігоровіч-румунською та німецькою, (політичний діяч, лідер румунської групи Інтернаціональної соціал-демократичної партії, в 1930-хрр.-лідер буковинської соціал-демократії), Рудольф Гайдош – німецькою, (партійний та профспілковий діяч Буковини. Розпочав свою політичну діяльність ще в австрійські часи), Яворський – українською, Капаун – польською. Вибори до парламенту 1926р. довели помітну результативність і неабияку популярність цього руху, який набрав, щоправда, лише 3.000 голосів. Це свідчить про те, що Сторожинецький повіт був «почасти... базою соціал-демократичного й цараністичного руху в Румунії». «Українська частина Буковини» в тім часі активно «піддержувала найлівіші партії, що ними в тодішніх обставинах і були есдеки та цараністи». На час виборів «українські соціалісти проголошували єднання робітника з селянином», «бо селянство напівпролетарське жваво відгукалося на заклик соціалістів».

Одночасно з есдеками участь в парламентських виборах 1926р. брали також так звані авересканці (10.000 голосів), націонал-цараністи (8.000 голосів), ліберали (1.000 голосів) та кузисти (200 голосів). «За цараністами все йшли заможніші селяни та почасти середняки і лише в меншій частині і подекуди – скорше винятково – бідняцьке селянство. Там же, де приходили українські соціалісти..., там цараністам не лишалося багато успіхів». Цараністи, есдеки й націоналісти йшли єдиним політичним блоком. Успіх авересканців пояснювався переходом на їх бік «усієї національної опозиції – українських, єврейських та німецьких націоналістів». «Одно слово» за ними йшла «вся дрібна буржуазія» (представники середнього стану) міста і повіту. За лібералами йшла «велика буржуазія, євреї-ортодокси, румунські великі землевласники й урядовці». Кузисти здобули свої голоси переважно в Південній Буковині [5, с.6364], [15, с.173-174, 182-185], [16, с.251].

На липневих виборах 1927р. до парламенту відбулися «величезні зміни», оскільки вони проводилися «в дійсно революційних обставинах». Вище наведені факти «вказують нам велетенський зріст політичної активності» серед виборців. Соціал-демократи отримали вже 5.000 голосів В день виборів у Сторожинці були заарештовані соціалісти, члени виборчої комісії, яким належало перевіряти бюлетені. За результатами виборів до вищого законодавчого органу ліберали вибороли 13.000 голосів, націонал-цараністи – 3.500 гол., кузисти – 1.000 гол., Народна партія Авереску – 400 гол. Перемога партії лібералів у цілій Румунії проявилась в усій красі «свинства», що було наслідком «збільшення терору». Вони «дістали коло половини всіх голосів, головню за рахунок авересканців. Цараністи втратили свої голоси наполовину, віддавши їх переважно соціал-демократам...». Те саме трапилось з голосами кузистів. «Авересканці зникли цілком», поза як не виконали тих обіцянок, що їх давав уряд Авереску національним меншинам.

«Колосальний зріст соціал-демократичних голосів» в українських повітах (в основному це Чернівці та Сторожинець) пояснюється жвавою агітацією лівих в пресі. Їх друкований орган «Боротьба» агенти влади одразу ж окреслили більшовицькою. «Насправді вона не більшовицька, але її гасла досить ліві, її напрям досить лівий, її тон проти буржуазії-гострий», що викликало «всякі причіпки з боку сигуранци». Обвинувачення владою українських соціал-демократів в тому, що вони більшовики, абсолютно не відповідало дійсності, але це «прихилило до есдеків маси». З гаслом боротьби з лівими есдеками як з більшовиками й пройшла остання виборча кампанія. Українське селянство та робітництво надавали суттєву перевагу соціалістам, а ніж робітничо-селянському блоку через те, що він проводив досить «невдалу політику». Румунські ж робітничо-селянські кола, організовуючи свій виборчий блок, не використовуючи всіх можливостей і занедбавши Буковину, підготували «добрий ґрунт і готовий урожай» в якому «погноблені шари населення» прагнули «комуністичної революції».

Малопомітними на період політичних виборчих жнив виявилися йоргісти та Робітничо-селянський блок, який лише в 1928р. виступив самостійно на виборах до органів державної влади. У зв'язку з виборами наступного 1929р. партія «Визволення» разом з Робітничо-селянським блоком виступили єдиним «політичним фронтом» задля отримання політичних мандатів різного рівня. Проте вони не назбирували потрібну їм кількість голосів, хоча були й такі, що їм симпатизували. Наприклад, на час виборів до парламенту 1932р. саме лише за прихильність до останньої політичної сили в Сторожинці було заарештовано 60 чоловік. Отож, задана політика румунської влади, політичний та національний терор, постійний військовий стан, економічний дефолт 1929-1933рр., переслідування культури національних меншин, «безнастанні арештування» створювало «у масах сприятливий ґрунт для комуністичної пропаганди і для орієнтації на диктатуру пролетаріату», що у свою чергу мало як позитивні так і негативні наслідки...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

---

1. ДАЧО – ф.126, оп.1, од.зб.7083, арк.63
2. ДАЧО – ф.2574, оп.1, ед.хр.206, арк.1-10
3. ДАЧО – ф.2574, оп.1, ед.хр.206, арк.10-18
4. ДАЧО – ф.2574, оп.1, ед.хр.206, арк.37-42
5. Буковина 1918-1940рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (матеріали і документи). – Чернівці: Зелена Буковина, 2005 – 328 с.
6. Буковина: національні рухи та соціально-політичні процеси 1918-1944рр. Погляд дипломатів (Документи). – Чернівці: Зелена Буковина, 2007 – 228 с.
7. Споконвічна українська земля: Збірник документів та матеріалів. – Ужгород: Карпати. – 1990. – 467с.
8. Фесенко І.К. Боротьба трудящих Буковини за соціальне і національне визволення і возз'єднання з Українською РСР 1917-1941рр. (документи і матеріали). – Чернівці: облвидав, 1958. – 451с.
9. Буковина. Історичний нарис. – Чернівці, Зелена Буковина, 1998. – 416с.
10. Іванеско М.І. Наклепники на замовлення. – Ужгород: Карпати, 1986. – 207с.
11. Історія міст і сіл Чернівецької області – К.: УРЕ АН УРСР, 1969. – С.546-558
12. Комапанієць І.І. Нариси з історії Північної Буковини. – К.: Наукова думка, 198. – 339с.

13. Курило В.М. У боротьбі за визволення. Революційно-визвольний рух на Буковині у 1922-1940 роках. – Львів: Вища школа, 1977. – 182с.
14. Меламуд Х.Г. Адвокат знедолених. – Ужгород: Карпати, 1972. – 124с.
15. Піддубний Г.Ф. Буковина. Її минуле й сучасне: Суспільно-політичний нарис із малюнками і мапою Буковини. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – 216 с.
16. Очерки политической истории Румынии (1859-1944). – Кишинев: Штиинца, 1985. – 480с.
17. Речмедін А.П. Сторожинець. – Ужгород: Карпати, 1977. – 63 с.
18. Іванеско М.І. Партія «Визволення» та її місце в історії Буковини // Український історичний журнал, 1989. - №2. – С.36-43
19. Малишко В.М. Сторожинець // Радянське село. – 1967. – 18 квітня
20. Малишко В.М. Сторожинець // Радянське село. – 1967. – 20 квітня
21. Мацерук Г. Знесли і труд, і спрагу й голод // Молодий буковинець. – 1980.- 13 червня - №71. – С.2

Аріадна Сороківська-Обіход
доктор філософії, старший викладач кафедри воєнної історії
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
м. Львів

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ У ТАБОРАХ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ У 1945-1947

На початку 1947 р. у Мюнхені постала Українська Спілка Образотворчих Мистців (УСОМ) та діяла до 1951 р. УСОМ об'єднувала митців різних мистецьких напрямів, які тоді перебували у таборах переміщених осіб у Німеччині й Австрії. Головою УСОМ був Едвард Козак. Спілка організувала декілька виставок, у 1947 р. взяла участь у міжнародній виставці в Німецькому Національному Музеї у Мюнхені, яку організувала Адміністрація Об'єднаних Націй для допомоги і відбудови. УСОМ видала 2 випуски журналу "Українське Мистецтво" (редактор Михайло Дмитренко) та кілька альбомів та монографій. Осередками мистецької активності стали Мюнхен, Геттінген, Мітенвальд, Бертхесгаден, Регенсбург, Нойбоєрн, де творили відомі діячі того часу: П. Андрусів, М. Білинський, С. Борачок, Я. Гніздовський, С. Гординський, Г. Крук, І. Курах, З. Лісовська, Л. Моссора, М. Осінчук, М. Дзиндра та інші [3].

Як зазначено в альманасі "Українське мистецтво" (Мюнхен, 1947 р.) у резолюції з'їзду УСОМ були визначені головні напрями діяльності спілки: "Зберігати і продовжувати творити ті форми українського національного мистецтва, що сьогодні можуть бути розвинені в Україні та репрезентувати українську культуру перед чужинцями". Таборові виставки переважно обмежувалася територією свого табору та у більшості складалися із творів народного мистецтва і виробів таборових майстерень [3].

Митці намагалися вийти поза межі табору, саме тому найпомітнішими стали мистецькі виставки у Мюнхені, Карльсфельді, Брегенці, Баден-Бадені, Зальцбургу у 1945-1946 рр. Зокрема, у зальцбурській взяли участь 28 професійних художників, було виставлено 218 експонатів. 10-26 січня 1947 р. УСОМ взяла участь у виставці в Німецькому Національному Музеї в Мюнхені за участі 71 митця, з яких 48 були українцями. Успіх виставки подвоївся участю хору та української Капели бандуристів під диригуванням В. Божика і Г. Китастого, а відгуки в німецькій пресі про тиждень української культури додавали впевненості митцям різного віку [3].

Ініціатором проведення тижня української культури у Мюнхені став Злучений Український Американський Допомоговий Комітет (ЗУАДК) на чолі з доктором Романом Смуком. Архівні матеріали Р. Смука складали фотографії і альбоми з листами подяки, таборова преса. Американські офіцери й урядовці, представники допомогових комітетів вперше відкривали на цій виставці і концертах Україну. В малярстві домінував імпресіонізм. Вирізнялися твори М. Мороза, С. Борачка, Н. Неділка, С. Луцика, Б. Стебельського, В. Кричевського, Л. Тимошенка. Одним із найкращих скульпторів був Г. Крук, декоративним ілюстратором Е. Козак, акварелістами Л. Папара, І. Кейван, символістами А. Малюца, М. Анастасієвський, графіками прославилися Я. Гніздовський,

М. Білінський, у живописі виділилися М. Дмитренко, О. Булавицький, між реалізмом і натуралізмом писали О. Бистрякова, А. Кучера [3].

Влітку 1946 р. в Мюнхені українські музиканти Західної Німеччини та Австрії створили Об'єднання українських музик (ОУМ). Очолювали творчу організацію протягом 1946-1947 рр. Василь Витвицький, а з 1948 р. – Зиновій Лиско. Станом на початок 1948 р. ОУМ нараховувала близько 70 членів. Об'єднання ставило на меті згуртувати всіх українських музикантів, провадити наукові студії та публікаторську діяльність, гідно репрезентувати українську музичну культуру у світі. ОУМ взяло участь в організації та проведенні міжнародного концерту в Мюнхені, Тижня української культури у Регенсбурзі та Мюнхені. З її ініціативи було відновлено роботу музикознавчої комісії Наукового товариства Шевченка та відновлено кафедру музикознавства в Українському Вільному Університеті [4, с. 193].

4 квітня 1948 р. у Мюнхенському оперному театрі був аншлаґ – на сцені виступала чоловіча хорова капела під керуванням В. Божика. Було запрошено через Злучений Український Американський Допомоговий Комітет і Центральне представництво української еміграції (ЦПУЕ) американських гостей. Репертуар складався із творів, написаних в XIX ст. [3].

В повосенній Західній Німеччині й Австрії діяли хор “Україна” Нестора Городовенка, Капела бандуристів імені Т. Шевченка Григорія Китастого, чоловічий хор Володимира Божика, Український оперний ансамбль Богдана П'юрка, Чоловічий квартет імені Лисенка у Ганновері, хор “Сурма” Омеляна Плешкевича. Наприкінці 1945 р. в Аугсбурзі Нестор Городовенко створив хор “Україна”, репертуар якого нараховував близько 500 творів. Українські музикознавці займалися також публікаторською діяльністю та долучилися до створення різних українських співаників. Так, Василь Витвицький опрацював музичну частину пластового співаника “В дорогу”, що побачив світ у 1949 р. в Аугсбурзі, у 1950 р. в Регенсбурзі вийшов друком “Співаник УПА”, авторами музики та обробки до якого стали Остап Бобикевич, Юрій Лаврівський, Омелян Плешкевич та Іван Повелячек [4, с. 200].

З 1946 р. в таборах переміщених осіб поруч з українськими школами та гімназіями відкриваються музичні школи. Подекуди українським організаторам таких шкіл доводилося долати натиск російських колег, які пропонували створювати спільні школи з російською мовою навчання та відповідним репертуаром. Як наслідок – могла постати одна музична школа, але з двома відділеннями – українським і російським [4, с. 201].

У пам'ять про епоху ДіПі українські митці, емігрувавши до Канади, створили музичний твір. Слова до пісні “Танго Ді-Пі” написала австрійка Віра Кемпе, автор музики невідомий, однак за однією версією, аранжування для оркестру здійснив колишній мешканець табору переміщених осіб Гамбургу композитор Богдан Веселовський. “Танго Ді-Пі” лунало зі сцен та платівок у виконанні популярного в 1940-1950-х рр. українського канадійського співака Льва Іщука [4, с. 196].

Таборове життя було подібним до великого вулика – з різними характерами та людьми, поміж яких знаходилися й свої гумористи. Під час концертів залюбки слухали виступи Миколи Понеділка, який умів належно ударити по національних ворогах і висміяти українські національні хиби. У книжці оповідань та нарисів М. Понеділка “Зорепад” показано драматичні картини з переживань українських утікачів у таборах

Німеччини. Головним героєм іншої збірки “Рятуйте мою душу” є Іван Криворучко, одчайдушний і безтурботний скиталець, поет і невдаха, якому не щастить [3].

На еміграції було чимало гумористів: А. Гак (Мартин Задека), А. Галан (Іван Евентуальний), Едвард Козак (Еко), Язичинська, Ікер (Іван Керницький), Г. Мохнатий (От. Вусатий), Панько Незабудько, Зоя Когут, Ганна Черінь, які залишили цікаві оповідання, вірші і гуморески, присвячені добі ДіПі. Письменниця Докія Гуменна, під час евакуації з Києва, взяла із собою найцінніший скарб – чернетки чотирьох томів роману “Діти Чумацького шляху”. 12-13 липня 1947 р. у Берхтесгадені відбувся Перший Конгрес 4-х мистецьких організацій: Мистецький український рух (МУР), Об’єднання митців української сцени (ОМУС), Об’єднання українських музик (ОУМ), Українська Спілка Образотворчих Мистців (УСОМ). Було ухвалено створити єдину організацію українських митців “Об’єднані мистецтва”, щоб єдиним фронтом виступати за мистецькі і суспільні ідеали українського народу [3].

В повосенній Західній Німеччині практично в усіх сферах життя українці послуговувалися своєю рідною мовою. Так, у сім’ї, навчальних закладах, церкві, під час міжособистісного спілкування з українськомовними особами, читаючи художню літературу і пресу, українці в таборах переміщених осіб і поза ними спілкувалися рідною мовою – східно- чи західноукраїнського зразка. Однак російськомовні українці в Західній Німеччині також були. Дитячий садок і школа за умов панування в суспільстві білінгвізму виступали консервативною силою, що охороняла норми української мови від іншомовних запозичень. У навчальних закладах переважно лунала українська мова західноукраїнського зразка. Відправлення Служб Божих в українських Церквах різних конфесій відбувалося українською мовою. Якщо Богослужіння провадилося у винайнятих в інших конфесій храмах, то іноді робився переклад німецькою мовою, оскільки на таких службах було присутнє німецьке населення [4, с. 188].

Аналіз української періодики цього часу показує, що більшість газет, журналів, бюлетенів, вісників виходили українською мовою. Невеликий виняток становили часописи, які друкувалися англійською (друкований орган Антибільшовицького блоку народів “ABN Correspondence”) та німецькою (“Prometheus: osteuropäische probleme”) мовами. Тижневик “DP Camps Aschaffenburg” виходив польською та українськими мовами. Деякі газети, зокрема “Неділя”, спочатку друкувалися в німецьких друкарнях латиницею, однак поступово перейшли на кирилицю. Бланки та посвідчення українських установ та організацій політичних партій друкувалися зазвичай українською мовою, подекуди латиницею – це було пов’язано з наявністю відповідної друкарської машинки [4, с. 189].

Після завершення Другої світової війни в італійському місті Ріміні у таборі перебували 12 тис. полонених вояків дивізії “Галичина”, яких планували передати СРСР. 25 травня 1946 р. там було урочисто піднято український прапор. Завдяки зусиллям українського греко-католицького єпископа Івана Бучка, якого папа Пій XII призначив душпастирем українців в Італії, дивізіяникам вдалося уникнути репатріації. Єпископ І. Бучко заснував Український допомоговий комітет. У жовтні 1946 р. І. Бучка було призначено Апостольським візитатором для українців і білорусів у всій Західній Європі, окрім Німеччини і Австрії. В грудні він вирушив у тримісячну подорож: відвідав Швейцарію, Францію, Велику Британію, Бельгію, Нідерланди, Данію, де збирав дані про стан і чисельність української еміграції, забезпечував їм душпастирську опіку. Було

з'ясовано, що лише у Лотарингії проживало близько 2 тисяч українців, які працювали у сільському господарстві і промисловості [1].

Українське церковно-релігійне життя в повоєнній Західній Німеччині, за даними Центрального представництва української еміграції станом на січень 1948 р., було представлено Українською греко-католицькою церквою (УГКЦ) (67% віруючих), Українською автокефальною православною церквою (УАПЦ) (31% віруючих), Євангельсько-баптистською та іншими церквами (2% віруючих). Українські Церкви в таборах, а також українська громада неодноразово виступали проти антирелігійної політики Кремля. Приміром, у 1946 р. відбулися протестні акції з приводу проведення “Львівського собору” [4, с. 244].

Ще у 1940 р. Апостольським візитатором на території Німеччини став Петро Вергун. Так як після падіння нацистського режиму найбільша кількість українців опинилася у таборах переміщених осіб саме у Німеччині, там швидко постала і розвинулася густа мережа парафій, яка налічувала 120 громад, у Гіршбергу почала діяти духовна семінарія. Українське церковно-релігійне життя почало набувати організаційних форм, зусиллями громади при кожному таборовому душпастирстві було облаштовано таборову каплицю, а в деяких таборах – побудовані дерев'яні церкви. Так, у Віндішбергердорфі, Галлендорфі, Корігені, Корнбергу, Окері, Обергплатці постали церкви в ґуцульському стилі. Практично для кожної каплиці було зроблено іконостаси, які розмалювали таборяни чи художники-мігранти. Престоли прикрашали різьблені українськими майстрами кивоти – стулкові рами для ікони. Протягом 1945-1947 рр. Апостольським візитатором у Німеччині з центром у Мюнхені був отець Микола Вояковський, який спробував налагодити зв'язок через кур'єрів ООН між українським греко-католицьким духовенством в еміграції та у Галичині з метою спільної координації боротьби за створення Української самостійної соборної держави [1].

У 1948 р. І. Бучка було призначено Апостольським візитатором в Німеччині, завдяки його допомозі десятки тисяч емігрантів отримали можливість залишити табори та розпочати нове життя. У німецьких таборах переміщених осіб було відновлено роботу Церковно-археологічної комісії, яка виникла у міжвоєнні роки у Львові з ініціативи митрополита Андрея Шептицького. Комісія ставила за мету здійснити наукове дослідження історії української Церкви і з'ясувати причини роз'єднання колись єдиної української Церкви з надією на її майбутнє об'єднання. Комісія пропрацювала до 1961 р. Також єпископ І. Бучко долучився до діяльності Українського Вільного Університету, який переїхав з Праги до Мюнхена, до праці Наукового товариства імені Шевченка, видавництва релігійної літератури та періодики, підтримував ініціативу створення “Українського християнського руху”, який мав на меті на підставі принципів християнської демократії відпрацювати ідеологічну базу та утілювати її у вільній Україні. Українська греко-католицька церква розгорнула широку видавничу діяльність – видавала 8 періодичних видань, з яких “Християнський шлях” і “Християнський голос” стали поширеними тижневиками. Друкованим органом Церкви став “Урядовий вісник”. Побачило світ чимало літератури релігійного змісту, наприклад, книги “Поклін Марії”, “Митрополит Андрей Шептицький”. Також було видано мистецькі ікони українських малярів Миколи Бутовича, Юліана Буцманюка [1].

Українська автокефальна православна церква у березні 1946 р. утворила Український православний богословсько-науковий інститут, який очолив Іван Власовський. Основним

завданням Інституту було здійснювати переклад богослужбових книг, підручників із Закону Божого, що подавалися до Священного Синоду для одержання благословення на їхнє видання. Незабаром побачили світ “Молитовник” (1946 р.), “Служебник” (1949 р.), “Часослов” (1950 р.). Наприкінці 1947 р. у Регенсбурзі відбувся церковний з’їзд УАПЦ, де було ухвалено рішення видавати раз на місяць журнал, на шпальтах якого висвітлювалося б життя Церкви та друкувалися матеріали релігійно-морального змісту для широкого кола читачів. У 1948 р. було започатковано видання органу “Богословський вісник”, але вийшло лише два номери часопису оскільки через проведення грошової реформи в Західній Німеччині чимало періодичних видань закрилися [4, с. 254].

Переміщені особи та біженці з України, а це переважно молоді люди, училися і працювали, закохувалися й брали шлюб, народжували і хрестили дітей, проводжали в засвіти. Відзначання українськими переміщеними особами та біженцями повоєнної Західної Німеччини релігійних, національних і сімейно-побутових свят давало можливість втекти від буденності з її постійними проблемами, пов’язаними із невлаштованістю побуту і регулярним недоїданням, загрозою примусової репатріації до СРСР, пошуком роботи та шляхів виїзду за океан. Святкові дні, дні відпочинку давали можливість переміщеним особам і біженцям зробити перерву в щоденних справах і клопотах, отримати емоційну розрядку, створювали умови для спілкування з рідними та друзями, які були розкидані по різних населених пунктах Західної Німеччини [4, с. 371].

Традиційно одне з головних місць у житті українців посідали релігійні свята. Однак зі встановленням на українських землях радянської влади на них було накладено табу. У свою чергу окупаційні влади Західної Німеччини за деякими винятками не чинили перешкод на шляху відзначання українцями свят за церковним календарем. Переміщені особи мали можливість задовольнити свої духовні потреби відвідуючи церкви та відкрито відзначати релігійні свята, які знову почали мати масовий характер. Так як в одному таборі опинилися українці з різних регіонів України – це привело до певного змішування традицій [4, с. 371].

Серед свят національного характеру, які виконували етноінтегруючу функцію, українці відзначали Новий рік, День соборності України та Шевченківські свята. 22 січня в день проголошення Акту злуки УНР і ЗУНР, українці відзначали День соборності України. Проводилися різноманітні академії, на яких виступали з промовами знакові постаті епохи, що сприяло збереженню національної пам’яті українців та їхній консолідації [4, с. 379].

У березні-квітні проводили Шевченківські свята, святкові заходи проводилися в кожному таборі та могли тривати 1-3 дні. Програма передбачала декламування віршів, виконання мистецькими колективами пісень на слова Кобзаря, виступи з доповідями літературознавців, письменників та істориків, це відіграло велике значення у збереженні історичної пам’яті українського народу та мало виховне значення для молоді. У 1948 р. з ініціативи таборян Райтерсайху та за участі переміщених осіб і біженців із Ансбаха, Вайсенбурга, Ерлангена, Фюрта було влаштовано відзначання 300-річчя початку Національно-визвольної революції українського народу [4, с. 380].

Свята, присвячені ювілеям від дня народження письменників, відбувалися приблизно за одним сценарієм: літературознавці виступали з доповідями про життєвий і творчий шлях митця; сучасники ділилися спогадами про діяча, поети чи пересічні таборяни декламували твори ювіляра, або ж лунали твори в авторському виконанні. У 1946 р. у

таборі Старого Ульму з успіхом відбувся творчий вечір Івана Багряного, а у другій половині 1940-х рр. жіночі товариства організували в таборі Райтерсайху поблизу Нюрнберга, свято, присвячене поетесі Лесі Українці [4, с. 381].

Сімейно-побутові свята українських переміщених осіб і біженців були представлені весіллями, хрестинами, днями народження, ювілеями, похоронами. Весільні обряди відбувалися наближено до того, як вони проводилися в тому регіоні України, з якого походили молоді, на весілля намагалися вдягати українські традиційні строї [4, с. 385].

Корисним для здоров'я різновидом дозвілля був спорт. За професійною приналежністю серед українських мігрантів були військові, учителі, лікарі, письменники, художники, музичні й театральні діячі, а також спортсмени. Влаштуваючи свій побут на німецькій землі, спортсмени створили понад півсотні спортивних товариств, пропагували здоровий спосіб життя, агітуючи переміщених осіб і біженців записуватися до спортивних секцій, систематично проводили змагання, досягали перемог і аналізували причини поразок із тим, щоб далі рухатися вперед [4, с. 276].

У таборах пропагувався здоровий спосіб життя, відповідно переміщених осіб і біженців з України заохочували займатися фізкультурою і спортом. Від 1945 р. українські переміщені особи та біженці почали завзято створювати спортивні товариства, до складу яких входили різні секції. Наприкінці листопада 1945 р. на зборах, у яких взяли участь делегати українських спортивних товариств ухвалено рішення про створення Ради фізичної культури (РФК), першим очільником якої було обрано А. Лукіяненка. Табори мали свої футбольні команди, які змагалися одна з одною. Українські професійні спортсмени та спортсмени-аматори гідно представляли свій народ на змаганнях, у тому числі й міжнародних, що сприяло створенню позитивного іміджу українців. У таких видах спорту, як футбол, настільний теніс, греко-римська боротьба і шахи, українці здобули найбільших успіхів з-поміж біженців і переміщених осіб інших національностей. Вони доклали чимало зусиль до організації та проведення в 1948 р. на території Західної Німеччини так званої Олімпіади ДіПі, яка принесла для українців шість золотих, чотири срібні і дві бронзові медалі. Олімпіаду відкрили 26 червня 1948 р. на стадіоні табору Піоніркасерне в Міттенвальді, українці виступали під синьо-жовтим прапором у білих строях з тризубами на грудях [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабинський А. Довічна мандрівка єпископа Бучка. Локальна історія. Львів : ГО “Українська Галицька Асамблея”, 2023. №5. С. 22-29.
2. Гінда В. Спортсмени у строях з тризубами. Локальна історія. Львів : ГО “Українська Галицька Асамблея”, 2023. №5. С. 57-61.
3. Климчак М. Культурно-мистецьке життя в таборах переміщених осіб. Збірник наукових праць “Мистецтво. Культура. Освіта”. Івано-Франківськ : “Фоліант”, 2019. Випуск 2. С. 56-60.
4. Подобед О. Культурне життя та повсякдення переміщених осіб і біженців з України у Західній Німеччині (друга половина 1940-х рр.) – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01. Черкаси, 2018. 549 с.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Русин Андрій Васильович

доктор медичних наук, професор

завідувач кафедри онкології

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

rusin.andrew@uzhnu.edu.ua

м. Ужгород, Україна

Луць Богдан Васильович

кандидат медичних наук, лікар- рентгенолог.

E-mail: dr.lucbogdan@gmail.com

м. Ужгород, Україна

Павук Федір Миколайович

кандидат медичних наук,

асистент кафедри онкології

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

fedjaravuk111@gmail.com

м. Ужгород, Україна

Бедей Неллі Вікторівна

кандидат медичних наук, доцент кафедри онкології,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ У ХВОРИХ НА МІСЦЕВО РОЗПОВСЮДЖЕНИЙ РАК ПРЯМОЇ КИШКИ ДО ТА ПІСЛЯ КОМІБНОВАНОГО ЛІКУВАННЯ

Злоякісні новоутворення прямої кишки відносяться до групи лідируючих за поширеністю та смертністю серед онкологічних захворювань. У 2018 році у світі було зареєстровано приблизно 1,8 мільйона нових випадків захворювання на колоректальний рак [1]. В Україні відзначається досить високий рівень захворюваності та смертності від колоректального раку, так, у 2018 році було зареєстровано понад 30 тисяч хворих із цим діагнозом [2]. Аденокарцинома прямої кишки є окремим випадком колоректального раку, проте виділяється в окрему нозологію не через свої біологічні властивості, а через анатомічні особливості локалізації, що вимагає зовсім інший підхід до принципів лікування хворих на рак прямої кишки [3].

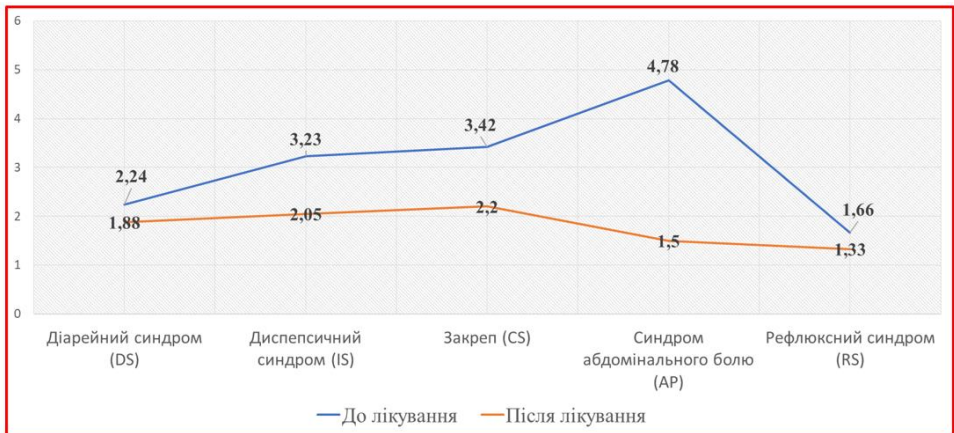
Мета: оцінити якість життя у хворих на місцево розповсюджений рак прямої кишки до та після комбінованого лікування

Матеріали та методи: Для оцінки якості життя досліджуваних хворих використовувалася шкала оцінки шлунково-кишкових симптомів (GSRS – Gastrointestinal Symptom Rating Scale).

Опитування пацієнтів проводилося шляхом анкетування у телефонному режимі або при повторному візиті їх у лікувальний заклад для контрольного огляду. З усіх 113 хворих, які отримали комплексне лікування з приводу місцево розповсюдженого раку прямої кишки (МРРПК), було опитано 58 (51,3%). Ці хворі заповнювали анкету, результати якої потім статистично оброблялися. При цьому порівнювалася шлунково-кишкові симптоми у хворих до проведеного комплексного лікування та після (рис.1).

При заповнюванні опитувальника GSRS, пацієнти відповідали на 15 запитань про наявність шлунково-кишкових симптомів протягом останнього тижня за 7-бальною шкалою, де більша кількість балів вказувала на більш виражені симптоми. Запитання були груповані у синдроми: діарейний синдром (DS), диспепсичний синдром (IS), закреп (CS), синдром абдомінального болю (AP), рефлюксний синдром (RS). Результати анкетування представлені у таблиці 1.

Порівняння груп проводилося за допомогою t test для середніх величин.

Рисунок 1. Якість життя пацієнтів на рак прямої кишки до та після проведеного комплексного лікування.

Таблиця 1

Оцінка шлунково-кишкових симптомів у хворих на МРРПК до та після комбінованого лікування

Синдроми згідно з опитувальником GSRS	До лікування	Після лікування	р-значення
	(n=58)	(n=58)	
Діарейний синдром (DS)	2,24±0,4	1,88±0,12	0,0001
Диспепсичний синдром (IS)	3,23±0,5	2,05±0,7	0,0001
Закреп (CS)	3,42±0,35	2,2±1,7	0,0001
Синдром абдомінального болю (AP)	4,78±0,3	1,50±0,8	0,0001
Рефлюксний синдром (RS)	1,66±0,3	1,33±0,6	0,0003
Загальний бал	2,76±0,13	1,67±0,3	0,0001

Як видно із таблиці 1 у хворих до лікування спостерігалось підвищення показників, що свідчить про зниження якості життя спровоковану поширенням раку прямої кишки. Після проведеного комплексного лікування зареєстровано достовірну різницю в порівнянні з до операційними показниками, що свідчить про кращу якість життя після проведеного комбінованого лікування. ($p=0.0001$).

Таким чином, проведений аналіз безпосередніх та трирічних результатів лікування хворих на МРРПК дозволив нам сформулювати наступні висновки:

Частота виявлення місцевих рецидивів становила 5 (4,4%) хворих. При аналізі досліджуваних груп частота виявлення місцевих рецидивів у основній групі становила 5,2% проти 3,5% групи контролю.

Висновки: Частота пізніх променевих ускладнень склала 7,9% у загальній когорті пацієнтів. При однофакторному дисперсійному аналізі таких факторів, як технологія ПТ (VMAT та IMRT) та режим фракціонування, вплив на частоту розвитку пізніх променевих ушкоджень виявлено не було.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

---

1. Бюлетень національного канцер-реєстру України / З. П. Федоренко, Л. О. Гулак, Е. Л. Горох [та ін.]. – Київ, 2007. – № 8. – С. 21-22, 27-28.
2. Dapper H. Impact of VMAT-IMRT compared to 3D conformal radiotherapy on anal sphincter dose distribution in neoadjuvant chemoradiation of rectal cancer / H. Dapper, I. Rodríguez, S. Münch et al. // Radiat Oncol. – 2018. – Vol. 13. – № 237. – P. 9.
3. Evans J. Results of a prospective randomised control 6 vs 12 trial: is greater tumour downstaging observed on post treatment MRI if surgery is delayed to 12-weeks versus 6-weeks after completion of neoadjuvant chemoradiotherapy / J. Evans, J. Bhoday, B. Sizer et al. // Ann Oncol. – 2016. 27 (Suppl 6): vi149 (abstract 4520).

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Загурський Олександр Богданович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та публічного управління,
Мельничук Василь Іванович,
доктор філософії, доцент
викладач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

ОПТИМІЗАЦІЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Державну службу слід сприймати, з одного боку, як витвір сучасної демократичної держави, а з іншого – як її основну ознаку. Залежно від того, яку функцію бере на себе держава – соціальної чи допоміжної – роль і завдання державної служби змінюються. Ця зміна залежить від багатьох факторів, у тому числі від традицій, політичної культури, етапу соціально-економічного розвитку країни, прийнятих рішень, специфічних і характерних тільки для неї, а також від політичної програми партій, які зараз знаходяться при владі.

Державна служба - це окрема група людей, найнятих згідно з публічним або приватним правом для виконання завдань, визначених законом, керуючись системою норм, цінностей і процедур, призначених служити суспільству та підтримувати важливі функції держави.

Пріоритетною є місія державної служби, яка базується на таких стандартах, як: вірність Конституції та верховенству права, політична нейтральність, неупередженість, лояльність до начальства, стабільність зайнятості, надійність та професіоналізм, рівні можливості, рівний доступ і конкурентоспроможність при прийомі на службу в державне управління розуміється як служіння громадянам і ефективне виконання державних завдань.

У зв'язку з цим, проблематика оптимізації кадрового забезпечення органів державної влади в тій чи іншій мірі має відношення до фундаментальних наукових досліджень науки державного управління. Серед провідних напрямів наукових досліджень доцільно виокремити наступні:

- ✓ аналіз кадрової політики державного управління в умовах гуманізації суспільного життя розглядалися в контексті практики застосування;
- ✓ розробка механізму формування управлінських рішень, умови їх ефективності;
- ✓ дослідження стратегії професійного навчання кадрів в Україні;
- ✓ організація державного управління в умовах адміністративної реформи;
- ✓ визначення і використання концепції ефективності в економічній теорії і практиці державного управління [1-5].

Аналізуючи наміри сучасного законодавця та висловлені соціальні очікування, можна припустити, що працівники та державні службовці зобов'язані ефективно, раціонально та

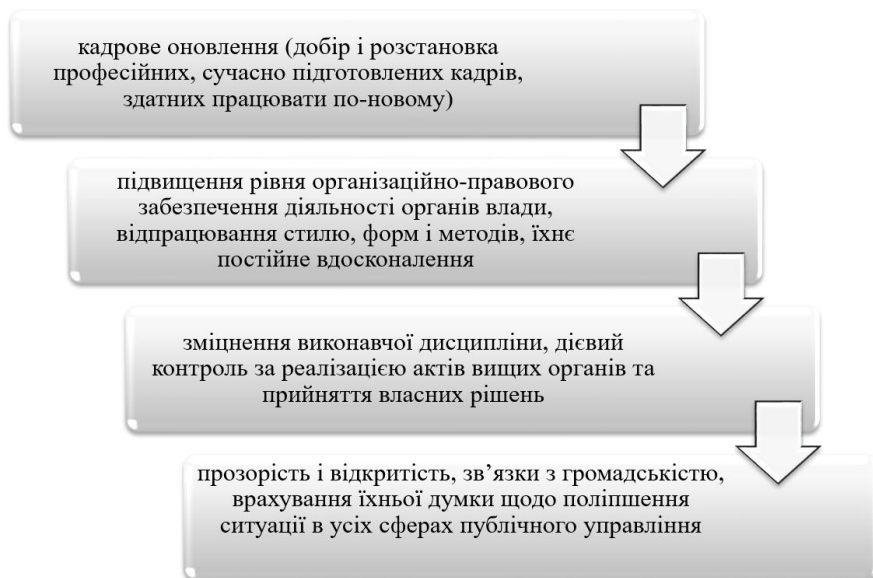
результативно задовольняти багато різних соціальних потреб у динамічно мінливій реальності, і ця професійна група розглядається як важлива з точки зору інтересів держави.

Практика показує, що на взаємодію між особистістю та суспільством впливають як соціально-психологічні, так і індивідуально-психологічні процеси. Тому при відборі людини на будь-яку посаду в громадську організацію необхідно враховувати такі особистісні характеристики. Ці характеристики можуть визначити, чи підходить людина на цю посаду і які якості та компетенції (організаторські, лідерські, стратегічні та тактичні) вона має як менеджер.

Виходом із ситуації, що склалася, є створення сильної та гуманної виконавчої влади, оптимізація її організаційної структури та суттєве підвищення функціональної спроможності. Ключовими елементами тут є системність і якість роботи.

«Для того, щоб органи державної влади могли адекватно реагувати на очікування та потреби громадян та бізнесу, вона повинна мати мотивованих державних службовців, які відрізняються своїм професіоналізмом та досвідом. На цьому тлі необхідно провести реформи в галузі управління людськими ресурсами в адміністрації з метою підвищення її ефективності та результативності, орієнтуючись на розширення кар'єрних можливостей та набуття нових знань та навичок, які будуть допомагати працівникам краще виконувати свої функції» [6, с. 118].

Напрями, що сприяють підвищенню рівня управлінської роботи зображено на рис. 1.

Рис. 1. Напрями, що сприяють підвищенню рівня управлінської роботи

На думку Г. Іздебські, «суть державної служби полягає в здійсненні подальшого конкретного розподілу влади в державній адміністрації, або, принаймні, державної адміністрації, між керівництвом і постійною, професійною державною службою, найнятою на політичній основі або принаймні політично уповноваженою і, отже, мінлива відповідно до правил демократичної гри» [7].

Специфіка поділу полягає в тому, що передбачає не тільки співпрацю, але й підпорядкування повністю офіційне, а також частково особисте – осіб, які становлять професійну державну службу. Створення професійної державної служби, незалежної від політичної влади та обраної шляхом демократичних виборів, є правильним за умови, що посадовці також поважають і підтримують принципи демократії.

До того ж, здійснюючи надані їм повноваження, вони повинні діяти відповідно до політики уряду, якому вони служать, і усвідомлювати, що остаточною влада належить тим, кого обрала громадськість. Викликає занепокоєння феномен автономії державної служби в процесі прийняття рішень. Не варто забувати, що корпус державної служби не є виборним, тому не має демократичної легітимності. З іншого боку, надмірна заангажованість державної служби має наслідки у вигляді внутрішньої дестабілізації та викликає підозри в упередженості та політичному клієнтелізмі.

Виправити це можна лише за допомогою чітко сформульованих принципів конкурсного найму та просування по службі, змістовних компетенцій працівників адміністрації, що базуються на професіоналізмі, надійності, неупередженості та аполітичності, а також чіткого розмежування адміністративних і політичних посад.

Таким чином, теорія і практика управлінської діяльності визначає такі основні етапи: планування (поточне і перспективне); організація роботи; добір, розстановка і навчання кадрів; визначення рівня управління (хто управляє, його професійна кваліфікація і державний статус); координація дій; зміцнення виконавської дисципліни; посилення функцій управління; звітність. Організація ефективного кадрового забезпечення державних службовців потребує відповідної нормативно-правової бази та зведення різних нормативних матеріалів в єдиний закон.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Оболенський О.Ю. Стратегія професійного навчання кадрів – стратегія майбутнього держави. Вісник державної служби України. 1997. № 1. С. 64-71.
2. Державне управління в Україні: централізація та децентралізація: монографія. Кол. авт: Відп. ред. проф. Н.Р. Нижник. К.: Вид-во УАДУ, 1997. 448 с.
3. Цветков В.В. Державне управління: Основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). Х.: Право, 1996. 164 с.
4. Дубенко С.Д. Державна служба і державні службовці в Україні: навч. посібник. За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Н.Р. Нижник. К.: Ін-Юре. 1999. 244 с.
5. Ефективність державного управління: монографія. Ю. М. Бажал, О. І. Кілієвич, О. В. Мертенс та ін.; за заг. ред. І. Розпутенка. К.: Вид-во "К.І.С.", 2002. 420 с.
6. Кравченко Т.А. Формування державної кадрової політики у сфері державного управління: концептуальні засади та особливості. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2011. № 2. С. 115-121.
7. Izdebski H. Fundamenty współczesnych państw. Warszawa, 2007. 246 s.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Вознюк Оксана,
професор кафедри воєнної історії,
к.пед.наук, доцент,
orcid.org/0000-0002-4186-6113
Сердюк Сергій,
курсант 2-го курсу

*Національна академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Необхідність адаптації військової освіти в Україні відповідно до стандартів НАТО потребує проведення поглибленого аналізу розкриття її перспектив та викликів у всіх аспектах.

Сучасна система військової забезпечує надання освітніх послуг з підготовки офіцерського складу в системі багаторівневої професійної військової освіти. Реалії сьогодення вимагають підготовки, спрямованої на набуття офіцерами суто військово-професійних компетентностей без прив'язки до конкретної посади. Система військової освіти має орієнтуватись на конкретні потреби і завдання функціональної сфери, забезпечувати постійне підвищення рівня професійної підготовки та кваліфікації офіцерів і військових фахівців ЗС України, інших складових сил безпеки і оборони, що вимагає застосування нових підходів до формування змісту професійної військової освіти з метою забезпечення досягнення високого рівня операційної сумісності, міжвідомчої взаємодії та координації під час планування і проведення спільних операцій на рівні об'єднаних штабів тощо за стандартами та процедурами НАТО.

Як зазначають Сокур Н.В., Остапчук Т.С., Гнезділова С.П., що «... підготовка в навчальних закладах держав-членів Альянсу охоплює дві складові: вищу освіту і професійну військову освіту, які інтегровані та органічно поєднані між собою. Тобто відбувається поєднання формальної і неформальної освіти. Підготовка здійснюється на курсах удосконалення фахової компетентності в навчальних центрах перепідготовки та підвищення кваліфікації для офіцерів, яких планують призначити на певну посаду. Власне, поєднання формальної і неформальної освіти полягає в інтегруванні освітніх програми курсів професійної військової освіти та освітніх програм здобуття ступенів вищої освіти у відповідності з вимогами стандартів вищої освіти. У провідних країнах світу національна військова освіта вважається джерелом формування інтелектуального та духовного потенціалу офіцерського корпусу, що забезпечує захист держави та її національних інтересів... Задля цього розглянемо особливості підготовки як молодших командирів та старшин, так і офіцерів армій країн-членів НАТО» [2].

Підготовка фахівців в усіх військових вишах системи Міністерства оборони України здійснюється за програмами для здобуття ступенів бакалавра та магістра одночасно з вивченням відповідного курсу професійної військової освіти. Також передбачено можливість проходження L-курсів на основі вже здобутих ступенів вищої освіти. Кожний курс відповідає певним процедурам НАТО з планування та прийняття військових рішень: Troop Leading Procedures, Military Decision Making Process, Operation Planning Process, Joint Operation Planning Process.

Зі слів Командувача Сухопутних військ Збройних сил України, генерал - лейтенанта Олександра Павлюка: «Починаючи з 2014 року, система військової освіти поетапно переходить на засади функціонування за європейськими і євроатлантичними стандартами, вибудовуючи власну модель військової освіти за західним зразком та новий алгоритм її здобуття. Навесні 2023 року було затверджено Візію системи патронажу держав-членів НАТО над військовими вишами. Цей інструмент покликаний удосконалити чинну систему співпраці між військовими вишами держав НАТО та українськими закладами вищої військової освіти» [1].

Отже, важливість взаємодії іноземного досвіду у військовій освіті України набуває актуальності та необхідності, так як ЗСУ чітко взяли курс на вдосконалення армії до стандартів НАТО, щоб одного дня таки стати членом Альянсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Самченко Валентина. Стандарти НАТО: безперервна освіта від лейтенантів до генералів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3816702-standarti-nato-bezperervna-osvita-vid-lejtenantiv-do-generaliv.html>
2. Сокур Наталя Володимирівна Остапчук Тарас Степанович Гнєзділова Світлана Павлівна. Підготовка та навчання військових професіоналів у країнах-членах НАТО. Політичні інститути та процеси. Випуск 1. 2024 С. 108. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/19918/1/18.pdf>

Слюсаренко Н.В.,
вчитель англійської мови, вищої категорії
Ліцей №59 міста Києва

ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Формування комунікативної компетентності у здобувачів початкової ланки загальної середньої освіти є важливим завданням, оскільки саме в цьому віці закладаються основи для успішної соціалізації та розвитку мовленнєвих навичок, які є критично необхідними для подальшого навчання і суспільної діяльності.

Комунікативна компетенція є широким поняттям і включає в себе мовну і мовленнєву компетенцію, а також знання соціальних й культурних норм, які визначають доречність мовленнєвих актів у різних контекстах. До цієї категорії належить уміння ефективно спілкуватися, враховуючи всі аспекти комунікативної взаємодії.

Якщо аналізувати комунікативну, мовну та мовленнєву компетенції здобувачів початкової ланки загальної середньої освіти, то можна зазначити, що це три взаємопов'язані, але різні концепції в лінгвістиці, які описують різні аспекти знання і використання мови. Розглянемо їх докладніше:

1. Мовна компетентність (*linguistic competence*) - це знання системи мови, яке включає знання граматики, лексики, фонетики та синтаксису. Іншими словами, це мова «носія мови», яка дозволяє йому формувати і розуміти правильні висловлювання.

2. Мовленнєва компетентність (*speech competence*) – це уміння використовувати мовну компетенцію на практиці в реальних комунікативних ситуаціях. Вона передбачає уміння правильно будувати висловлювання відповідно до ситуації, контексту та мети спілкування.

3. Комунікативна компетентність (*communicative competence*) - це знання правил й структури мови, але без використання у конкретних ситуаціях [1].

Аналіз наведених понять дозволяє дійти висновку, що всі три компетентності взаємопов'язані і необхідні для ефективної комунікації. Так, мовна компетентність є основою для розвитку мовленнєвої і комунікативної компетентностей. Комунікативна, в свою чергу, складається з мовної та мовленнєвої, але також охоплює ширший контекст комунікації.

Таким чином, ці категорії відображають різні рівні знання і використання мови, від базового знання правил до ефективної комунікації в різних соціальних контекстах.

Навчання англійської мови в початковій ланці загальної середньої освіти є першим етапом для формування у здобувачів комунікативної компетентності. Процес формування цієї компетентності передбачає засвоєння не тільки мови як такої, а й культури мови, яка вивчається [4].

Комунікативна компетентність здобувачів початкової ланки загальної середньої освіти визнана однією з провідних базових характеристик особистості, що формується в процесі її розвитку. Означена характеристика передбачає сформоване уміння доречно використовувати мовлення у конкретних ситуаціях спілкування, використовуючи для

цього мовні (інтонація), та немовні (міміка, пантоміміка) засоби виразності мовлення. Комунікативний розвиток здобувачів початкової ланки загальної середньої освіти зумовлений формуванням мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, комунікативної компетентностей, що забезпечують їх повноцінне спілкування в суспільстві.

Відтак, необхідність формування та розвитку комунікативної компетентності здобувачів початкової ланки загальної середньої освіти повинна ґрунтуватись на виборі методів, технік та технологій організації освітнього процесу. Зважаючи на вік здобувачів початкової ланки загальної середньої освіти, пріоритетним постає питання презентація освітнього матеріалу [2]. Разом з тим, ураховуючи специфічність англійської мови, актуальними будуть інтерактивні техніки та технології організації освітнього процесу. Науковцями доведено, що здобування знань, формування умінь і навичок, розвиток компетентностей особистості здобувачів є ефективнішими, якщо в освітньому процесі використовують саме інтерактивні техніки та технології організації освітнього процесу. Зокрема, інтерактивні технології забезпечують необхідні умови активізації освітньо-пізнавальної та мовленнєвої діяльності здобувачів початкової ланки загальної середньої освіти для формування необхідних вмінь та навичок.

Серед сукупності інтерактивних технік та технологій організації освітнього процесу ефективними для здобувачів початкової ланки загальної середньої освіти є співпраця та «взаємонавчання»: учень – учень, вчитель – учень [3].

Ефективними інтерактивними техніками та технологіями організації освітнього процесу, які використовуються з метою формування комунікативної компетентності у здобувачів початкової ланки загальної середньої освіти на уроках англійської мови це: робота у групах; інтерактивні презентації; рольові ігри; аналіз історій та ситуацій.

Таким чином, метою освітнього процесу опанування англійської мови здобувачами початкової ланки загальної середньої освіти є оволодіння мовою як засобом спілкування. Для активної взаємодії важливо заохочувати здобувачів до активних мовленнєвих дій у комунікативних ситуаціях для свідомого використання здобувачами початкової ланки загальної середньої освіти початкової школи англійської мови у повсякденному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ішугіна О. Є., Сиротенко О. В. Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку комунікативних умінь молодших школярів. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 11. Т. 2 С. 36-39.
2. Канішевська Л., Лесик А. (2022). ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ. Науковий збірник «InterConf», (122), 89–95. Отримано з <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1192>
3. Ковалик М. Лексичні засоби виразності мовлення та їхня роль у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Науковий погляд в майбутнє. 2020. Вип. 18. Том 2. URL: <https://www.scilook.eu/index.php/slif/article/view/slif18-02-015/3078>
4. Niemi Hannele, Niu Shuanghong Jenny. Digital Storytelling Enhancing Chinese Primary School Students' Self-Efficacy in Mathematics Learning. Journal of Pacific Rim psychology. 2021. Volume 15.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Бунько Назарій Васильович,
*здобувач вищої освіти III курсу
інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій*

Національний університет «Львівська політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРНИХ ШАБЛОНІВ В C# ДЛЯ ІТ ПРОЄКТІВ

Одним із вирішення проблем неякісного програмного коду слугують структурні шаблони, які допомагають оптимізувати даний код для його оптимального вигляду. Враховуючи те, що над одним ІТ проєктом може працювати велика команда, код програми має бути структурованим за певними шаблонами, які ми розглянемо на прикладі функціоналу гри про гравців, їх шахти та ресурси. Дані шаблони дозволяють розробляти різні функції для комунікації з користувачем.

Варто зауважити, що структурні шаблони (англ. structural patterns) це шаблони проєктування, в яких розглядається питання про те, як із класів та об'єктів утворюються більші за розмірами структури. Структурні шаблони рівня класу використовують успадкування для утворення композицій із інтерфейсів та реалізацій. Дані шаблони рівня об'єкта компонують об'єкти для отримання нової функціональності. Додаткова гнучкість у цьому разі пов'язана з можливістю змінювати композицію об'єктів під час виконання, що є неприпустимим для статичної композиції класів [1].

Прикладом структурних шаблонів є: фасад, декоратор, замісник та інші.

Фасад – це структурний патерн проєктування, який надає простий інтерфейс до складної системи класів, бібліотеки або фреймворку. Застосування патерну часто зустрічається в клієнтських застосунках, написаних на C#, які використовують складні бібліотеки або API. Ознаки застосування патерна: фасад розпізнається у класі, який має простий інтерфейс, але делегує основну частину роботи іншим класам. Найчастіше, фасади самі стежать за життєвим циклом об'єктів складної системи [2].

Декоратор – це структурний патерн, який дозволяє додавати «на льоту» нові поведінки об'єктам, розміщаючи їх в об'єктах-обгортках. Застосування: патерн можна часто зустріти в C#-коді, особливо якщо код створено для роботи з потоками даних [2].

Ознаки застосування патерна: декоратор можна розпізнати за створеними методами, які приймають в параметрах об'єкти того ж абстрактного типу чи інтерфейсу, що і поточний клас [2].

Замісник - це об'єкт, який виступає прошарком між клієнтом та реальним сервісним об'єктом. Замісник отримує виклики від клієнта, виконує свою функцію (контроль доступу, кешування, зміна запиту та інше), а потім передає виклик сервісному об'єктові. Застосування: патерн Замісник застосовується в коді на C# тоді, коли потрібно замінити дійсний об'єкт його замісником, причому, непомітно для клієнтів цього об'єкта. Це дозволить виконати додаткові поведінки до або після основної поведінки дійсного об'єкта [2].

```
// Фасад для взаємодії з гравцем та іншими системами гри
5 references
public class GameFacade
{
    private Player player;
    private BuildingManager buildingManager;
    private ResourceProxy resourceProxy;

    1 reference
    public GameFacade(Player player)
    {
        this.player = player;
        this.buildingManager = new BuildingManager(player);
        this.resourceProxy = new ResourceProxy();
    }

    1 reference
    public bool HasEnoughResources(ResourceType type, int quantity)
    {
        Resource resource = resourceProxy.GetResource(type);
        return resource.Quantity >= quantity;
    }

    1 reference
    public void UpgradeBuilding(string buildingName)
    {
        Building building = player.Buildings.FirstOrDefault(b => b.Name == buildingName);
        if (building != null)
        {
            buildingManager.UpgradeBuilding(building);
            Console.WriteLine($"Upgraded building: {buildingName}");
        }
        else
        {
            Console.WriteLine("Building not found.");
        }
    }

    2 references
    public void AddResource(ResourceType type, int quantity)
    {
        Resource resource = resourceProxy.GetResource(type);
        resource.Quantity += quantity;
        Console.WriteLine($"Added {quantity} {type} resources");
    }

    1 reference
    public void SpendResources(ResourceType type, int quantity)
    {
        Resource resource = resourceProxy.GetResource(type);
        if (resource.Quantity >= quantity)
        {
            resource.Quantity -= quantity;
            Console.WriteLine($"Spent {quantity} {type} resources");
        }
        else
        {
            Console.WriteLine($"Not enough {type} resources");
        }
    }
}
```

Рис 1. Фасад для взаємодії з гравцем та іншими системами гри

Ознаки застосування патерна: клас замісника найчастіше делегує всю справжню роботу своєму реальному об'єктові. Замісники часто самі стежать за життєвим циклом свого реального об'єкта [2].

```
// Конкретна реалізація будівлі
1 reference
public class ConcreteBuilding : Building { }

// Декоратор для будівлі
3 references
public abstract class BuildingDecorator : Building
{
    protected Building building;

    1 reference
    public BuildingDecorator(Building building)
    {
        this.building = building;
    }

    6 references
    public override void Upgrade()
    {
        building.Upgrade();
    }
}

// Декоратор для оновлення будівлі за допомогою ресурсів
2 references
public class ResourceUpgradeDecorator : BuildingDecorator
{
    private GameFacade facade;
    private ResourceType requiredResource;
    private int requiredQuantity;

    1 reference
    public ResourceUpgradeDecorator(GameFacade facade, Building building, ResourceType requiredResource, int requiredQuantity) : base(building)
    {
        this.facade = facade;
        this.requiredResource = requiredResource;
        this.requiredQuantity = requiredQuantity;
    }

    6 references
    public override void Upgrade()
    {
        if (facade.HasEnoughResources(requiredResource, requiredQuantity))
        {
            base.Upgrade();
            facade.SpendResources(requiredResource, requiredQuantity);
            Console.WriteLine($"Upgraded building using {requiredQuantity} {requiredResource} resources");
        }
        else
        {
            Console.WriteLine("Not enough resources to upgrade building.");
        }
    }
}
```

Рис 2. Декоратор для додавання нових функцій об'єкту

```
// Клас, що представляє ресурс
10 references
public class Resource
{
    1 reference
    public ResourceType Type { get; set; }
    7 references
    public int Quantity { get; set; }
}

// Замісник для оптимізації ресурсів у мережі чи іншій області
4 references
public class ResourceProxy
{
    private Dictionary<ResourceType, Resource> _resources = new Dictionary<ResourceType, Resource>();

    7 references
    public Resource GetResource(ResourceType type)
    {
        if (!_resources.ContainsKey(type))
        {
            // Створення ресурсу, якщо він ще не існує
            Resource resource = new Resource { Type = type, Quantity = 0 };
            resources[type] = resource;
            Console.WriteLine($"Created resource: {type}");
        }
        return resources[type];
    }
}
```

Рис 3. Замісник для роботи з копією об'єкту

Таким чином, ми розглянули структурні патерни, а саме фасад, декоратор та замісник. Кожен з цих патернів вирішує певні завдання і має свої особливості. Фасад надає простий інтерфейс для роботи зі складною системою класів, тоді як декоратор дозволяє динамічно додавати нову функціональність об'єктам. Замісник дозволяє підставляти замість реальних об'єктів спеціальні об'єкти-замінники. Ці знання допоможуть створювати більш гнучкі та ефективні програмні рішення в ІТ проєктах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/Структурні_шаблони (дата звернення 06.09.2024)
2. <https://refactoring.guru> (дата звернення 05.09.2024)

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

*Камєнєва Юлія Володимирівна,
студентка*

yuliakameneva371@gmail.com

*Науковий керівник – Пастернак Ярослав Михайлович,
доктор фіз.-мат наук,
професор кафедри комп'ютерних наук та кібербезпеки*

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
м.Луцьк, Україна*

АЛГЕБРАЇЧНИЙ МЕТОД ДЛЯ КРИПТОГРАФІЇ З ВІДКРИТИМ КЛЮЧЕМ

Вступ. Протокол – це багатосторонній алгоритм, визначений послідовністю кроків, що вказують на дії, яких повинні дотримуватися дві або більше сторін для досягнення заданої мети. Крім того, протокол встановлення ключа – це протокол, за допомогою якого загальний секрет стає доступним для двох або більше сторін для подальшого використання в криптографічних додатках.

Алгебраїчні методи для криптографії з відкритим ключем ґрунтуються на складних математичних задачах, таких як розв'язання рівнянь в алгебраїчних структурах. Ці методи відкривають нові можливості для створення надійних криптографічних протоколів, що забезпечують безпеку передачі даних у відкритих каналах зв'язку.

Мета. У своїй роботі розглянула компактний алгебраїчний протокол встановлення ключа, за яким слідує групово-теоретична ілюстрація для встановлення секретного ключа між двома особами, які можуть спілкуватися лише через публічний канал. Основою методу є складність вирішення рівнянь над алгебраїчними структурами, зокрема групами.

Матеріали і методи. У роботі використовувались алгебраїчне обчислення (кілька множень з подальшим переписуванням у моноїді або групі), результати обчислень обміну між сторонами через публічний канал та алгоритми для вирішення словесної проблеми в моноїді або групі.

Результати і обговорення. У випадку, якщо протокол базується на групі, ми показуємо, що зломисник (який спостерігає за всією комунікацією через публічний канал) може зламати схему і визначити секретний ключ, за умови, що система кон'югованих рівнянь над відповідною групою є розв'язною.

Відомо, що існують групи, де словесна проблема є розв'язною, а проблема кон'югованості – нерозв'язною. Крім того, є багато груп, де словесна проблема відома як така, що розв'язується за поліноміальний час, тоді як не існує відомого поліноміального алгоритму для вирішення проблеми кон'югованості. Прикладом є група косичок на n ниток, де словесну проблему для слова w (довжини $|w|$) можна вирішити за час роботи $O(|w|^2n)$, тоді як найкращий відомий алгоритм для вирішення проблеми кон'югованості потребує принаймні експоненційного часу роботи.

Останні досягнення в області математичного та обчислювального криптоаналізу відновили інтерес до розробки нових криптографічних методів. До цих методів належать криптографія з відкритим ключем, заснована на прихованих монотонічних системах, комбінаторно-алгебраїчних системах, а також теоріях еліптичних і гіпереліптичних кривих.

Тепер ми представляємо алгебраїчний протокол встановлення ключа, який у своїй найбільш загальній формі складається з п'ятірки $(\mathbf{U}, \mathbf{V}, \beta, \gamma_1, \gamma_2)$, де $\mathbf{U}$ і $\mathbf{V}$ є обчислюваними моноїдами, а

$$\beta : \mathbf{U} \times \mathbf{U} \rightarrow \mathbf{V}, \quad \gamma_i : \mathbf{U} \times \mathbf{V} \rightarrow \mathbf{V} \ (i = 1, 2)$$

є обчислюваними функціями, що задовольняють такі властивості.

(i) Для всіх елементів $x, y_1, y_2 \in \mathbf{U}$,

$$\beta(x, y_1 \cdot y_2) = \beta(x, y_1) \cdot \beta(x, y_2).$$

(ii) Для всіх елементів $x, y \in \mathbf{U}$,

$$\gamma_1(x, \beta(y, x)) = \gamma_2(y, \beta(x, y)).$$

(iii) Припустимо, що $y_1, y_2, \dots, y_k \in \mathbf{U}$ і $\beta(x, y_1), \beta(x, y_2), \dots, \beta(x, y_k)$ є публічно відомими для деякого секретного елемента $x \in \mathbf{U}$. Тоді, в загальному випадку, обчислити секретний елемент x є неможливо.

Користувачам A і B публічно призначаються підмоноїди, відповідно $S_A, T_B \subseteq \mathbf{U}$. Припустимо, що S_A генерується елементами

$$\{s_1, \dots, s_m\},$$

а S_B генерується $\{t_1, \dots, t_n\}$. Протокол починається з того, що користувач A вибирає секретний елемент a у S_A і передає елементи

$$\beta(a, t_i) \quad i = 1, \dots, n.$$

Аналогічно, користувач B вибирає секретний елемент b у T і передає

$$\beta(b, s_i) \quad i = 1, \dots, m.$$

З властивості (iii) випливає, що, хоча передача відбувається через публічний канал, секретні елементи a та b залишаються захищеними. Властивість (i) вище забезпечує, що користувач A може обчислити елемент

$$\beta(b, a) \text{ і } \gamma_1(a, \beta(b, a)).$$

Аналогічно, користувач B може обчислити $\beta(a, b)$ і $\gamma_2(b, \beta(a, b))$. Згадуючи властивість

(ii) вище, ми бачимо, що

$$\kappa = \gamma_1(a, \beta(b, a)) = \gamma_2(b, \beta(a, b))$$

може служити як встановлений ключ.

У цій формулі моноїд $\mathbf{U} = \mathbf{V}$ є групою, позначеною як $\mathbf{G}$, а користувачам A і B публічно призначаються підгрупи

$$S_A = (s_1, s_2, \dots, s_m), \quad S_B = (t_1, \dots, t_n).$$

Тут функція $\beta : \mathbf{G} \times \mathbf{G} \rightarrow \mathbf{G}$ обрана як спряження,

$$\beta(x, y) = x^{-1}y x,$$

а функції γ_1, γ_2 є просто

$$\gamma_1(u, v) = u^{-1}v, \quad \gamma_2(u, v) = v^{-1}u.$$

Користувачі A і B вибирають секретні елементи $a \in S_A$ і $b \in S_B$ відповідно, і користувач A починає протокол, обчислюючи, переписуючи і передаючи набір елементів

$$a^{-1}t_1a, a^{-1}t_2a, \dots, a^{-1}t_na.$$

Аналогічно, користувач B обчислює, переписує і передає

$$b^{-1}s_1b, b^{-1}s_2b, \dots, b^{-1}s_mb.$$

Сторонній спостерігач, що спостерігає ці передачі, не зможе визначити а або b, якщо (с) не може розв'язати систему одночасних рівнянь спряження в базовій групі. Множення двох елементів у групі можна здійснити простим конкатенуванням двох виразів, що представляють ці елементи. Процес переписування, хоча й не є унікальним, повинен бути обраний таким чином, щоб жоден спостерігач не зміг визначити спряжений елемент, спостерігаючи за публічно переданими спряженнями.

Згадуючи, що спряження добутку двох елементів є добутком спряжень цих елементів (тобто властивість (і) функції β), користувачі А і В тепер можуть відповідно обчислити елементи:

$$\beta(b, a) = b^{-1}ab, \quad \beta(a, b) = a^{-1}ba.$$

Щоб отримати спільний ключ, користувач А обчислює:

$$\kappa = \gamma_1(a, \beta(b, a)) = a^{-1}b^{-1}ab = [a, b],$$

а користувач В обчислює:

$$\kappa = \gamma_2(b, \beta(a, b)) = [a, b].$$

На цьому етапі кожен користувач отримав ключ κ у (зазвичай різній) переписаній формі.

Існує кілька методів для отримання спільного (ідентичного) елемента. Якщо існує допустимий алгоритм для приведення кожного слова в групі до канонічної форми, то можна застосувати цей алгоритм. Однак існує багато груп, де алгоритм канонічної форми має повільний час виконання, тоді як алгоритм для розв'язання задачі слова (визначення, чи є слово одиничним елементом) працює значно швидше. У такому випадку може бути більш ефективним отримати спільний ключ, якщо користувач В надішле або переписану форму κ , або якесь інше випадкове слово (не рівне κ) користувачеві А. Користувач А тоді може використати алгоритм задачі слова, щоб визначити, чи було надіслано κ . Якщо κ було надіслано, то це визначає біт 1, інакше біт 0. Повторюючи цей процес m разів, можна обмінятися спільним m -бітовим ключем. Цей протокол є ймовірнісним і загалом повільнішим, ніж алгоритм канонічної форми, про який йшлося вище. Також варто зазначити, що для отримання спільного ключа достатньо мати будь-яку чітко визначену легко обчислювану функцію від G до будь-якої множини, елементи якої мають легко обчислювану канонічну форму.

Конструкція протоколу встановлення алгебраїчного ключа, що використовує групи кіс, є особливо перспективною. Це зумовлено тим, що найкращий відомий алгоритм для розв'язання задачі спряження вимагає принаймні експоненціального часу виконання. Крім того, існують два різних алгоритмічних підходи до задачі слова. Як канонічна форма Бірмана, Ко, Лі для елементів у групі кіс, так і метод Дегорнуа порівняння кіс можуть бути використані для переписування загальновідомих елементів і отримання спільного елемента після завершення обміну.

Висновки. Отже, протокол, розглянутий у цій роботі, показує, що навіть за умов, коли атакуючий має доступ до всієї інформації, яка передається через відкритий канал, йому залишається нерозв'язною задача визначення секретних елементів, якщо проблема кон'югації в групі не вирішується поліноміальним часом. Таким чином, розвиток криптографічних методів, що використовують алгебраїчні та групо-теоретичні структури, має значний потенціал для забезпечення безпеки даних у сучасному цифровому світі.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Кондратюк Юлія Русланівна
студентка 2 курсу ОС «Магістр» ННІ іноземних мов
Науковий керівник: *Павкін Дмитро Михайлович*
кандидат філологічних наук, доцент

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ОБРАЗ ГЕНРІХА VIII У РОМАНІ МАРГАРЕТ ДЖОРДЖ «THE AUTOBIOGRAPHY OF HENRY VIII: WITH NOTES BY HIS FOOL, WILL SOMERS»: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Художній текст є унікальною формою комунікативної діяльності, яка відрізняється своєю здатністю викликати емоційний та інтелектуальний відгук у читача. Як зазначає Т. Єщенко, цей тип тексту відбиває глибокий зв'язок між автором та читачем через використання різноманітних літературних форм, таких як романи, оповідання, вірші тощо. Основні риси художнього тексту, включаючи образність, поетичність, емоційність та використання художніх засобів, формують систему образів, яка стає центральною у сприйнятті тексту [1].

У романі Маргарет Джордж «The Autobiography Of Henry VIII: With Notes By His Fool, Will Somers» художній текст використовується як інструмент для глибокого психологічного аналізу особистості короля Англії Генріха VIII (1509-1547). Джордж створює багатогранний образ монарха, поєднуючи історичні факти з вигаданими елементами, що дозволяє читачеві поринути у його складний внутрішній світ. Авторка використовує художні засоби для передачі емоційних станів Генріха VIII, акцентуючи увагу на його внутрішніх конфліктах, пристрастях та мотиваціях.

Особливістю художнього тексту Джордж є те, що він поєднує історичну точність з літературною вигадкою, що створює ефект занурення в епоху Тюдорів. Роман не лише розкриває особистість короля, а й формує його образ у свідомості читача через призму суб'єктивного погляду самого Генріха, який постає перед нами як оповідач. Це додає тексту інтимності та дозволяє читачеві бачити події очима головного героя, що підсилює емоційний вплив твору.

Художні засоби, такі як метафори, внутрішні монологи та деталізовані описи, використовуються для передавання складної психології Генріха VIII, його страхів, сумнівів та амбіцій. Роман також досліджує стосунки Генріха з оточуючими, зокрема з його дружинами та радниками, через призму його особистих переживань, що дозволяє краще зрозуміти мотиви вчинків короля та рішення, які вплинули на хід історії.

Для аналізу образу Генріха VIII було використано апарат семантики лінгвальних мереж (СЛМ), розроблений С.А. Жаботинською [2]. Ця теоретична концепція є потужним інструментом для обробки різних мовних даних, дозволяючи створювати концептуальні мережі, що відображають значення та форми мовних одиниць на різних рівнях [3].

Основні положення СЛМ включають наступні елементи [4]:

1. Базисні пропозиціональні схеми (БПС): ці схеми формують концептуальні мережі, які відтворюють первісні поняттєві категорії та зв'язки між ними. БПС поділяються на кілька типів:

- Буттєві схеми: включають квантитативну (X є СТИЛЬКИ-кількість), квалітативну (X є ТАКИЙ-якість), локативну (X є / існує ТАМ / LC-локатив), темпоральну (X є / існує ТОДИ / TM-темпоратив), схему способу буття (X існує ТАК-спосіб).

- Акціональні схеми: включають стан-процес (AG-агенс діє), контактну дію (AG-агенс діє на РТ-пацієнс / AF-афектив), каузацію (CR-каузатор робить FT-фактивитив).

- Посесивні схеми: включають партитивну (WH-ціле має PR-частку), інклюзивну (CR-контейнер має СТ-вміст / СТ-вміст має CR-контейнер), схему власності (OW-власник має OD-власність / OD-власність має OW-власника).

- Ідентифікаційні схеми: включають персоніфікацію (ID-індивід є PS-персоніфікатор: власне ім'я), класифікацію (ID-індивід, вид є CL-класифікатор: рід), характеристику (ID-індивід є СН-характеризатор).

- Компаративні схеми: включають тотожність / метаморфозу (CV-компаратив є / наче / MS-корелят), схожість / аналогію (CV-компаратив є наче AN-корелят), подібність / метафору (CV-компаратив є начебто MT-корелят).

У контексті нашого дослідження методологія СЛМ забезпечує глибокий аналіз концептуальних характеристик образу Генріха VIII, що представлений у різних текстах. Використання БПС дозволяє виявити ключові концептуальні конструкції та зв'язки, що формують цей образ, а також оцінити, як роман представляє його складні риси та емоційний контекст.

Загалом у романі Маргарет Джордж "The Autobiography of Henry VIII: With Notes by His Fool, Will Somers" нараховується 1603 предикати, які описують короля, що свідчить про велику увагу до деталей у відтворенні образу Генріха VIII. Цей обсяг предикатів дозволяє авторці детально розкривати всі аспекти особистості короля, створюючи багатогарний портрет, який охоплює його емоційний, психічний та фізичний стан, а також його дії та внутрішні переживання.

У цьому романі значна частина предикатів пов'язана з психічним/душевним станом короля (28%), що підкреслює його внутрішні конфлікти та емоційні переживання. Ці аспекти дають змогу читачеві побачити Генріха не лише як політичного лідера, а й як людину з різноманітними емоціями, що суттєво впливають на його рішення і дії.

Дії короля також займають значну частину предикатів (28%), що дозволяє відтворити його як активного учасника історичних подій, чий вчинки мають суттєвий вплив на долю Англії. Духовні та розумові характеристики, які складають 18% від загальної кількості предикатів, доповнюють цей портрет, демонструючи інтелектуальний потенціал і моральні орієнтири Генріха VIII.

Крім кількісного аспекту, важливо зазначити якісний вимір використання предикатів у романі Маргарет Джордж. Її роман пропонує читачеві зануритися в життя Генріха VIII, розкриваючи його не лише як історичну фігуру, але й як людину, сповнену протиріч. Завдяки великій кількості предикатів, Джордж вдається змалювати психологічний портрет короля, який не просто виконує свої обов'язки монарха, а й постійно стикається з особистими кризами, амбіціями та страхами.

Емоційна глибина, передана через психічні та душевні стани персонажа, підкреслює його вразливість і людяність. Ці характеристики створюють певну емпатію у читача, дозволяючи не лише спостерігати за діями короля, а й розуміти його мотиви та внутрішні переживання. Такий підхід авторки демонструє складність емоційного світу Генріха VIII, роблячи його одночасно віддаленим у своїй історичній величі та близьким через людські емоції та слабкості.

Така насиченість предикатами, зокрема тими, що стосуються дій і духовних аспектів короля, також сприяє створенню повноцінної хронології його життя. Писбменниця не лише описує події, що відбувалися під час правління Генріха, а й занурює читача в атмосферу того часу, даючи можливість відчувати вагу кожного рішення, яке приймалося королем. Це дозволяє краще зрозуміти, як особистісні риси Генріха VIII вплинули на його політичну діяльність і як його внутрішній світ відбився на подіях у тогочасній Англії.

Таким чином, роман Маргарет Джордж створює складну та багатогранну картину Генріха VIII, де кожен предикат працює на формування глибокого і водночас реалістичного образу короля, що залишається у свідомості читача як сильна, але водночас вразлива постать.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єщенко, Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.
2. Жаботинська С. А. Ім'я як текст: концептуальна мережа лексичного значення (аналіз імені емоції). Когніція, комунікація, дискурс. Харків, 2013. № 6. С. 47–76.
3. Жаботинська С. А. Генеративізм, когнітивізм і семантика лінгвальних мереж. *Doctrina multiplex, veritas una*. Учень багато, істина одна: збірник праць до ювілею Ізабелли Рафаїлівни Буніятової. К. : Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 99–141.
4. Жаботинська С. А. Семантика лінгвальних мереж у навчальному комбінаторному тезаурусі. Філологічні студії. Збірник наукових праць Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2019. Вип. 13. С.17–26.

*Харко Богдана Юріївна,
студентка 3-го курсу спеціальності «Початкова освіта»
kharko.b@brodypk.ukr.educatio
Науковий керівник: викладач-методист
Свиріпа Людмила Кирилівна,
КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»
svyripa@brodypk.ukr.education*

РОБОТА НАД РОЗВИТКОМ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ

Анотація. У статті розглядається важливість мовленнєвого розвитку, яка тісно пов'язана з культурою мислення. Зосереджено увагу на тих завданнях, які стоять перед початковою школою, і на тих формах роботи, що сприяють розвитку культури мовлення у молодших школярів. Визначено основні умови формування культури мовлення учнів 3-4 класів.

Ключові слова: культура мовлення, критерії культури мовлення, Державний стандарт початкової освіти України, мовленнєва діяльність, аспекти культури мовлення.

Культура мовлення — це правильність, чіткість, точність, виразність мовленого слова, доцільність його вживання, багатство словникового запасу. Культура мовлення і спілкування утверджує певні норми: лексичні (розрізнення значень і семантичних відтінків слів, закономірності лексичної сполучуваності); граматичні (вибір правильного закінчення, синтаксичної форми); стилістичні (доцільність використання мовно-виражальних засобів у конкретному лексичному оточенні, відповідній ситуації спілкування); орфоепічні (вимова); орфографічні (написання) [5].

Культура мовлення є важливою для успішної комунікації та взаєморозуміння між людьми. За допомогою культури мовлення ми можемо: вільно та чітко висловлювати свою думку, можемо уникати непорозуміння у спілкуванні з іншими людьми; побудувати довіру та взаєморозуміння у стосунках з іншими людьми, що сприятиме взаємодії та співпраці. Вимоги (критерії) культури мовлення і спілкування не обмежуються правилами граматики, мовних норм; вони відображають потреби спілкування в сучасному суспільстві. Тому критеріями культури мовлення і спілкування є: змістовність, логічність, точність, багатство, виразність, чистота, правильність, комунікативне спрямування [1]. Основні ознаки культури мовлення щоякнайкраще впливають на розвиток особистості. Цицерон Марк Туллій писав: «Красномовність – це світло, яке надає блиску розуму».

Культура мовлення вчителя проявляється в її локанічності, помірній емоційності, виразності смислової думки. Але одне із важливих завдань вчителя пов'язане із розвитком мовлення учнів. Адже культура мовлення – це ще й загальноприйнятий мовний аспект: типові формули вітання, побажання, прощання, запрошення тощо. Тому неабияке значення мають вміння і бажання вчителя формувати навички мовленевої культури в учнів початкових класів. Треба активно розвивати мовлення, щоб збагачувати словниковий запас дітей, знаходити найкращі й найдоцільніші варіанти висловлювання.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти українська мова в початкових класах вивчається за змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною і діяльнісною. Основною є мовленнєва лінія, яка передбачає формування і розвиток умінь з чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письма. Мовна та соціокультурна лінії підпорядковані мовленнєвому розвитку учнів і забезпечують відповідний обсяг знань з мови та умінь їх застосовувати в мовленнєвій практиці, а також уявлення про соціальну структуру суспільства, його національну специфіку, особливості соціальних ролей, які людина виконує в різних життєвих ситуаціях. Змістове наповнення кожної лінії представлено в базовій навчальній програмі з української мови для 1-4 класів [4].

Основні завдання і напрями роботи з розвитку мовлення молодших школярів викладено в програмному розділі «Мовленнєва діяльність», який є структурною частиною програми для кожного з початкових класів. У типовій освітній програмі мовленнєва діяльність представлена як «Досліджуємо мовні явища».

Культура мовлення у 3 класі – це комплекс навичок, які дитина має опанувати для вміння висловлювати свої думки чітко, логічно та ввічливо. Основні аспекти культури мовлення, які можна розвивати у 3 класі, включають:

1. Грамотність : вивчення правил української мови, правильне написання слів, розпізнавання звуків та букв [6]. *Наприклад: « Тема: Наголошені та ненаголошені голосні. Запиши слова, вставляючи пропущені букви е та и»[2, с.38]; «Тема: Суфікс. Порівняй слова в кожному стовпчику. Чим вони схожі і чим відрізняються? Яка частина слова слугує для творення нового слова?» [2, с.87].* Дані завдання формують у дітей кілька важливих мовленнєвих та когнітивних навичок: розуміння лексичного значення слова, правильне написання слова, контекстуальне вживання слів, критичне мислення та аналіз. Знаючи правила орфографії, школярі навчаються правильно використовувати мовні засоби; грамотність допомагає уникнути помилок у мовленні, таких як граматичних, стилістичних або лексичних.

2. Вимова: вправи на вдосконалення вимови звуків та словосполучень [6]. *Наприклад: «Тема: Дзвінки та глухі приголосні. Чергування приголосних. Прочитай правильно. Знайди «зайве» слово у кожному стовпчику. Завдання 2 : Прочитай слова. Чим відрізняється вимова і написання? Правотис яких слів можна перевіряти? Чому?» [2, с.46]; «Тема: Наголос. Наголошені та ненаголошені склади. Прочитай слова. Правильно наголошуй. Визнач наголошений склад» [2, с.36].* При виконанні таких завдань у дітей формується кілька важливих мовленнєвих та орфографічних навичок: розрізнення дзвінких та глухих приголосних, розуміння чергування приголосних, аналіз вимови та написання слів, правопис слів. Важливо правильна вимова, адже вимова допомагає зрозуміти, що сказав співрозмовник. Це необхідно для успішного спілкування. Неправильна вимова може вплинути на навчання читання та письма. Також може призвести до неправильного розуміння та використання слів.

3. Словниковий запас: поповнення словникового запасу, розвиток уміння користуватися синонімами та антонімами [6]. *Наприклад : « Тема: Я вибираю книгу. Словниковий запас: поповнення словникового запасу словами анотація, обкладинка, форзац, зміст, титульна сторінка» [2, с.26-28]; «Тема: Слово. Лексичне значення слова. Назви однозначні та багатозначні слова. Як їх розрізняти? Склади речення з кожним словом» [2, с.52]; «Тема: Усне мовлення. Діалог. Звертання. Прочитайте текст у парі.*

Поясніть значення виділених слів. Розкажіть про усне мовлення одне одному» [2, с.18]; «Тема: Мова і мовлення. Ситуація спілкування Прочитай. Поясни значення виділених слів» [2, с.12]. Такі завдання формують навички діалогічного та монологічного мовлення, збагачують та увиразнюють лексичний склад, сприяють їхньому загальному розвитку і грамотності: поповнення словникового запасу, знайомство з бібліотечними та видавничими термінами, розвиток інформаційної грамотності. Широкий словниковий запас допомагає учням краще розуміти прочитане, що є ключовим для успішного навчання.

4. Види мовленнєвої діяльності: розвиток умінь вести бесіду, розповідати, описувати, аргументувати свою думку [6]. *Наприклад* : «Тема: Усне мовлення. Монолог. Звертання . Розглянь схему в групі. Розкажи, яким має бути усний виступ» [2, с.21]; «Тема: Культура мовлення. Прочитай висловлення дітей. Хто з них, на твою думку, говорить про культуру мовлення?» [2, с.15]; «Тема: Культура спілкування. На якому малюнку зображено дітей, які спілкуються? Поясни свою думку. Як ти вважаєш, що таке культура спілкування» [2, с.16] ; «Тема: Розвиток мовлення. Діалог. Уяви, що зустрілися Чернетка і Чистовик та посперечалися, хто з них важливіший. Склади діалог» [2, с.79]. За допомогою цих завдань у дітей формується кілька важливих комунікативних та мовленнєвих навичок: навички усного мовлення, розвиток монологічного мовлення, вміння звертатися до аудиторії, робота в групі, аналіз та критичне мислення, підготовка до публічних виступів. Такі форми роботи допомагають активно розвивати культуру мовлення, прищеплюють естетичні смаки, виховують повагу до співрозмовника.

У четвертому класі робота над розвитком культури мовлення набуває ще більшої важливості, оскільки учні вже мають певний досвід у навчанні та спілкуванні. Основними аспектами культури мовлення, які можна розвивати у четвертому класі, є:

1. Грамотність: вдосконалення правопису та граматики, вивчення складних випадків написання слів [6]. *Наприклад*: «Тема: Орфограма. Поняття про міфи. Назви орфограми в усіх словах. Зроби звуко-буквений аналіз» [3, с.44]; «Тема: Мова та мовлення. Усне та писемне мовлення. Що таке культура мовлення? Перебудуй неправильні поради так, щоб вони стали правильними» [3, с.21]. Завдання допомагають формуванню кількох важливих мовленнєвих і орфографічних навичок: розуміння орфограм, звуко-буквений аналіз, розширення словникового запасу, аналітичні навички, пізнання культурних та літературних понять. Знання орфографічних норм допомагає школярам краще засвоїти лексичні засоби мовлення: омоніми, пароніми, синоніми, антоніми, складні випадки про написання цих слів.

2. Вимова: розвиток чіткої та правильної вимови, робота над інтонацією та акцентом [6]. *Наприклад*: «Тема: Повторення. Текст. Речення. Слово. Прочитай слова і словосполучення» [3, с.13]; «Тема: Правопис слів з орфограмою, ненаголошені е та и. Міфи слов'ян. Запиши слова за абеткою. Поділи їх на склади. Постав наголос та прочитай слова»[3,с.46]. Такі завдання у дітей розвивають уміння розрізняти мовні одиниці, сприяють навичкам читання, збагаченню словникового запасу. Орфографічна грамотність, розвиток мовленнєвих навичок, аналітичні навички формуються у процесі роботи над виконанням таких завдань. Чітка вимова допомагає уникнути непорозуміння під час спілкування. Коли слова вимовляються правильно, учні легше сприймають інформацію, яку вони висловлюють чи слухають.

3. Словниковий запас: повторення словникового запасу, вивчення нових слів та виразів [6]. *Наприклад: «Тема: Повторення. Текст. Речення. Слово. Прочитай текст. Доведи, що це текст. Що ти дізнався про слово канікули?» [3, с.8]; «Тема: Повторення. Текст. Речення. Слово. Розкажи, що ти знаєш про слово канікули за схемою на форзаці» [3, с.7].* Розширення словникового запасу допомагає учням вибирати більш точні й виразні слова для вираження своїх думок та ідей, розуміти значення слова, розрізняти мовні одиниці, викликати цікавість до читання, любов до рідного слова.

4. Грамотне мовлення : навчання створювати логічно зв'язані тексти, вміння аргументувати свою думку та давати відповіді на запитання [6]. *Наприклад: «Тема: Писемне мовлення. Роди літератури Прочитай текст. Придумай, до творів яких родів вони належать. Поясни свою думку» [3, с.28]. «Тема: Повторення. Текс. Речення. Слово Розкажи, з якою метою ти читаєш книжки. Добери до кожної книжки відповідне слово. Поясни свій вибір» [3, с.16]; «Тема: Ситуація спілкування. Стилi мовлення Розглянь малюнок. Розкажи про ситуацію спілкування в бібліотеці. Склади діалог між бібліотекаркою і дітьми» [3, с.23]; «Тема: Розвиток мовлення. Текст – розповідь склади історію. Яка трапилася з хлопчиком на дні народження. Спочатку підготуй чернетку з семи рядків. Запиши історію і розкажи її друзям» [3, с.107].* Завдяки цим завданням діти поглиблюють вміння виражати свою думку, як словесно так і письмово, розрізняти роди літератури та розвивати навички усного й писемного діалогічного та монологічного мовлення. Грамотне мовлення допомагає уникнути непорозумінь в процесі спілкування. Коли учні вміють правильно виражати свої думки, це полегшує розуміння їхніх ідей, сприяє вмінню спілкуватися в колективі.

Заняття з культури мовлення у 4 класі можуть включати рольові ігри, дебати, театралізовані постановки, публічні виступи та проекти, що сприятимуть розвитку мовлення та комунікативних навичок учнів на більш високому рівні.

Саме в 3-4 класі інтенсивно розвивається мовлення школярів, формуються комунікативні навички. Робота над розвитком культури мовлення у дітей початкових класів допомагає засвоїти правила ввічливого та ефективного спілкування, виховує в них уважне ставлення до висловлення власної думки, вміння чітко, послідовно та конкретно висловлюватись. Звичайно, знання допомагають учням краще вивчити правила орфографії та орфоепії, сприяють формуванню творчого мислення, відкривають перед ними можливість експериментувати зі словами, конструювати речення та вирази, що формують власний стиль та здатність до самовираження та взаєморозуміння.

Розвиток культури мовлення у 3 та 4 класах важливий для формування мовленнєвих і комунікативних навичок, які будуть корисні не лише у навчанні, а й у подальшому житті та соціальній взаємодії, адже це сприяє виробленню в учнів вмінь і навичок правильної артикуляції, виразності та логічності мовлення, розвитку словникового запасу та граматичних навичок. Це допомагає їм не тільки краще розуміти матеріал на уроках, але й впевненіше виступати перед аудиторією, брати участь у конкурсах та заходах. Крім того, розвиток культури мовлення сприяє формуванню в учнів загальної культури спілкування, поваги до співрозмовника та його думки. Вміння слухати і розуміти інших людей, а також вміти чітко і зрозуміло висловлювати свої думки є важливими навичками для успішного навчання та спілкування в сучасному світі.

Отже, розвиток культури мовлення учнів молодшого шкільного віку, зокрема учнів 3-4 класів, є необхідним для їхнього успішного навчання, соціалізації та розвитку особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
2. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч.1 / І. О. Большакова, М.С.Пристінська. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 112с.
3. Українська мова та читання: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч.1 / І. О. Большакова, І. Г. Хворостяний. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 128с.
4. Державний стандарт: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (Дата звернення: 17.05.2024)
5. <https://www.miyklas.com.ua/p/ukrayinska-mova-nush/4-klas/mova-i-movlennia-326666/movlennia-kultura-movlennia-326587/re-bf94e9d6-e57e-4ea1-9839-6067c51b1ee4> (Дата звернення: 13.05.2024)
6. <https://naurok.com.ua/osnovi-kulturi-movlennya-349950.html> (Дата звернення: 20.05.2024)

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Штурмак Олександра Олександрівна

студентка 2 курсу

факультету міжнародної торгівлі та права

Науковий керівник: Бондар Тетяна Іванівна,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії, соціології та політології,

Державного торговельно-економічного університету,

м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ФЕНОМЕНУ ЛІДЕРСТВА В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Підприємства України функціонують у непростих соціально-економічних умовах сьогодення. У цих умовах постає питання удосконалення та якісного функціонування системи менеджменту для досягнення високих показників ефективності господарської діяльності підприємства та забезпечення його конкурентоспроможності на сучасному (динамічному) ринку.

Сучасні підприємства і колективи постійно балансують між порядком і хаосом, адже діють в умовах невизначеності, ризику і протиріч. Лише вирішення цих протиріч, подолання конфліктів дозволить організаціям рухатися вперед. Багато підприємств працюють в надзвичайно нестабільних умовах зовнішнього середовища, які приводять до ускладнення внутрішньо фірмових відносин та вимагають від керівників прийняття оригінальних, творчих рішень, гнучкості.

Щоб відповідати вимогам ХХІ століття, недостатньо лише кваліфікації і ефективних методів праці, апробованих та якісно побудованої стратегії успіху вже не діють на сто відсотків. Нове століття вимагає і нової компетентності. Головний інструмент управління персоналом сьогодні – лідерство, про це свідчить значна кількість досліджень зарубіжних авторів та продовження ними наукового пошуку.

Необхідна злагоджена командна робота, а це можливо лише за наявності керівника, який координує командну роботу. Досліджуючи питання управлінської ефективності, вчені намагаються визначити лідерські потреби топ-менеджерів.

Лідерство — це поєднання загального бачення, системного мислення, свідомого спілкування, діалогу, наведення мостів та інноваційних досліджень.

На думку таких дослідників, як Ш. Монтеск'є, лідерство пов'язане з будь-якою політичною діяльністю індивіда [3, с. 396]. Ф. Ніцше зазначав, що лідерство властиве Надлюдині і тому «людина повинна постійно прагнути в напрямку свого народження» [2, с.11].

Р. Ділте, Е. Дірінг, Дж. Рассел, автори Альфа-теорії лідерства [4], стверджують, що лідери видатних організацій мають різні якості, які можна згрупувати за такими процесами, як прогнозування, координація та дія.

Використовуючи цей підхід, можна визначити, що лідерські компетенції включають здатність:

- Передбачення, тобто помічання найменших ознак змін, нових тенденцій, швидке реагування на зміни та створення гнучкої організації, здатної швидко реагувати на нові вимоги середовища;
- Вирівнювання, тобто узгодження власних цінностей і потреб з цінностями інших для створення альянсів і збалансованих організацій, які можуть ефективно досягати цілей;
- Дія - це створення умов для досягнення цілей і наполегливий рух до них.

Відповідно до поглядів І. Адізеса на лідерство, ідеального лідера немає і бути не може. Проте ідеальне лідерство забезпечують ефективні команди, що складаються з носіїв із доповнювальними стилями управління: виробників, менеджерів, підприємців, інтеграторів [1].

Теорія механізму лідерства Н. Тічі базується на ідеї, що для того, щоб ефективно керувати на всіх рівнях організації, старші керівники повинні розвивати лідерів на нижчих рівнях управління за допомогою «доставленої перспективи» (набір бізнесів). Ідеї, цінності, емоційна енергія та рішучість — все це має бути узгоджено. Феномен лідерства проявляється в інтерактивному процесі, в якому одні люди (лідери) здобувають престиж і вплив, розуміючи та висловлюючи потреби та інтереси інших (виборців), тоді як інші (їх прихильники, виборці) добровільно вносять те, що вони мають. повноваження, цінності, цінності, цінності представляти та реалізовувати власні інтереси. Крім того, прояви та функції феномену лідерства надзвичайно багатогранні і залежать від історичної епохи, типу політичної системи, конкретної ситуації, характеристик лідера та його виборців та інших факторів [1]

Однією з ключових відмінностей між менеджером і лідером є джерело їхньої влади та рівень лояльності, який вони здатні викликати у своїх послідовників. Поєднання характеристик лідера і менеджера в особі керівника дозволяє цій людині мати ширший арсенал інструментів і можливостей впливу, а також забезпечує більш гнучкий підхід, включаючи індивідуальні методи, що може призвести до появи альтернативного лідера в команді. Така особа може виявитися більш витривалою та адаптованою до змін, виступаючи як "синтетичний керівник".

Лідерство є формою впливу на поведінку людей, яка ґрунтується на соціально-психологічному контакті та методах управління, спрямованих на досягнення цілей організації через узгодження інтересів як організації, так і її членів заради досягнення синергетичного ефекту.

Як лідер, що займає керівну позицію, так і менеджер повинні досконало володіти різними методами управління та вміти вибрати найефективніший підхід у конкретних ситуаціях. Головна різниця між ними полягає в пріоритетах. В ідеалі, керівником має бути людина, яка майстерно поєднує якості лідера та менеджера.

Сучасні менеджери все частіше сприймаються як інновативні лідери, які повинні мати глибокі знання в багатьох сферах, які необхідно постійно оновлювати. Оскільки поєднати всі ці характеристики в одній особі досить складно, керівнику-лідеру необхідно навчитися бути лідером для інших лідерів.

Розвиток лідерських навичок керівників українських підприємств на цих принципах дозволить ефективніше управляти підлеглими в різних ситуаціях, формувати злагоджені команди, які працюють для досягнення цілей організації, та забезпечувати успішне делегування завдань. Отже, лідерство є важливим фактором прогресу в інноваційних

технологіях і проектах, і можна стверджувати, що саме лідерство окремих осіб сприяло розвитку людства в усіх його аспектах.

Аналізуючи сучасні підходи до лідерства і навички, які має мати лідер, можна зробити основний висновок всіх сучасних теорій: істинний лідер – це командний гравець, а отже, ключовим аспектом лідерської компетентності є вміння працювати в колективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Адаир Дж. Психология лидерства. / Дж. Адаир ; пер. с англ. М. Котельниковый. – М. : Изд-во Эксмо, 2006. – 352 с.
2. Політичне лідерство / авт. кол. ; за заг. ред. В.А. Гошовської, Л.А. Пашко. Київ : НАДУ, 2013. 300 с.
3. Дилтс Р. Альфа-лидерство / Дилтс Р., Диринг Э., Рассел Дж. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2004. – 256 с.
4. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш й ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Дроб'язко Володимир
старший науковий співробітник
відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат філологічних наук
Троцька Валентина
завідувач сектору розпорядження авторськими
та суміжними правами
відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат юридичних наук

ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ

Законодавство у сфері авторського права і суміжних прав Франції серед країн Європейського Союзу є найбільш усталеним, базується на багаторічній практиці впровадження ефективних заходів щодо захисту прав. З огляду на такий досвід правовий аналіз законодавства Франції є корисним для України в контексті удосконалення національного законодавства.

Захист авторського права і суміжних прав у Франції здійснюється відповідно до положень Кодексу інтелектуальної власності Франції (далі – Кодекс Франції) [1], окремих положень інших законодавчих актів. За порушення прав передбачена цивільно-правова (відшкодування збитків) і кримінально-правова відповідальність (покарання у вигляді позбавлення волі та виплата штрафів). Відповідно до ст. L.335-2 Кодексу Франції будь-яке видання твору, музичного твору, малюнку, картини або будь-яка друкарська чи графічна продукція, здійснені з порушенням законів і практики, що регулюють право власності авторів, становить порушення; будь-яке порушення складає злочин. Продаж, експорт, імпорт контрафактних примірників творів, програмного забезпечення, виконання, фонограми, відеограми, програми мовлення, будь-яка фіксація, відтворення, надання доступу або доведення до загального відома за плату або безоплатно, здійснені без дозволу, якщо такий вимагається, автора, виконавця, виробника фонограми, відеограми, організації мовлення, прес-агентства або видавця, також є порушенням (ст. L.335-2). Наведені порушення підлягають кримінальному покаранню у вигляді позбавлення волі особи до 3 років і штрафом у розмірі до 300 000 євро. Несплата винагороди автору, виконавцю, виробнику фонограми або відеограми стосовно копіювання в особистих цілях або доведення до загального відома чи розповсюдження також караються штрафом у розмірі до 300 000 євро. Правопорушення, здійснені організованою злочинною групою, підлягають покаранню позбавленням волі до 7 років і штрафом у розмірі до 750 000 євро (статті L.335-2, L. 335-4).

У разі винесення обвинувального вироку за одне з порушень, визначених у статтях L.335-2 - L.335-4, суд може постановити рішення про повне або часткове, постійне або тимчасове припинення діяльності юридичної особи (підприємства) на період, що не перевищує 5 років (ст. L.335-5). У випадку, коли постійне закриття призводить до звільнення працівників, роботодавець повинен відшкодувати працівникам збитки у разі розірвання трудового договору, передбачені статтями L. 122-14-4 та L. 122-14-5 Трудового кодексу Франції. Невиплата таких відшкодувань карається шестимісячним позбавленням волі та штрафом у розмірі 3750 євро.

Якщо порівнювати із законодавством України, то припинення діяльності юридичної особи (підприємства) внаслідок порушення не передбачено, а кримінальна відповідальність є менш суворою, ніж у Франції. Так, умисне порушення авторського права і суміжних прав караються штрафом від 200 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ) або виправними роботами, чи позбавленням волі на строк до 2 років. Правопорушення, здійснені повторно, організованою злочинною групою, підлягають покаранню позбавленням волі на строк від 2 до 5 років і штрафом від 1000 до 2000 НМДГ або виправними роботами на строк до 2 років (ст. 176 Кримінального кодексу України) [2].

Згідно зі статтями L.335-2 - L.335-4-2 Кодексу Франції суд може постановити рішення про конфіскацію повністю або частково доходу, отриманого внаслідок порушення, конфіскацію всіх примірників фонограм, відеограм, які є контрафактними або були незаконно відтворені, і обладнання, спеціально встановленого з метою вчинення порушення, а також про знищення за рахунок порушника або передання обладнання, матеріалів, контрафактних примірників потерпілому, щоб відшкодувати збитки, яких він зазнав (ст. L.335-6). Суд може постановити рішення про публікацію за рахунок порушника рішення суду повністю або частково у пресі або на онлайн-сервісах.

Якщо порівнювати із законодавством України, то подібні норми визначені й у ст. 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон України) [3], з уточненням (якого немає у Кодексі Франції), коли особа не вимагає передачі матеріалів і обладнання, то вони підлягають відчуженню із зарахуванням виручених коштів до державного бюджету, що має практичне значення.

За захистом прав суб'єкт авторського права і суміжних прав може звернутися до суду шляхом подання цивільного позову. Суд може постановити рішення про стягнення з порушника збитків. При цьому суд враховує: негативні економічні наслідки порушення прав, включаючи втрату прибутку та збитки, яких зазнала потерпіла сторона; моральну шкоду, заподіяну суб'єкту; прибутки, отримані від порушення прав. Однак суд може на прохання потерпілої сторони, як альтернативу присудити разове грошове стягнення, розмір якого має перевищувати суму роялті або прав, які були б надані, якби порушник подав запит щодо надання дозволу на використання об'єктів, права на які він порушив. Ця сума не включає відшкодування моральної шкоди, заподіяної потерпілій стороні (L.331-1).

Згідно зі ст. 55 Закону України також передбачено стягнення компенсації (разового грошового стягнення) у вигляді фіксованої подвоєної, а в разі умисного порушення – потроєної суми винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання об'єкта авторського права або суміжних прав, з приводу якого виник спір, або, на відміну від норм Кодексу Франції, така сума може бути стягнена у розмірі від 2 до 200 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Згідно із Кодексом Франції у разі вчинення порушення за допомогою онлайн-сервісу, особи, винні у вчиненні такого порушення можуть бути додатково покарані у вигляді призупинення доступу до онлайн-сервісу, разом із заборобою укласти контракти на подібну послугу з будь-яким оператором, на строк до одного року. Особа зобов'язана поінформувати абонентів про призупинення доступу до онлайн-сервісу. Суд, постановляючи відповідне рішення, бере до уваги обставини та тяжкість правопорушення, а також особу порушника, зокрема його професійну або громадську діяльність, соціально-економічне становище. Міра покарання повинна узгоджуватися з захистом прав інтелектуальної власності, повагою до права на свободу вираження думок, самовираження і вільне спілкування в мережі Інтернет (ст. L 335-7-2).

Якщо порівнювати із Законом України, то допускається унеможливлення доступу виключно до цифрового контенту, відтвореного з порушенням авторського права та/або суміжних прав. Лише у випадках, коли доступ до цифрового контенту не може бути унеможливленим з технічних причин, власник веб-сайту або постачальник послуг хостингу може призупинити доступ до веб-сторінки, яка містить відповідний цифровий контент (ч. 13 ст. 56 Закону України).

Окремо у Кодексі Франції передбачені норми щодо захисту прав при митному переміщенні товарів. Відповідно до ст. L.335-10 митна служба може за письмовим запитом суб'єкта авторського права або суміжного права, запит якого супроводжується доказом належності йому прав, затримати під час огляду товари, які ймовірно є контрафактними. Прокурор, вказаний суб'єкт і декларуюча сторона або сторона, яка володіє товарами, інформується митною службою про таке затримання. Затримання товару повинно бути скасовано, якщо суб'єкт протягом 10 робочих днів після повідомлення про затримання не надасть митній службі докази про вжиття заходів, зокрема й докази, що суб'єкт порушив справу в цивільному суді та надав відповідні гарантії, щоб покрити свою відповідальність у разі визнання вимоги про порушення необґрунтованою. Затримання не повинні стосуватися товарів, які мають європейський статус, правомірно виготовлені, випущені для вільного обігу в державах-членах ЄС, щоб мати законну комерційну вигоду.

Подібні норми визначені й у главі 57 Митного кодексу України. Вони є більш детальними, описують не лише вказані процедури, а й особливості відшкодування витрат, пов'язаних із митним зберіганням товарів, а також знищенням товарів, в тому числі невеликих партій товарів, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових та експрес-відправленнях тощо.

У 2019 році прийнято Закон Франції «Про суміжні права прес-агентств та видавців» [4], згідно з яким внесені зміни до Кодексу Франції. Зокрема закріплено суміжні права на публікації інформаційних агентств та видавців преси, визначено право на отримання винагороди за використання публікацій в мережі Інтернет. Постачальники інформаційних послуг повинні повідомляти агентства та видавців про використання їхніх публікацій в мережі Інтернет та здійснювати їм відшкодування за таке використання. Законом передбачено встановлення для пошукових систем спеціальних фільтрів для здійснення автоматичного блокування матеріалів, що порушують права, надання додаткових засобів правового захисту для авторів та інших правовласників, права яких можуть бути порушені в мережі Інтернет [5, с. 31, 32]. Цей Закон враховує норми Директиви Європейського Парламенту і Ради 2019/790 від 17 квітня 2019 року про авторське право і

суміжні права на Єдиному цифровому ринку, а тому може бути цікавим та корисним для України в контексті удосконалення законодавства.

Таким чином, законодавство Франції охоплює різні аспекти захисту авторського права і суміжних прав, закріплюючи досить суворі покарання за порушення, зокрема й у мережі Інтернет. Проаналізоване законодавство України та Франції має спільні положення. Різниця полягає в уточненнях окремих норм (припинення діяльності юридичної особи, чи доступу до онлайн-сервісу у разі порушення, стягнення компенсації та ін.). Норми законодавства Франції враховують положення Директив ЄС, зокрема, положення щодо визначення суміжних прав на публікації у пресі. Відповідні норми в законодавстві України відсутні, тому опрацювання законодавства Франції з метою приведення національного законодавства до європейського, потребує додаткової уваги та подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Code de la propriété intellectuelle. Consolidated version as of February 17, 2024. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/22588>
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001 р. № 25-26. Ст.131.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 року № 2811-IX. Офіційний вісник України. 2023 р. № 3. Ст. 196.
4. LOI n° 2019-775 du 24 juillet 2019 tendant à créer un droit voisin au profit des agences de presse et des éditeurs de presse. (2019). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038821358>
5. Скляров Р.А., Шанайда В.В., Редько Р.Г., Четвержух Т.І. Порівняльно-правовий аналіз законодавства у сфері захисту програмних продуктів у Франції, Німеччині та Україні. Наукові записки. Серія: Право. Цивільне право; Право інтелектуальної власності. 2023. Випуск 14. С. 27-38.

Кисіль Василь Володимирович,
аспірант

Науково-дослідний інститут публічного права

САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ: ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ТА НЕДОПУЩЕННЯ

Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцями є серйозним порушенням військової дисципліни, яке підриває боєздатність підрозділів і національну безпеку країни. Цей вид правопорушення також підриває моральний стан військових колективів, сприяє поширенню дисциплінарних порушень та створює загрози для життя та здоров'я інших військовослужбовців.

Запобігання самовільному залишенню військової частини регулюється Кримінальним кодексом України. Стаття 407 КК України передбачає відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби, а також за ухилення від військової служби без поважних причин[1]. Карається це правопорушення позбавленням волі залежно від терміну самовільної відсутності та обставин справи.

Варто зазначити, що сьогодні основними причинами самовільного залишення військової частини або місця служби сприяють наявність ряду факторів, серед яких:

- психологічний та емоційний стрес: тривалий перебування в бойових умовах або складні психологічні обставини можуть спонукати військовослужбовця до втечі з місця служби.
- незадоволеність умовами служби: неприйнятні або складні умови проживання, погане харчування чи нестача відпочинку можуть стати факторами, що спонукають військовослужбовців до самовільного залишення частини.
- проблеми в особистому житті: сімейні труднощі або проблеми в особистому житті часто є причиною ухилення від служби.
- недостатній контроль з боку командування: Відсутність належного контролю з боку командирів може сприяти виникненню таких порушень.

Слід розуміти, що самовільне залишення місця служби несе низку негативних наслідків:

- порушення військової дисципліни: відсутність окремих військовослужбовців під час виконання бойових завдань ставить під загрозу успіх операції і безпеку інших військових.
- підриив боеготовності: підрозділи можуть втратити необхідну кількість особового складу, що вплине на здатність виконувати завдання.
- моральні втрати: військові колективи можуть втратити мотивацію та довіру до командира, що негативно вплине на загальний бойовий дух.

Запобігання самовільному залишенню військової частини повинно охоплювати декілька ключових напрямків:

- психологічна підтримка військовослужбовців: необхідно забезпечити систематичну роботу з військовослужбовцями через надання психологічної допомоги, що дозволить знизити рівень стресу і запобігти ухиленням від служби.

○ покращення умов служби: забезпечення прийнятних умов проживання, харчування та відпочинку, а також надання можливості для контакту з родиною сприятиме зниженню ризику самовільного залишення служби.

○ підвищення рівня дисципліни та контролю: регулярні перевірки особового складу, проведення профілактичних заходів і систематичний контроль з боку командирів допоможуть виявляти потенційні проблеми та запобігати порушенням дисципліни[2, с.67].

Командування підрозділів відіграє важливу роль у підтримці дисципліни та запобіганні самовільному залишенню військової частини. Командири повинні бути уважними до морального та психологічного стану своїх підлеглих, а також забезпечувати належний контроль за виконанням службових обов'язків. Важливими є регулярні зустрічі з особовим складом, де можна обговорювати проблеми, з якими стикаються військові, та вживати заходів для їх розв'язання.

Військовослужбовці, які самовільно залишають військову частину або місце служби, підлягають кримінальній відповідальності за статтею 407 Кримінального кодексу України[1]. Відповідальність залежить від тривалості самовільної відсутності та обставин вчинення правопорушення. Покарання може включати штрафи, арешт або позбавлення волі.

На нашу думку, запобігання самовільному залишенню військової частини або місця служби потребує вдосконалення системи профілактичних заходів, таких як:

○ посилення відповідальності командирів за моральний стан військовослужбовців: Важливо, щоб командири своєчасно виявляли психологічні проблеми у підлеглих і надавали їм необхідну допомогу.

○ запровадження програм адаптації: для новобранців або військовослужбовців, які перебувають на передовій, слід розробляти програми адаптації до умов служби, що допоможе зменшити ризики стресу та ухилення від служби.

○ зміцнення дисципліни через нагороди та заохочення: Позитивне підкріплення за дисципліну та відданість обов'язку може мотивувати військових до дотримання правил і норм служби.

Підсумовуючи зазначене слід відмітити, що запобігання самовільному залишенню військової частини є важливим завданням для підтримання боєздатності військових підрозділів та національної безпеки України. Ефективні профілактичні заходи, психологічна підтримка та належний контроль з боку командування здатні значно знизити рівень цього правопорушення. Окрім того, необхідне посилення відповідальності за самовільне залишення служби, що підвищить рівень дисципліни серед військових.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2698>

2. Військова юстиція та захист прав військових. Огляд міжнародного досвіду та тенденцій в Україні / [А. Володенкова, Л. Галан, Д. Гаценюк, А. Заволока, А. Крикун-Труш, А. Пашкіна]; За заг. ред. А.Крикуна-Труша та Л.Галан. – Київ, 2023. – с.

Ковач Ярослава Вікторівна
кандидат юридичних наук,
науковий співробітник відділу планування
та координації науково-правових досліджень
Національної Академії правових Наук України
Харків, Україна

ВИДИМЕ РОЗМІЩЕННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ НА ТОРГОВОМУ ОБЛАДНАННІ: ВПЛИВ НА ПРОДАЖ ТА СПОЖИВАННЯ

Спеціальним нормативно-правовим актом, що визначає засади рекламної діяльності в Україні, регулює відносини, що виникають у процесі виробництва, розповсюдження та споживання реклами, є Закон України Про рекламу від 03.07.1996 № 271/96-ВР (далі Закон № 271/96-ВР)

Відповідно до ст. 1 Закону № 271/96-ВР реклама - інформація про особу, ідею та/або товар, розповсюджена за грошову чи іншу винагороду або з метою самореклами в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена, щоб сформувати або підтримати у прямий (пряма реклама, телепродаж) або непрямий (спонсорство, розміщення товару (продакт-плейсмент) спосіб обізнаність споживачів реклами та їхній інтерес щодо таких осіб, ідеї та/або товару; внутрішня реклама - реклама, що розміщується всередині будинків, споруд, у тому числі в кінотеатрах і театрах під час, до і після демонстрації кінофільмів та вистав, концертів, а також під час спортивних заходів та спортивних змагань, що проводяться у закритих приміщеннях, крім місць торгівлі (у тому числі буфетів, кіосків), в яких може розміщуватися інформація про товари, що безпосередньо в цих місцях продаються; розповсюдjuвач реклами - особа, яка здійснює розповсюдження реклами.

Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону № 271/96-ВР у рекламі забороняється використовувати засоби і технології, які діють на підсвідомість споживача.

Законом України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» (далі Закон № 2899-IV) запроваджено особливий правовий режим поширення інформації про тютюнові вироби

Згідно зі ст. 1 Закону №2899 реклама й стимулювання продажу тютюну - будь-який вид передачі комерційної інформації, рекомендації або дії, метою чи результатом або ймовірним результатом якого є стимулювання продажу тютюнового виробу або вживання тютюну, прямо чи опосередковано.

Також, в ч. 1 ст. 16 Закону № 2899-IV зазначено, що «забороняється будь-яка реклама та стимулювання продажу тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг.... Крім одного плаката розміром не більше 40х30 см на одне місце торгівлі, в якому надається текстова інформація, надрукована шрифтом чорного кольору на білому фоні про наявні у продажу тютюнові вироби...» Вказана норма забороняє будь-яку рекламу тютюнових виробів та стимулювання продажу тютюнових виробів, натомість цією статтею дозволяється лише один плакат розміром не більше 40х30 см на одне місце торгівлі, в якому надається текстова інформація, надрукована шрифтом чорного кольору на білому

фоні про наявні у продажу тютюнові вироби та ціни на них. Таким чином, інформацію про наявність тютюнових виробів у продажу споживач зможе дізнатися не із зразків продукції (пачок сигарет), розміщених на торговельному обладнанні (сигаретних боксах), а лише з одного плаката розміром не більше 30х40, чорний шрифт, білий фон, жодних кольорових вставок, у якому наявна інформація про тютюнові вироби та ціни на них у конкретному місці продажу [2].

Відповідно до змісту цієї статті забороняються будь-яка реклама та стимулювання продажу тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, в тому числі продаж, пропонування для продажу, поставка чи реклама не тютюнових виробів, послуг, реклама або упаковка яких містить напис, малюнок чи будь-яке інше зображення, повідомлення, які повністю або в частині ідентифікуються чи асоціюються з тютюновим виробом, знаком для тютюнових товарів і послуг чи з виробником тютюнових виробів [1].

Отже, розміщення тютюнових виробів на видимих елементах обладнання або вітринах може розглядатися як форма реклами. Це порушує законодавчі норми, якщо таке розміщення є спрямованим на привернення уваги споживачів.

Видимі елементи обладнання — це частини технічного оснащення або меблів, які можуть бути помітні для споживачів або відвідувачів. У контексті реклами тютюнових виробів це можуть бути вітрини, стелажі, дисплеї або будь-які інші частини торгового обладнання, на яких можуть бути розміщені інформаційні або рекламні матеріали.

Таким чином, згідно Закону України "Про рекламу" і Закону України "Про систему громадського здоров'я" від 06.09.2022 N 2573-IX вітрина може вважатися рекламою, якщо на ній розміщені рекламні матеріали або інформація про тютюнові вироби [3].

Також слід зазначити, що відповідно до Керівних принципів щодо втілення Статті 13 Рамкової Конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну, яку Україна ратифікувала у 2006 році, «Для забезпечення такого стану, при якому в пунктах продажу тютюнових виробів не буде жодних елементів, що стимулюють продажі, сторони повинні заборонити будь-яке зображення та видимість тютюнових виробів в пунктах продажів. Дозволяється лише перелік виробів та цін на них у текстовому форматі» [4].

Сукупний аналіз наведених норм права свідчить, що законодавством встановлена заборона розміщення у місцях реалізації тютюнових виробів, в тому числі на елементах обладнання та/або оформлення місць торгівлі, саме інформації про такі тютюнові вироби або їх виробників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про рекламу» №270/96-ВР від 03.07.1996 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» №2899-IV від 22.09.2005 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15#Text>
3. Закону України "Про систему громадського здоров'я" від 06.09.2022 N 2573-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>
4. Рамкова конвенція Всесвітньої організації охорони здоров'я із боротьби проти тютюну, ратифікована Законом України № 3534- IV від 15.03.2006 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897_001#Text

Посацький Юрій Миколайович

аспірант

Науково-дослідний інститут публічного права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНІЗАЦІЇ АБО ПРОВЕДЕННЯ АЗАРТНИХ ІГОР, ЛОТЕРЕЙ

Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор та лотерей є серйозною проблемою, яка порушує економічну стабільність, створює загрози для громадського порядку та безпеки, а також сприяє розвитку корупції. Попри зусилля держав для контролю над цією сферою, проблема залишається актуальною, вимагаючи ефективних заходів для її вирішення.

Варто зазначити, що запобігання незаконній діяльності в сфері азартних ігор і лотерей передбачає чітке законодавче регулювання. В Україні діє Закон "Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор", який визначає, які види азартних ігор дозволені, порядок їх ліцензування та умови відповідальної гри[1]. Лотереї регулюються окремо законом "Про державні лотереї в Україні"[2].

Незаконна організація азартних ігор або лотерей карається за статтею 203-2 Кримінального кодексу України[1], яка передбачає відповідальність за діяльність у цій сфері без отримання необхідних ліцензій або в порушення ліцензійних умов.

На сьогодні національним законодавством України передбачені такі основні види порушень, зокрема, до основних видів порушень у сфері організації та проведення азартних ігор належать:

- Організація азартних ігор без відповідних ліцензій.
- Використання шахрайських схем у діяльності казино та інших закладів.
- Підпільна організація азартних ігор (наприклад, нелегальні онлайн-казино).
- Зловживання під час організації лотерей, включаючи продаж фальшивих квитків.

Такі дії призводять до втрати доходів державного бюджету та зростання рівня злочинності, зокрема, через залучення громадян до нелегальної діяльності.

Методи запобігання та протидії з незаконною діяльністю у сфері азартних ігор та лотерей повинні базуватися на декількох ключових елементах:

- **Посилення контролю за ліцензуванням.** Державні органи повинні посилити контроль за дотриманням ліцензійних умов операторами азартних ігор. Регулярні перевірки та аудит можуть виявити порушення на ранніх етапах.

- **Боротьба з підпільними казино та онлайн-казино.** Важливо використовувати сучасні технології для моніторингу та блокування незаконних онлайн-платформ. Співпраця з інтернет-провайдерами та платіжними системами допомагає швидко закрити доступ до нелегальних сайтів.

- **Підвищення штрафів та покарань.** Посилення відповідальності за порушення в сфері азартних ігор та лотерей стимулює дотримання правил і зменшує кількість випадків нелегальної діяльності.

- **Міжнародне співробітництво.** Оскільки значна частина нелегальних азартних ігор відбувається онлайн, важливо налагодити співпрацю з міжнародними організаціями для обміну інформацією та координації дій щодо протидії таким злочинам.

○ **Профілактичні заходи.** Важливо інформувати населення про ризики участі в незаконних азартних іграх та лотереях, а також про наслідки таких дій. Підвищення рівня фінансової грамотності населення допоможе зменшити кількість людей, які стають жертвами шахраїв.

5. Не слід забувати і про роль правоохоронних органів у цій сфері. Так, одним із ключових аспектів боротьби з незаконною діяльністю у сфері азартних ігор є активна участь правоохоронних органів. Ефективне виявлення та документування таких правопорушень можливе завдяки проведенню оперативно-розшукових заходів та співпраці з громадськістю.

Правоохоронні органи повинні виявляти організовані групи, що займаються нелегальною діяльністю, документувати факти їх правопорушень і передавати ці матеріали до суду. Спеціалізовані підрозділи поліції можуть використовувати сучасні технології для відстеження незаконних транзакцій та зупинки діяльності нелегальних азартних закладів.

Соціальні наслідки незаконної діяльності в сфері азартних ігор. Незаконна діяльність в цій сфері несе серйозні соціальні ризики. Багато людей, залучених до азартних ігор, стають жертвами лудоманії (ігрової залежності), що веде до фінансових втрат, руйнування сімей та соціальної дезадаптації.

Також важливо враховувати негативний вплив на молодь, яка може бути схильна до участі в незаконних азартних іграх через недостатню обізнаність про ризики або доступність нелегальних ігор в інтернеті.

Щоб зменшити рівень незаконної діяльності у сфері азартних ігор, можна впровадити такі заходи:

- Створення національного реєстру осіб, які мають ігрову залежність, з обмеженням їх доступу до азартних ігор.
- Вдосконалення механізмів моніторингу діяльності ліцензованих операторів ігор та лотерей.
- Активізація взаємодії між правоохоронними органами та громадськими організаціями, що займаються проблемами азартних ігор.

Важливо відмітити, що запобігання незаконній діяльності з організації або проведення азартних ігор і лотерей є комплексним завданням, яке вимагає системного підходу з боку держави, правоохоронних органів та суспільства. Лише через посилення контролю, впровадження сучасних технологій і активну співпрацю на міжнародному рівні можливо ефективно протидіяти цьому виду злочинної діяльності.

Така діяльність не тільки захищає економіку країни, але й сприяє зменшенню соціальних проблем, пов'язаних з азартними іграми, зокрема фінансових втрат громадян і ризиків лудоманії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>
2. Про державні лотереї в Україні. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17#Text>
3. Кримінальний кодекс України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2698>

Рошко Володимир Михайлович,
аспірант
Науково-дослідний інститут публічного права

ЗАПОБІГАННЯ СХИЛЯННЮ ДО ВЖИВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ В УКРАЇНІ

Проблема вживання, а також схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів серед військовослужбовців є серйозною загрозою для національної безпеки України. Така практика не лише підриває бойову готовність військових, але й спричиняє моральну та фізичну деградацію військовослужбовців, збільшуючи ризик виникнення різних злочинів і порушень дисципліни.

Запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів військовослужбовцями регулюється Кримінальним кодексом України, зокрема статтею 307 (Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення або збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) та статтею 309 (Незаконне виробництво, придбання, зберігання наркотичних засобів без мети збуту)[1]. Додаткові норми містять закони, які стосуються військової служби та захисту здоров'я військовослужбовців.

До причин, які сприяють поширенню наркотиків серед військовослужбовців, належать:

- психологічний тиск та стрес: військовослужбовці можуть опинитися в умовах постійного стресу через бойові дії або службу в екстремальних умовах, що може сприяти схильності до вживання психоактивних речовин як засобу втечі від проблем;
- незаконна діяльність організованих груп: наркотики можуть потрапляти у військові частини через незаконні канали, створені злочинними групами;
- недостатність контролю та профілактики: недостатність заходів з виявлення та запобігання вживанню наркотиків у військових частинах, а також неадекватна профілактична робота з військовослужбовцями.

Вживання наркотичних речовин серед військовослужбовців має катастрофічні наслідки:

- втрата дисципліни: вживання наркотиків призводить до розладів у дисципліні, що є критичним фактором у бойових умовах;
- зниження бойової готовності: психічні та фізичні наслідки вживання наркотиків впливають на здатність військовослужбовців виконувати завдання;
- загроза життю та здоров'ю: вживання наркотиків може спричинити серйозні проблеми зі здоров'ям, збільшити ризик травматизму та загибелі військовослужбовців;

Запобігання схилянню військовослужбовців до вживання наркотичних засобів повинно включати кілька важливих напрямів:

- профілактична робота: регулярне проведення тренінгів та освітніх програм для військовослужбовців, спрямованих на інформування про шкідливі наслідки вживання наркотиків. психологічна підтримка повинна бути доступна для військових, особливо тих, хто знаходиться в зоні підвищеного ризику;
- посилення контролю та нагляду: військові частини повинні регулярно проводити перевірки на вживання наркотичних речовин серед військовослужбовців. Важливо також

встановити постійний контроль за доступом до наркотичних засобів, особливо у випадках, коли військові мають доступ до медикаментів, які можуть бути використані незаконно;

- о залучення спеціалістів: участь наркологів, психологів та соціальних працівників у роботі з військовослужбовцями, які мають залежність або знаходяться під ризиком вживання наркотиків;

- о співпраця з правоохоронними органами: необхідно посилити співпрацю з правоохоронними органами для боротьби з організованими групами, які займаються розповсюдженням наркотичних речовин у військових частинах. Виявлення та зупинення незаконних каналів постачання наркотиків до військових підрозділів є критично важливим завданням.

Як зазначає Сіврін М.О. командування відіграє ключову роль у підтримці дисципліни та запобіганні вживанню наркотичних засобів серед військових[2]. Важливо, щоб командири вчасно реагували на ознаки проблем у військових колективах, впроваджували профілактичні заходи та забезпечували належний рівень контролю.

Схиляння до вживання наркотичних засобів серед військовослужбовців передбачає кримінальну відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України. Стаття 315 КК України передбачає відповідальність за схиляння до вживання наркотиків, яка може включати значні штрафи та позбавлення волі, залежно від тяжкості злочину. Важливим аспектом є невідворотність покарання, що має запобігати поширенню таких дій.

Пропозиції щодо вдосконалення системи запобігання. Запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів серед військовослужбовців вимагає вдосконалення низки заходів:

- о посилення освітніх програм: впровадження більш ефективних освітніх програм для військових, що стосуються шкідливих наслідків вживання наркотиків та їх правової відповідальності.

- о збільшення частоти медичних перевірок: військовослужбовці повинні проходити регулярні медичні огляди для виявлення можливих фактів вживання наркотиків.

- о розробка комплексної профілактичної стратегії: створення системи моніторингу, яка дозволить оперативно виявляти осіб, схильних до вживання наркотичних засобів, та запобігати цим правопорушенням через відповідні профілактичні заходи.

Запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів серед військовослужбовців є важливим завданням, яке має виконуватися на рівні командування, правоохоронних органів і держави в цілому. Лише через комплексний підхід, що включає посилений контроль, профілактичну роботу та співпрацю з правоохоронними органами, можна ефективно протидіяти цій проблемі та зберегти бойову готовність та моральну стійкість військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2698>

2. Сіврін М. О. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (поняття та особливості кваліфікації) / М. О. Сіврін // Наука і правоохорона. – 2015. – № 3 (29). – С. 126–132.

Рошко Тарас Михайлович,
аспірант

Науково-дослідний інститут публічного права

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ПОРУШЕНЬ ЧИННИХ НА ТРАНСПОРТІ ПРАВИЛ

Порушення чинних правил на транспорті є важливою кримінологічною проблемою, яка впливає на рівень безпеки як водіїв, так і пасажирів, а також інших учасників дорожнього руху. Це питання набуло особливої актуальності в умовах зростання кількості транспортних засобів і, відповідно, кількості аварій на дорогах. Вчинення таких правопорушень створює загрози для життя і здоров'я громадян, економічних втрат, а також негативно впливає на громадський порядок.

На думку багатьох учених, у кримінології давно вже стало аксіомою, що перед ухваленням соціально значущого рішення, що може так чи інакше негативно позначитися на рівні злочинності, факторах, що її зумовлюють, необхідне проведення дослідження [2, с.12]. У його межах можна визначити цілі й завдання, гіпотези, межі об'єкта, етапи вивчення, методи збирання необхідної інформації, послідовність дій і оброблення отриманих результатів. Моніторингом називають спеціально організоване систематичне спостереження за станом об'єктів, явищ, процесів із метою їх оцінювання, контролю та прогнозування [3, с. 147].

Проводячи аналіз правопорушень на транспорті слід зупинитись на декількох аспектах:

- **види порушень:** до порушень транспортних правил відносяться: перевищення швидкості, керування транспортом у нетверезому стані, недотримання правил дорожнього руху, несправність транспортних засобів, відсутність відповідних документів або страхування тощо.

- **причини порушень:** основними причинами порушень є нехтування безпекою, необізнаність або недотримання правил дорожнього руху, а також зловживання алкоголем або наркотичними речовинами під час керування транспортними засобами.

- **суб'єкти правопорушень:** переважно це водії транспортних засобів, однак також можуть бути залучені інші учасники руху (пішоходи, велосипедисти), а також юридичні особи, що не забезпечують належного технічного стану транспортних засобів або навчання водіїв.

- **наслідки порушень:** вчинення порушень чинних на транспорті правил призводить до зростання кількості дорожньо-транспортних пригод, збільшення рівня травматизму, загибелі людей та значних матеріальних збитків.

Для визначення основних кримінологічних ознак порушень на транспорті важливо врахувати такі фактори:

- **рецидивність:** значна частина правопорушників раніше вже притягалася до відповідальності за порушення транспортних правил, що свідчить про проблему недостатньої профілактики та ефективності правових санкцій;

- **психологічний аспект:** дослідження показують, що порушники транспортних правил часто нехтують ризиками для власного життя і життя інших через відчуття безкарності або впевненість у невідворотності негативних наслідків.

Запобігання порушенням правил на транспорті вимагає комплексного підходу та включає:

- **підвищення рівня відповідальності:** необхідно вдосконалювати законодавчі норми щодо адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення на транспорті. Посилення санкцій за порушення, які спричинили тяжкі наслідки, може знизити рівень правопорушень.

- **інформаційна кампанія:** Одним з основних методів профілактики є проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності населення про небезпеку порушення правил на транспорті. Важливо акцентувати увагу на наслідках таких правопорушень і наголошувати на відповідальності за їх вчинення.

- **технічний контроль і вдосконалення інфраструктури:** Регулярний технічний огляд транспортних засобів, встановлення камер фіксації порушень та інших засобів контролю на дорогах сприятимуть зниженню рівня порушень. Також важливо покращувати інфраструктуру, забезпечуючи безпечні умови для руху транспортних засобів та пішоходів.

Правоохоронні органи відіграють ключову роль у запобіганні порушенням транспортних правил. Важливими аспектами є:

- **патрулювання та контроль:** постійна присутність правоохоронців на дорогах є важливим фактором для запобігання порушенням. Встановлення мобільних патрулів та проведення профілактичних рейдів може знизити рівень порушень.

- **розслідування ДТП:** виявлення та фіксація фактів порушень, що призвели до дорожньо-транспортних пригод, сприяє не лише покаранню винних, але й зниженню повторних правопорушень.

Профілактичні заходи зосереджені на попередженні правопорушень ще до їх вчинення:

- **освітні програми:** важливо проводити навчальні програми з правил дорожнього руху серед учнів шкіл, студентів, а також водіїв. Особлива увага має приділятися водіям, які нещодавно отримали водійське посвідчення.

- **контроль за навчанням водіїв:** підвищення вимог до автошкіл і контролю за якістю навчання водіїв допоможе знизити кількість порушень серед новачків.

Соціальні наслідки порушень транспортних правил. Наслідки порушень транспортних правил виходять за рамки кримінальної відповідальності та включають значні соціальні наслідки:

- **втрата людських життів:** Щорічно внаслідок дорожньо-транспортних пригод, спричинених порушеннями правил дорожнього руху, гинуть тисячі людей. Це веде до значних соціальних втрат для суспільства.

- **економічні наслідки:** Дорожні аварії спричиняють серйозні економічні втрати через необхідність лікування постраждалих, відновлення транспортних засобів та інфраструктури, а також втрати робочої сили.

Для зменшення рівня порушень транспортних правил, варто впровадити такі заходи:

- **автоматизація контролю:** встановлення додаткових камер спостереження та автоматизованих систем штрафування за порушення правил дорожнього руху.

- **залучення громадськості:** важливо заохочувати громадян до повідомлення про випадки порушень транспортних правил за допомогою спеціальних гарячих ліній або онлайн-сервісів.

Важливо зазначити, що кримінологічна характеристика порушень чинних на транспорті правил свідчить про необхідність системного підходу до запобігання таким правопорушенням. Ефективна профілактика включає не лише правові та технічні заходи, але й активну участь громадськості та освітні програми. Тільки комплексний підхід дозволить знизити рівень правопорушень та забезпечити безпеку на дорогах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Кримінальний кодекс України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2698>
2. Короленко О.В. Запобігання правопорушенням проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Світовий розвиток науки та техніки : збірник IVІІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро.:2020. С.340.
3. Бандурка О., Литвинов О.Протидія злочинності та профілактика злочинів: моногр. Х.: Вид-во ХНУВС, 2011. 308 с.